

SYLLABUS ITALIAANS

Figuur 1: Venezia: *Acqua alta*

SYLLABUS ITALIAANS

GRAMMATICAAAL OVERZICHT

SEPTEMBER 2006

ANDREA VAN LEEUWEN

Voorwoord

Deze syllabus geeft een overzicht van de belangrijkste regels van de Italiaanse grammatica.

De strips, grapjes en foto's zijn onder andere opgenomen om, maar ik heb ook geprobeerd ze zo te kiezen en te plaatsen dat een bepaalde vorm of een bepaald grammaticaal verschijnsel nog eens 'beeldend' werd geïllustreerd.

Gedurende de zomers van 2005 en 2006 heeft dit overzicht ingrijpende wijzigingen ondergaan.

Ik dank vele studenten uit het verleden voor hun kritische opmerkingen. Uiteraard zijn alle onvolmaaktheden, fouten en foutjes die er ongetwijfeld nog te vinden zullen zijn, voor mijn rekening. Commentaar dat wederom tot verbetering van de huidige tekst zou kunnen leiden, blijft van harte welkom.

Andrea van Leeuwen, Augustus 2006

Inhoudsopgave

1	DE UITSPRAAK	1
1.1	Het alfabet	1
1.2	De klinkers	1
1.3	De medeklinkers	2
1.4	De klemtoon	6
2	HET LIDWOORD	8
2.1	Het gebruik van het lidwoord	9
2.1.1	Het gebruik van het onbepaalde lidwoord	9
2.1.2	Het gebruik van het bepaalde lidwoord	10
2.1.3	Het ontbreken van het lidwoord	12
2.2	Vormen van het delend lidwoord	13
2.2.1	Het delend lidwoord	14
2.3	Samenvatting van het lidwoord	16
3	HET ZELFSTANDIG NAAMWOORD	18
3.1	Basisregels	18
3.2	Zelfstandige naamwoorden met afwijkingen voor wat betreft het geslacht	19
3.2.1	Mannelijke woorden op a	19
3.2.2	Zelfstandige naamwoorden op ista	20
3.2.3	Vrouwelijke woorden op o	21
3.3	Bijzondere meervoudsregels	21
3.3.1	Onveranderlijke zelfstandige naamwoorden	21
3.3.2	Zelfstandige naamwoorden met twee meervoudsvormen	22
3.3.3	Mannelijke zelfstandige naamwoorden op o met vrouwelijke meervoudsvorm op a	23
3.3.4	Zelfstandige naamwoorden op io , waarvan de i onbeklemtoond is	23

3.3.5	Zelfstandige naamwoorden op cia en gia , waarvan de klemtoon ligt op de lettergreep vóór de uitgang	25
3.3.6	Zelfstandige naamwoorden met totaal onregelmatige vormen	25
3.3.7	Meervoudsvorming bij samenstellingen	26
3.4	De vrouwelijke vorm	26
3.4.1	Basisregels	26
3.4.2	Onregelmatige vrouwelijke vormen	28
3.4.3	Twee aparte woorden voor mannelijk en vrouwelijk	29
3.5	Vaststelling van geslacht van woorden op e	29
4	HET BIJVOEGLIJK NAAMWOORD	31
4.1	Basisregels	32
4.2	Bijvoeglijke naamwoorden op ista	33
4.3	Bijzondere meervoudsregels	33
4.3.1	Onveranderlijke bijvoeglijke naamwoorden	33
4.3.2	Bijvoeglijke naamwoorden op io	34
4.3.3	Bijvoeglijke naamwoorden op co en go	34
4.4	Bello, buono, grande en santo	35
4.5	Plaats van het bijvoeglijk naamwoord	36
4.6	Bijvoeglijke naamwoord dat hoort bij meerdere zelfstandige naamwoorden	38
4.7	Meerdere bijvoeglijke naamwoorden bij één zelfstandig naamwoord	39
4.8	Vergelijkingen	40
4.8.1	Basisregels trappen van vergelijking	41
4.8.2	Bijvoeglijke naamwoorden met dubbele comparatief- en superlatiefvormen	44
4.8.3	Het gebruik van di en che in vergelijkingen	45
5	HET VOORZETSEL	47
5.1	Het gebruik van het voorzetsel a	47

5.2	Het gebruik van het voorzetsel da	48
5.3	Het gebruik van het voorzetsel di	50
5.4	Het gebruik van het voorzetsel su	51
5.5	Het gebruik van het voorzetsel in	51
5.6	Het gebruik van het voorzetsel con	52
5.7	Het gebruik van het voorzetsel per	53
5.8	Het gebruik van andere voorzetsels	54
6	HET BIJWOORD	57
6.1	Vorming van het bijwoord	57
6.2	Trappen van vergelijking van het bijwoord	58
6.3	Bijwoorden van bevestiging en ontkenning	59
6.4	Bijwoorden niet van bijvoeglijke naamwoorden afgeleid	61
6.5	Een aantal vaste A combinaties	62
6.6	De bijwoordelijke partikels ne en ci	62
6.7	Positie van het bijwoord	65
7	HET TELWOORD	67
7.1	Vormen van hoofd- en rangtelwoorden	67
7.2	Andere quantificatoren	69
7.3	De datum	70
7.4	De tijd	71
7.5	De tijd	73
7.6	Samenvatting telwoord	75
8	HET VOORNAAMWOORD	77
8.1	Het aanwijzend voornaamwoord	77
8.2	Het betrekkelijk voornaamwoord	80
8.3	Het persoonlijk voornaamwoord	83

8.3.1	Het persoonlijk voornaamwoord als onderwerp	83
8.3.2	Het persoonlijk voornaamwoord als lijdend- of meewerkend voorwerp	85
8.3.3	Combinatie van meewerkend voorwerp met ne	87
8.4	Combinaties persoonlijke voornaamwoorden en werkwoordsvormen	88
8.5	Het wederkerend voornaamwoord	90
9	Het bezittelijk voornaamwoord	91
9.1	Het lidwoord en het bezittelijk voornaamwoord	92
9.2	Het bezittelijk voornaamwoord	95
9.2.1	Het gebruik van lidwoord en bezittelijk voornaamwoord	97
9.3	Het vragend en uitroepend voornaamwoord	99
9.4	Het onbepaald voornaamwoord	100
10	HET VOEGWOORD	104
11	HET WERKWOORD	106
11.1	Het hulpwerkwoord	107
11.1.1	Hulpwerkwoorden van voltooid tijd	107
11.1.2	Hulpwerkwoorden met wederkerende werkwoorden	108
11.1.3	Hulpwerkwoorden met modale hulpwerkwoorden	109
11.1.4	Hulpwerkwoorden met onpersoonlijke werkwoorden	110
11.1.5	Hulpwerkwoorden in constructies met het onpersoonlijke si	110
11.2	De verschillende tijden en wijzen	111
11.2.1	De onvoltooid tegenwoordige tijd	113
11.2.2	De onvoltooid verleden tijd	114
11.2.3	De passato remoto	115
11.2.4	De onvoltooid toekomstige tijd	116
11.2.5	De conjunctief	118
11.2.6	De gebiedende wijs	125

11.2.7 De onvoltooid verleden toekomende tijd	129
11.2.8 Het tegenwoordig deelwoord	131
11.2.9 Het verleden deelwoord	132
11.2.10 Het gerundio	133
11.2.11 De infinitief	135
11.2.12 Infinitief-constructies	136
11.3 Samengestelde tijden	144
11.3.1 De condizionale passato	144
11.3.2 Hypothetische zinnen	145
Fare (lasciare) + infinitief	146
Modale causatieve constructie met pronomina	147
Causatieve constructies als infinitief, imperatief of gerundio in combinatie met pronomina	148
Causatieve constructies: farsi gevolgd door wederkerend werkwoord	148
Causatieve constructies. Het wederkerende werkwoord farsi + infinitief	149
Causatieve constructies. Veelvoorkomende combinaties van fare met infinitief	149
11.4 De lijdende vorm	149
11.5 Wederkerende werkwoorden	151
11.5.1 Wederkerende werkwoorden in voltooide modale zinnen	153
11.6 Koppelwerkwoorden	154
11.7 Onpersoonlijke werkwoorden	154
11.8 Werkwoorden met een ‘vast’ pronominaal deel	155
11.9 Enige opmerkingen over werkwoorden	156
11.10 De onpersoonlijke vorm	157
12 TUSSENWERPSELS OF UITROEPEN	160
13 WOORDVOLGORDE	162

<i>INHOUDSOPGAVE</i>	viii
14 WOORDVORMING	164
14.1 Voorvoegsels en achtervoegsels	164
15 LIJST VAN TERMEN EN BEGRIPPEN	166
16 AVERE EN ESSERE	168
17 REGELMATIGE WERKWOORDEN	169
18 ONREGELMATIGE WERKWOORDEN	170

1 DE UITSPRAAK

1.1 Het alfabet

Het Italiaanse alfabet telt 21 letters:

a	a	h	akka	q	koe
b	bie	i	ie	r	erre
c	tsjie	l	elle	s	esse
d	die	m	emme	t	tie
e	e	n	enne	u	oe
f	effe	o	o	v	woe
g	dzjie	p	pie	z	dzeta

Schema 1: het Italiaanse alfabet met uitspraak

Hieraan kan men de letters **j** (ie lunga)¹, **k** (kappa), **w** (doppia woe), **x** (ieks), **y** (iepsilon of ie greca) toevoegen die in vreemde woorden en namen voorkomen.

Omdat in het Italiaans het woord letter vrouwelijk is (**la lettera**), spreekt men van **la d**, **la v**, enzovoort. Als men —bijvoorbeeld tijdens een telefoongesprek—woorden of namen moet spellen, doet men dat in de meeste gevallen met behulp van namen van Italiaanse steden: **Ancona**, **Bari**, **Como**, **Domodossola**², **Empoli**, **Firenze**, **Genova**, **acca**, **Imola**, **Livorno**, **Milano**, **Napoli**, **Otranto**, **Palermo**, **Quarto**, **Roma**, **Savona** (of **Sassari** of **Siena**), **Torino**, **Urbino**, **Venezia**, **x** (ieks) en **z** (zeta).

De Italiaanse spelling is vrijwel fonetisch. Overbodige letters worden weggelaten: lettercombinaties als ‘rh’, ‘th’ en ‘ph’ komen in het Italiaans niet voor: **reuma**, **teatro** en **filosofia**.

1.2 De klinkers

In het algemeen kun je zeggen dat in het Italiaans goed gearticuleerd wordt: elke klank is afzonderlijk te horen.

Van de klinkers zijn de **a**, de **i** en de **u** te vergelijken met de ‘a’ van *kamer* de ‘i’ van *fiets*

¹Vroeger werd de **j** ook in het Italiaans veel gebruikt. Tegenwoordig is hij aan het verdwijnen. Namen als **Jonio**, of **Jugoslavia** worden nu met een ‘I’ gespeld.

²Een puntje onder een letter geeft aan dat daar de klemtoon valt.

en de ‘oe’ van *voet*.

Wat de **e** en de **o** betreft liggen de zaken een stuk ingewikkelder, omdat het Italiaans een open en een gesloten **e** en **o** kent. De open **e** lijkt op de klank die het Frans heeft in *mère*, de gesloten **e** op de ‘e’-klank in het Nederlandse *beter*. De open **o** lijkt op de ‘o’ in *hor* en de gesloten **o** op die in *boter*. Omdat de regels voor de open en gesloten **e** en **o** vrij gecompliceerd zijn, en er bovendien nog regionale uitspraakverschillen voorkomen, wordt hier volstaan met de opmerking dat de **e** en de **o** in de volgende werkwoordsvormen gesloten zijn. Bijvoorbeeld:

avere, vedere / hebben, zien
avete, vedete / jullie hebben, jullie zien
avremo, vedremo / we zullen hebben, we zullen zien
avevo, vedevo / ik had, ik zag
rispondere, risposto / antwoorden, geantwoord

Als de **i** onbeklemtoond is, voorafgegaan wordt door een medeklinker en gevolgd wordt door een klinker, is hij te vergelijken met de Nederlandse ‘j’.

piede / voet
pianta / plant

1.3 De medeklinkers

De **b**, **d**, **f**, **l**, **m**, **n**, **p** en **t** worden haast net zo uitgesproken als in het Nederlands. De **r** wordt meestal rollend uitgesproken, de **v** gaat in de richting van de Nederlandse ‘w’.

- **gl** wordt voor een **i** als ‘lj’ uitgesproken; *famiglia*

famiglia / familie
figlia / dochter
moglie / echtgenote

- **gn** wordt uitgesproken als ‘nj’;

agnello / lam
bagno / bad

- De **z** wordt soms uitgesproken als ‘ts’ (stemloos);

lezione / les

amicizia / vriendschap

- *soms als ‘dz’ (stemhebbend);*

manzo / rundvlees

mezzo / half

zero / nul

zucchero / suiker

- *Ook de s wordt soms stemloos en soms stemhebbend uitgesproken; Hij is stemloos:*

- *aan het begin van een woord;*
- *voor een harde medeklinker (c, f, p, q, t);*
- *na een andere medeklinker;*
- *in het geval van een dubbele s.*

sistema / systeem

scusa / excuus

sforzo / inspanning

spada / zwaard

squadra / elftal, ploeg

pasto / maaltijd

dorso / rug

passo / stap

De s is daarentegen stemhebbend:

- *voor een zachte medeklinker (b, d, g, v);*
- *voor een l, m, n of een r.*

sbagliare / een fout maken

sdraia / ligstoel

sguardo / blik

sviluppo / ontwikkeling

trasloco / verhuizing

smettere / ophouden
snello / slank
sregolato / ontregeld

Als de ‘s’ tussen twee klinkers staat (intervocaal is), is hij soms stemhebbend, soms stemloos. Ook in dit geval zijn er regionale verschillen. In het Noorden wordt de intervocale s stemhebbend uitgesproken, en in het midden en Zuiden van Italië stemloos.

inglese / Engels, Engelsman
isola / eiland
musica / muziek

De ‘c’ en de ‘g’ worden als respectievelijk ‘k’ *kat* en ‘g’ *garçon* uitgesproken voor ‘a’, ‘o’, ‘u’ en voor een medeklinker, en als ‘tsj’ en ‘dzj’ voor een ‘e’ en ‘i’.

ca	co	cu	c + medekl.
calmo <i>kalm</i>	come <i>hoe</i>	curioso <i>nieuwsgierig</i>	clima <i>klimaat</i>
ga	go	gu	g + medekl.
galleria <i>tunnel</i>	gola <i>keel</i>	gusto <i>smaak</i>	grande <i>groot</i>
ce	ci	ge	gi
cena <i>maaltijd</i>	cinema <i>bioscoop</i>	gengiva <i>tandvlees</i>	gita <i>tochtje</i>

Schema 2: uitspraak c en g

De ‘h’ geplaatst achter een ‘c’ of een ‘g’, wordt zelf niet uitgesproken: hij dient om de uitspraak ‘k’ of ‘g’ *garçon* aan te geven. De ‘h’ komt daarnaast alleen nog voor in een aantal werkwoordsvormen, in enkele vormen van het werkwoord **avere** —waar hij ook niet uitgesproken wordt— en in uitroepen.

chilo / kilo
ghiaia / kiezel

ho / ik heb

hai / jij hebt

ha / hij heeft

hanno / zij hebben

ah! /

oh! /

Figuur 2: *La carta dell'Italia*

Dubbele medeklinkers worden in het Italiaans langer aangehouden dan enkele. In het geval van bijvoorbeeld een dubbele 'l', 'f', 'm', 'n', 'r' of 's' is dat relatief eenvoudig te realiseren, als het echter bijvoorbeeld een dubbele 'b', 'd', 'p' of 't' gaat, moet men in feite in de uitspraak een pauzetje inlassen.

ballare / dansen
difficile / moeilijk
freddo / koud
guerra / oorlog
mamma / mamma
matto / gek
rabbia / woede

De dubbele medeklinkers bevinden zich meestal tussen twee klinkers, maar ze kunnen ook voorkomen tussen een klinker en een 'l' of 'r'.

acclamare / toejuichen
attraente / aantrekkelijk
fabbrica / fabriek

1.4 De klemtoon

In het Italiaans wordt in het algemeen niet aangegeven op welke lettergreep het accent valt. Bij de meeste woorden valt de klemtoon op de voorlaatste lettergreep.

balcone / balkon
bicicletta / fiets
casa / huis
matita / potlood
orologio / klok
passaporto / paspoort
pericoloso / gevaarlijk
settimana / week

Als het accent op de laatste lettergreep valt, is dit aangegeven.

caffè / koffie
città / stad
università / universiteit
velocità / snelheid

Op woorden die slechts uit een lettergreep bestaan, valt uiteraard het accent op die ene lettergreep, maar het wordt in het algemeen niet aangegeven.

ma / maar
me / mij
re / koning

Is er echter sprake van woorden die op dezelfde manier worden geschreven, maar verschillende betekenis hebben, dan worden ze door middel van een accent onderscheiden.

da / sinds, vanaf
dà / hij/zij/u geeft
si / zich
sì / ja, wel

Als het gaat om woorden met een eenlettergrepige beklemtoonde tweeklank, staat er een accent.

può / hij/zij/u kan
più / meer

Uitzonderingen hierop zijn **qui** en **qua** *hier*.

Figuur 3: *Cartelli stradali sulla strada statale n.326*

2 HET LIDWOORD

De vormen van het lidwoord worden hieronder gegeven³

BEPAALD ENK.	BEPAALD MV.	ONBEPAALD	
MANNELIJK			
il l' lo	i gli gli	un un uno	vóór medeklinkers vóór klinkers vóór s impura, z en ps
VROUWELIJK			
la l'	le le	una un'	vóór medeklinkers vóór klinkers

Schema 3: vormen van het lidwoord

il libro	i libri	un libro	boek
l'albero	gli alberi	un albero	boom
lo studente	gli studenti	uno studente	student
lo zero	gli zeri	uno zero	nul
lo pseudonimo	gli pseudonimi	uno pseudonimo	pseudoniem
la ragazza	le ragazze	una ragazza	meisje

³Met **s-impura** wordt bedoeld een 's' gevolgd door een medeklinker.

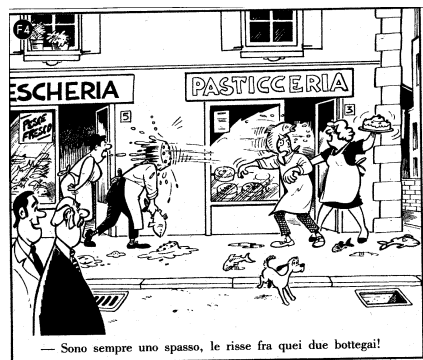
l'oliva le olive un'oliva olijf

Er is één woord met een onregelmatig lidwoord:

il dio gli dei un dio god

Zoals uit bovenstaand schema moge blijken, wordt de vorm van het lidwoord zowel bepaald door het geslacht van het betreffende zelfstandig naamwoord als de beginletters van het woord dat volgt. Dat houdt in dat bijvoorbeeld een bijvoeglijk naamwoord of een bezittelijk voornaamwoord dat tussen het lidwoord en het zelfstandig naamwoord staan, van invloed op de vorm zijn.

Uno sbaglio. Één fout.
Con un solo sbaglio. Met één enkele fout.

2.1 Het gebruik van het lidwoord

Het gebruik van het lidwoord loopt niet geheel parallel aan dat van het Nederlands, met name dat van het bepaalde lidwoord is in het Italiaans anders dan in het Nederlands.

2.1.1 Het gebruik van het onbepaalde lidwoord

Het gebruik van het onbepaalde lidwoord is in het Italiaans vrijwel gelijk aan dat in het Nederlands.

2.1.2 Het gebruik van het bepaalde lidwoord

Het bepaalde lidwoord wordt in het Italiaans gebruikt als gerefereerd wordt aan iets of iemand dat of die bekend, bepaald of eerder genoemd is.

La luna non c'è ancora.	De maan is er nog niet.
Non hanno la macchina.	Ze hebben geen auto.
Avete il telefono?	Hebben jullie telefoon?

Verder wordt het bepaalde lidwoord gebruikt vóór abstracte zelfstandige naamwoorden en vóór concrete zelfstandige naamwoorden als ze in algemene zin gebruikt zijn.

La pigrizia è un vizio.	Luiheid is een ondeugd.
La donna è mobile.	De vrouw is veranderlijk.

Namen van werelddelen, landen, provincies, grote eilanden, rivieren, meren, zeeën en bergen krijgen altijd een bepaald lidwoord voor zich.

L'Europa	Europa
La Germania	Duitsland
L'Italia	Italië
L'Olanda	Nederland
La Toscana	Toscane
La Sardegna	Sardinië
Il Tevere	de Tiber
Il Lago di Garda	het Gardameer
Il Gran Sasso	de Gran Sasso

Maar na het voorzetsel **in** komt bij deze namen géén lidwoord.

Vado in Italia.	Ik ga naar Italië.
Abiti in Olanda?	Woon je in Nederland?

De achternaam van een vrouw wordt altijd met lidwoord gebruikt; bij voornamen staat het lidwoord meestal niet, alleen in de omgangstaal kom je het wel tegen.

La Loren.	Sophia Loren.
Carla è malata.	Carla is ziek.
(La) Marina non c'è.	Marina is er niet.

In het geval van achternamen van mannen liggen de zaken iets ingewikkelder, maar er is een tendens om het lidwoord weg te laten.

Vóór de woorden **signore** (meneer), **signora** (mevrouw), **signorina** (juffrouw) staat het lidwoord, behalve als de betrokkene wordt aangesproken.

Il signor Longo è in ritardo.	Meneer Longo is te laat.
È in casa la signora Rossi?	Is mevrouw Rossi thuis?
Come sta, signorina?	Hoe maakt u het, juffrouw?

Vóór namen van een taal staat meestal het lidwoord.

Ho imparato l'italiano.	Ik heb Italiaans geleerd.
Sa l'olandese?	Kent u Nederlands?

Uitgezonderd na het voorzetsel **in** en na het werkwoord **parlare**.

Da tradurre in inglese.	In het Engels te vertalen.
Parli italiano?	Spreek je Italiaans?

Vóór jaartallen staat altijd het lidwoord.

È nato nel 1980.	Hij is in 1980 geboren.
------------------	-------------------------

Het bepaald lidwoord is vereist vóór aanduiding van een percentage.

Solo il 30 per cento della popolazione ha votato.	Slechts dertig procent van de bevolking heeft gestemd.
---	--

Verder gebruikt men het bepaalde lidwoord als men een kenmerk of eigenschap wil aanduiden. Het Nederlands heeft in die gevallen vaak een onbepaald lidwoord.

Nino ha il naso grande.	Nino heeft een grote neus.
Ha la moglie tedesca.	Hij heeft een Duitse vrouw.

Ook wordt het bepaald lidwoord gebruikt in plaats van het bezittelijk voornaamwoord in die gevallen waarin duidelijk is wie de 'bezitter' is.

Mi fa male la testa.	Ik heb hoofdpijn.
Ha perso l'agenda.	Hij heeft zijn agenda verloren.

Als je het lidwoord voor een tijdsbepaling gebruikt, impliceer je daarmee 'elke'.

Il giovedì fa lezione.	Donderdags geeft hij les.
------------------------	---------------------------

Il venerdì si mangia spesso pesce.	Vrijdags eet men vaak vis.
Il sabato mi alzo tardi.	's Zaterdags sta ik laat op.

Als het lidwoord ontbreekt, betekent dat de eerstvolgende is bedoeld.

Martedì partiamo per Madrid.	Dinsdag vertrekken we naar Madrid.
------------------------------	------------------------------------

Bij aanduiding van de tijd staat in de volgende gevallen een bepaald lidwoord. Het woord **ora** of **ore** wordt weggelaten.

Sono le due.	Het is twee uur.
È l'una e un quarto.	Het is kwart over een.
Arrivo alle quattro e mezzo.	Ik kom om half vijf aan.

In onderstaande gevallen ontbreekt echter het lidwoord.

È mezzogiorno.	Het is twaalf uur 's middags.
È mezzanotte.	Het is twaalf uur 's nachts.

2.1.3 Het ontbreken van het lidwoord

Namen van steden hebben —op een enkele uitzondering na— géén lidwoord voor zich.

Roma è bella.	Rome is mooi.
---------------	---------------

Ons *Den Haag*, dat in het Italiaans **L'Aia** genoemd wordt is een van de uitzonderingen op deze regel. Vóór de woorden **corso** (straat), **via** (weg), **piazza** (plein) en **palazzo** (paleis, herenhuis) staat geen lidwoord als het gevolgd wordt door een naam.

Abito in piazza Dante.	Ik woon op de Piazza Dante.
------------------------	-----------------------------

Verder staat vóór het naamwoordelijk deel van het gezegde geen lidwoord.

È americano.	Hij is Amerikaan.
--------------	-------------------

Ook in spreekwoorden, gezegden en een groot aantal 'vaste combinaties' —vaak met voorzetsel— ontbreekt het lidwoord.

Arrivare in tempo.	Op tijd komen.
--------------------	----------------

Far visita a qualcuno.	Iemand bezoeken.
Partire in fretta.	Haastig vertrekken.
Prendere moglie (marito).	Trouwen (van man) (vrouw).
Rimanere a casa.	Thuis blijven.

Nog een aantal frequente combinaties van voorzetsel en zelfstandig naamwoord: **a casa** *thuis, naar huis*, **in città** *in/naar de stad*, **in chiesa** *in/naar de kerk*, **in cucina** *in/naar de keuken*, **in giardino**, *in/naar de tuin*, **a letto** *in/naar bed*, **in montagna** *in/naar de bergen*, **a scuola** *in/naar scuola*, **a teatro** *in/naar het theater*.

In een uitroep met **che** als eerste woord, komt geen lidwoord.

Che film!	Wat een film
Che bellissima giornata.	Wat een prachtige dag.

2.2 Vormen van het delend lidwoord

Het delend lidwoord wordt gevormd door een verbinding van het voorzetsel *di* en het bepaald lidwoord.

De laatste letter(s) van de samentrekking van het voorzetsel en het lidwoord, komt of komen overeen met die van het lidwoord:

<i>il</i> pane	<i>del</i> pane	‘brood’
<i>l’</i> argento	<i>dell’</i> argento	‘zilver’
<i>lo</i> zucchero	<i>dello</i> zucchero	‘suiker’
<i>la</i> birra	<i>della</i> birra	‘bier’
<i>l’</i> acqua	<i>dell’</i> acqua	‘water’
<i>i</i> sigari	<i>dei</i> sigari	‘sigaar’
<i>gli</i> amici	<i>degli</i> amici	‘vriend’
<i>gli</i> scherzi	<i>degli</i> scherzi	‘grap’
<i>le</i> lettere	<i>delle</i> lettere	‘brief’
<i>le</i> amiche	<i>delle</i> amiche	‘vriendin’

Schema 4: vormen van het delend lidwoord

Abbiamo delle novità. / We hebben nieuws.

Ci sono delle impronte. / Er zijn vingerafdrukken.

C'è dello zucchero? / Is er suiker?

Vado a comprare le sigarette. / Ik sigaretten kopen.

Voglio sentire dei fatti. / Ik wil feiten horen.

Hanno mangiato del pane. / Ze hebben wat brood gegeten.

2.2.1 Het delend lidwoord

Evenals het Frans kent ook het Italiaans het delend lidwoord. Het wordt gevormd door een verbinding van het voorzetsel **di** en het bepaald lidwoord en wordt gebruikt om een onbepaalde hoeveelheid aan te duiden.

Hanno mangiato del pane.

Ze hebben wat brood gegeten.

Ho comprato dei tulipani.

Ik heb (wat) tulpen gekocht.

Je zou het meervoud hiervan kunnen beschouwen als het meervoud van een onbepaald lidwoord.

Figuur 4: Al mercato: *delle sardine fresche*

una sardina

een sardientje

delle sardine

sardientjes

De laatste letter(s) van de samentrekking van het voorzetsel en het lidwoord, komt cq. komen overeen met die van het lidwoord:

il pane	del pane
l' argento	dell'argento
lo zucchero	dello zucchero
la birra	della birra
l' acqua	dell' acqua
i sigari	dei sigari
gli amici	degli amici
gli scherzi	degli scherzi
le lettere	delle lettere
le amiche	delle amiche

Schema 5: vormen van het delend lidwoord

Er zijn echter ook verschillen met het Frans. Zo is de toevoeging van het delend lidwoord in het Italiaans niet verplicht en laat men het meestal weg als het deelbegrip niet op de voorgrond staat, bij abstracte woorden en in ontkennende zinnen.

Verder kan het delend lidwoord in het Italiaans ook vóór een bijvoeglijk naamwoord staan.

Ci vogliono pane, olio e vino.

Er is brood, olie en wijn nodig.

Si deve aver pazienza.

Men moet geduld hebben.

Hanno avuto dei grandi problemi.

Ze hebben grote problemen gehad.

Non ci sono più francobolli.

Er zijn geen postzegels meer.

2.3 Samenvatting van het lidwoord

- ♠ Het bepaalde lidwoord heeft zeven mogelijke vormen, namelijk: *l'*, *il*, *lo*, *gli*, *la*, en *le*. Het onbepaalde lidwoord heeft er vier, namelijk: *un*, *uno*, *un'* en *una*. Welke vorm gebruikt moet worden, hangt af van het geslacht en het getal van het zelfstandig woord waarbij het hoort én —en dat is anders dan in het Nederlands— van de beginletters van het woord dat direkt volgt.
- ♠ Het delend lidwoord wordt gevormd door samentrekking voorzetsel *di* en bepaald lidwoord. De mogelijke vormen zijn: *del*, *dell'*, *dello*, *della*, *dei*, *degli* en *delle*.
- ♠ Het gebruik van het onbepaalde lidwoord is vrijwel gelijk aan dat in het Nederlands.
- ♠ Het bepaalde lidwoord wordt in het Italiaans veel frekwenter gebruikt dan in het Nederlands. Men gebruikt het als verwezen wordt naar iets dat algemeen bekend is of dat al eerder genoemd is.
- ♠ Het bepaalde lidwoord staat vóór bezittelijke voornaamwoorden, namen van een taal, woorden als *signore*, *dottore*, *per cento*, jaartallen, tijdsaanduidingen, achternamen van vrouwen, namen van voetbalclubs, aardrijkskundige namen die in het meervoud staan, werelddelen en landen, regio's, provincies, bergen, zeeën, grote eilanden, windstreken, stofnamen, vakken en abstracte begrippen.
- ♠ Het lidwoord ontbreekt vóór namen van steden, woorden als *via*, *piazza*, het naamwoordelijk deel van het gezegde, bij achternamen van mannen, bij het voor *Cristo*, bij personen bekend onder hun voornaam, bij *signore*, *dottore* als de betrokkene aangesproken wordt, in veel vaste combinaties en na het voorzetsel *in*.
- ♠ Het delend lidwoord dient als meervoud van het onbepaald lidwoord en om een onbepaalde hoeveelheid aan te duiden. Het gebruik van het delend lidwoord is niet verplicht. Het delend lidwoord wordt niet gebruikt in negatieve zinnen.

Figuur 5: *Il Duomo di Milano*

3 HET ZELFSTANDIG NAAMWOORD

3.1 Basisregels

Men onderscheidt zelfstandige naamwoorden van twee typen: de mannelijke en de vrouwelijke. Mannelijke woorden eindigen in het enkelvoud op een ‘o’ en in het meervoud op een ‘i’.

fratello	fratelli	broer
giorno	giorni	dag
ragazzo	ragazzi	jongen

Vrouwelijke woorden eindigen in het enkelvoud op een ‘a’ en in het meervoud op een ‘e’.

casa	case	huis
ora	ore	uur
ragazza	ragazze	meisje

Daarnaast is er een derde groep zelfstandige naamwoorden die in het enkelvoud op een ‘e’ eindigt en in het meervoud op een ‘i’. Deze groep bevat zowel mannelijke als vrouwelijke woorden. Hier kan het lidwoord of een bijvoeglijk naamwoord uitkomst bieden bij vaststelling van het geslacht.

la madre	le madri	de moeder
il mese	i mesi	de maand
la notte	le notti	de nacht
il padre	i padri	de vader

Samenvattend zien de regels voor meervoudsvorming van zelfstandige naamwoorden er als volgt uit:

	ENKELVOUD	MEERVOUD
MNL.	o	i
VR.	a	e
MNL. VR.	e	i

Schema 6: basisregels meervoudsvorming zelfstandige naamwoorden

3.2 Zelfstandige naamwoorden met afwijkingen voor wat betreft het geslacht

Er zijn in het Italiaans vrij veel woorden die voor wat betreft het geslacht afwijken van de hierboven geschetste situatie. Soms is er echter wel weer een regelmatigheid aan te geven.

3.2.1 Mannelijke woorden op a

Er is een vrij groot aantal mannelijke woorden dat in het enkelvoud op een 'a' eindigt en in het meervoud op een 'i'. Vaak zijn ze van Griekse oorsprong.

il diploma	i diplom <i>i</i>	het diploma
il dramma	i drammi	het toneelstuk
il panorama	i panorami	het panorama
il poeta	i poeti	de dichter
il problema	i problemi	het probleem
il programma	i programmi	het programma
lo schema	gli schemi	het schema

il telegramma i telegrammi het telegram

Bij zelfstandige naamwoorden die als voorlaatste letter een ‘c’ of een ‘g’ hebben, wordt in de meervoudsvorm een ‘h’ toegevoegd.

il collega i colleghi de collega
 la collega le colleghe de (vr.) collega
 il duca i duchi de hertog

Uitgezonderd:

il Belga i Belgi de Belg

3.2.2 Zelfstandige naamwoorden op *ista*

Er is een hele serie zelfstandige naamwoorden, uitgaande op **ista**, die zowel mannelijke als vrouwelijke woorden bevat. Zo bestaat dus naast **il giornalista** (mv. **i giornalisti**) het regelmatige **la giornalista** (mv. **le giornaliste**). In een aantal gevallen duiden ze een beroep aan. Zeer vaak is er Nederlands equivalent dat eindigt op *ist*.

	ENKELVOUD	MEERVOUD
MNL.	ista	isti
VR.	ista	iste

Schema 7: aanpassingsregels zelfstandig naamwoord op **ista**

l'artista	de artiest(e)
l'automobilista	de automobilist(e)
il/la barista	de barkeeper, barkeepster
il/la capitalista	de kapitalist(e)
il/la ciclista	de wielrenner/wielrenster
il/la comunista	de communist(e)
il/la dentista	de (vrouwelijke) tandarts
il/la fascista	de fascist(e)
l'economista	de econoom, econome
l'estremista	de extremist(e)

il/la femminista	de feminist(e)
il/la giornalista	de journalist(e)
il/la linguista	de taalkundige
il/la musicista	de musicus
l'ottimista	de optimist(e)
il/la pessimista	de pessimist(e)
il/la pianista	de pianist(e)
il/la socialista	de socialist(e)
lo/la specialista	de specialist(e)
il/la turista	de toerist(e)
il/la violinista	de violist(e)

Naast veel van deze woorden op **ista**, bestaat vaak ook een vorm op **ismo**, die het met het zelfstandig naamwoord geassocieerde 'verschijnsel' aanduidt en overeenkomt met het Nederlandse -isme.

femminista	femminismo	feminisme
specialista	specialismo	specialisme
turista	turismo	toerisme

3.2.3 Vrouwelijke woorden op o

Vrouwelijke woorden die in het enkelvoud uitgaan op een **o**, zijn uiterst zeldzaam. De belangrijkste is:

la mano	le mani	de hand
---------	---------	---------

3.3 Bijzondere meervoudsregels

Hieronder volgen een aantal woorden die bijzondere meervoudsregels hebben.

3.3.1 Onveranderlijke zelfstandige naamwoorden

Er is een vrij grote groep zelfstandige naamwoorden die onveranderlijk is. Bij deze woorden is de vorm voor het enkelvoud gelijk aan die van het meervoud.

Hieronder vallen:

- *éénlettergrepige woorden (vaak van buitenlandse afkomst);*

il bar	i bar	de bar, het café
il film	i film	de film
il gas	i gas	het gas
la gru	le gru	de hijskraan
il re	i re	de koning

- *zelfstandige naamwoorden die eindigen op een beklemtoonde klinker;*

l'autorità	le autorità	de autoriteit
il caffè	i caffè	de koffie
la città	le città	de stad
il giovedì	i giovedì	de donderdag
la personalità	le personalità	de persoonlijkheid
il tabù	i tabù	het taboe
l'unità	le unità	de eenheid
la sincerità	le sincerità	de oprechtheid
la velocità	le velocità	de snelheid
la verità	le verità	de waarheid

- *zelfstandige naamwoorden die eindigen op een i;*

l'analisi	le analisi	de analyse
il brindisi	i brindisi	de toast
la crisi	le crisi	de crisis

- *een aantal woorden die eigenlijk afkortingen zijn;*

l'auto(mobile)	le auto(mobili)	de auto
il cinema(tografo)	i cinema(tografi)	de bioscoop
la foto(grafia)	le foto(grafie)	de foto
il frigo(rifero)	i frigo(riferi)	de ijskast
la moto(cicletta)	le moto(ciclette)	de motor
la radio(ricevente)	le radio(riceventi)	de radio

3.3.2 Zelfstandige naamwoorden met twee meervoudsvormen

Er is een aantal zelfstandige naamwoorden dat twee verschillende meervoudsvormen heeft die dan ook vaak (iets) verschillen in betekenis.

il braccio	i bracci	de rivierarmen
------------	----------	----------------

	le braccia	de armen
il dito	i diti	de vingers, tenen
	le dita	de vingers, tenen
il labbro	i labbri	de randen (van vaas)
	le labbra	de lippen
il membro	i membri	de leden
	le membra	de ledematen
l'orecchio	gli orecchi	de oren
	le orecchia	de oren
l'osso	gli ossi	de botten
	le ossa	het gebeente

3.3.3 Mannelijke zelfstandige naamwoorden op o met vrouwelijke meervoudsvorm op a

Er zijn een aantal woorden die in het enkelvoud mannelijk zijn en uitgaan op 'o' en in het meervoud vrouwelijk zijn en dan een 'a' als uitgang hebben.

(il) centinaio	centinaia	honderden
(il) migliaio	migliaia	duizenden
il paio	le paia	de paren
il riso	le risa	het gelach
l'uovo	le uova	de eieren

3.3.4 Zelfstandige naamwoorden op io, waarvan de i onbeklemtoond is

Als een zelfstandig naamwoord in het enkelvoud uitgaat op 'io' waarvan de 'i' onbeklemtoond is, dan heeft het meervoud een enkele 'i'.

il bacio	i baci	de kus
l'esempio	gli esempi	het voorbeeld
il figlio	i figli	de zoon
il negozio	i negozi	de winkel
l'occhio	gli occhi	het oog
l'orologio	gli orologi	de klok, het horloge
il pomeriggio	i pomeriggi	de middag
lo specchio	gli specchi	de spiegel

lo studio	gli studi	de studie, studio
-----------	-----------	-------------------

Maar:

lo zio	gli zii	de oom
--------	---------	--------

omdat in dit geval de ‘i’ van **zio** beklemtoond is.

In het algemeen is het zo dat de enkelvoudsvorm van mannelijke woorden door een ‘i’ vervangen wordt als men de meervoudsvorm wil maken. Als de letter voor de ‘o’ een ‘c’ of een ‘g’ is, ontstaat een probleem. Zou men immers simpelweg de ‘o’ in een ‘i’ veranderen, dan zou tevens de uitspraak van de aan de ‘i’ voorafgaande ‘c’ of ‘g’ veranderen. In het Italiaans kom je zowel aanpassing van de uitspraak aan de nieuwe situatie, als aanpassing van de spelling aan de nieuwe situatie tegen. De enige mogelijkheid om de ‘c’ en de ‘g’ te kunnen blijven uitspreken zoals in het enkelvoud, is invoeging van een ‘h’ na de ‘c’ of de ‘g’.

Een dergelijke situatie doet zich niet alleen hier voor, maar ook bijvoorbeeld bij vervoegingen van werkwoorden op **care** of **gare**. Prevaleert de uitspraak van de infinitief en voegt men een ‘h’ in achter de ‘c’ of ‘g’ of verandert de uitspraak?⁴

In het geval van de zelfstandige naamwoorden op ‘co’ en ‘go’ kom je dus zowel het één als het ander tegen. Er is wel een systeem van regels te geven, maar dat is tamelijk ingewikkeld en bovendien zijn er dan op die regels ook nog weer uitzonderingen, juist van frequent voorkomende woorden. Daarom is hier gekozen voor een lijstje.

l'albergo	gli alberghi	het hotel
il buco	i buchi	het gat
il catalogo	i cataloghi	de catalogus
il cuoco	i cuochi	de kok
il dialogo	i dialoghi	de dialoog
il fungo	i funghi	de paddestoel
il fuoco	i fuochi	het vuur
il lago	i laghi	het meer
il sacco	i sacchi	de zak, grote hoeveelheid
il Tedesco	i Tedeschi	de Duitser

Maar:

l'amico	gli amici	de vriend
il biologo	i biologi	de bioloog

⁴Zie voor dit probleem par. 11.10

il Greco	i Greci	de Griek
il medico	i medici	de arts
il nemico	i nemici	de vijand
il porco	i porci	het varken
lo psicologo	gli psicologi	de psycholoog
il sindaco	i sindaci	de burgemeester

3.3.5 Zelfstandige naamwoorden op *cia* en *gia*, waarvan de klemtoon ligt op de lettergreep vóór de uitgang

Bij zelfstandige naamwoorden op **cia** en **gia**, waarvan de klemtoon ligt op de lettergreep vóór deze uitgang, vervalt de **i** in de meervoudsvorm.

l'arancia	le arance	de sinaasappel
la faccia	le facce	het gezicht
la mancia	le mance	de fooi
la spiaggia	le spiagge	het strand

Als in dit soort gevallen onmiddellijk vóór de **c** of **g** een klinker staat, blijft de **i** wel geschreven.

la camicia	le camicie	het hemd, de bloes
la ciliegia	le ciliegie	de kers
la valigia	le valigie	de koffer

Uiteraard blijft de **i** in het meervoud aanwezig als hij beklemtoond is.

la bugia	le bugie	de leugen
la farmacia	le farmacie	de apotheek

3.3.6 Zelfstandige naamwoorden met totaal onregelmatige vormen

Er is een klein aantal woorden met totaal afwijkende vormen. De belangrijkste zijn:

l'arma	le armi	het wapen
il bue	i buoi	de os
il dio	gli dei	de god

l'uomo	gli uomini	de mens, man
--------	------------	--------------

3.3.7 Meervoudsvorming bij samenstellingen

De meervoudsvorming van samenstellingen —woorden opgebouwd uit meerdere woorden— gaat in de meeste gevallen op dezelfde manier als bij niet-samengestelde woorden.

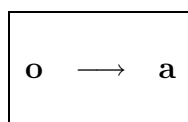
l'asciugamano	gli asciugamani	de handdoek
il camposanto	i camposanti	het kerkhof
il francobollo	i francobolli	de postzegel
il grattacielo	i grattacieli	de wolkenkrabber
il marciapiede	i marciapiedi	de stoep
il passatempo	i passatempi	het tijdverdrijf
il pescecane	i pescecani	de haai
il sottopassaggio	i sottopassaggi	de onderdoorgang
il terremoto	i terremoti	de aardbeving

3.4 De vrouwelijke vorm

Veel woorden hebben een mannelijke vorm en een vrouwelijke tegenhanger. Ook hier zijn een aantal algemenere uitspraken te doen.

3.4.1 Basisregels

Zelfstandige naamwoorden die een persoon aanduiden, hebben naast een mannelijke vorm in het algemeen ook een vrouwelijke. Dit komt in dat geval neer op het vervangen van de eind-'o' van het mannelijke woord in een 'a'.

Schema 8: van de mannelijke naar de vrouwelijke vorm

l'amico	l'amica	de vriend, vriendin
il bambino	la bambina	het kind, kleine meisje
il cugino	la cugina	de neef, nicht
il figlio	la figlia	de zoon, dochter
il gatto	la gatta	de kater, poes

il nonno	la nonna	de grootvader, grootmoeder
il ragazzo	la ragazza	de jongen, het meisje
il segretario	la segretaria	de secretaris, secretaresse
lo zio	la zia	de oom, tante

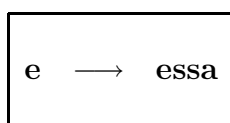
Bij zeer veel woorden op 'e' is de vrouwelijke vorm echter gelijk aan de mannelijke.

il cantante	la cantante	de zanger, zangeres
il cliente	la cliente	de klant
il giovane	la giovane	de jonge man, vrouw
il nipote	la nipote	de neef, nicht, kleinzoon, kleindochter
l'ospite	l'ospite	de gast

Er zijn ook mannelijke woorden op 'e' waarbij de vrouwelijke vorm op 'a' eindigt.

il cameriere	la cameriera	de ober, kamermeisje
l'infermiere	l'infermiera	de verpleger, verpleegster
il marchese	la marchesa	de markies, markiezin
il padrone	la padrona	de (huis)baas, bazin
il signore	la signora	de meneer, mevrouw

Soms ook wordt het vrouwelijk gevormd door de uitgang van het mannelijke woord te vervangen door **essa**.

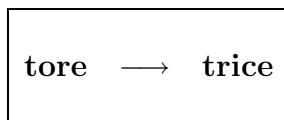

Schema 9: van de mannelijke naar de vrouwelijke vorm

l'avvocato	l'avvocatessa	de advocaat, advocate
il barone	la baronessa	de baron, barones
l'elefante	l'elefantessa	de olifant
il leone	la leonessa	de leeuw, leeuwin
il professore	la professoressa	de leraar, lerares

lo studente la studentessa de student, studente

Woorden die op **tore** eindigen, hebben in het algemeen een vrouwelijke vorm op **trice**.

Schema 10: van de mannelijke naar de vrouwelijke vorm

l'autore	l'autrice	de schrijver, schrijfster
il direttore	la direttrice	de directeur, directrice
il lavoratore	la lavoratrice	de arbeider, vrouwelijke arbeider
il lettore	la lettrice	de lezer, lezeres
il pittore	la pittrice	de schilder, schilderes

Maar:

il dottore la dottoressa de arts, doctorandus

3.4.2 Onregelmatige vrouwelijke vormen

Sommige zelfstandige naamwoorden hebben onregelmatige vormen voor het vrouwelijk.

il cane	la cagna	de reu, teef
il dio	la dea	de god, godin
l'eroe	l'eroina	de held, heldin
il re	la regina	de koning, koningin

Het komt ook voor dat hetzelfde woord zowel mannelijk als een vrouwelijk kan zijn, maar de betekenis verschillend is.

il banco	de toonbank	la banca	de bank
il capitale	het kapitaal	la capitale	de hoofdstad
il fine	het doel	la fine	het einde
il foglio	het blad	la foglia	het blad (van boom of plant)
il fronte	het front	la fronte	het voorhoofd

il gambo	de steel	la gamba	het been, de poot
----------	----------	----------	-------------------

3.4.3 Twee aparte woorden voor mannelijk en vrouwelijk

Soms zijn er twee aparte woorden voor het mannelijk en het vrouwelijk.

il fratello	la sorella	de broer, zuster
il marito	la moglie	de echtgenoot, echtgenote
il maschio	la femmina	het mannetje, vrouwtje
il padre	la madre	de vader, moeder
l'uomo	la donna	de man, vrouw

3.5 Vaststelling van geslacht van woorden op e

Uit schema 6 blijkt dat het op zich zelf niet mogelijk is om uit te maken of een woord dat op een 'e' eindigt, mannelijk of vrouwelijk is. Hieronder volgen echter enkele opmerkingen die bij de vaststelling van het geslacht van nut kunnen zijn.

Vrijwel alle⁵ woorden die op **ione** eindigen zijn vrouwelijk.

l'attenzione	de aandacht, attentie
la conversazione	het gesprek, de conversatie
la creazione	de schepping, creatie
la direzione	de richting, directie
la discussione	de discussie
l'emigrazione	de emigratie
la funzione	het ambt, de functie
l'inflazione	de inflatie
l'informazione	de informatie
la lezione	de les
la nazione	de natie
la perfezione	de volmaaktheid, perfectie
la preoccupazione	de bezorgdheid
la preparazione	de voorbereiding
la reazione	de reactie
la situazione	de situatie
la televisione	de televisie

Dikwijls is er in het Nederlands in deze gevallen een vorm die sterk op het Italiaanse woord lijkt en op *tie* eindigt.

⁵Een uitzondering hierop is bijvoorbeeld **il milione**.

Mannelijk zijn daarentegen de meeste woorden die op **ore** uitgaan.

l'amore
il colore
il dolore
il valore

de liefde
de kleur
de pijn
de waarde

Figuur 6: *Uno dei portici di Roncole di Busseto*

4 HET BIJVOEGLIJK NAAMWOORD

Bijvoeglijke naamwoorden zijn veranderlijk in geslacht en getal en kunnen attributief en predicatief gebruikt worden.

Attributief gebruik wil zeggen dat het bijvoeglijk naamwoord staat bij het zelfstandig naamwoord waarbij het hoort. Het past zich in geslacht en getal aan aan dat zelfstandig naamwoord.

Il vino italiano.

La grammatica italiana.

I ragazzi italiani.

Le scarpe italiane.

De Italiaanse wijn.

De Italiaanse grammatica.

De Italiaanse jongens.

De Italiaanse schoenen.

Figuur 7: Vicino a Lucina: *il castello Aldobrandini*

Bij predicatief gebruik staat tussen het onderwerp en het bijvoeglijk naamwoord een koppelwerkwoord (b.v. **essere** (zijn), **sembrare** (lijken)).

Piero è magro.

Le biciclette sono vecchie.

Piero is mager.

De fietsen zijn oud.

Elena sembra molto stanca.

Elena lijkt erg moe.

In beide gevallen vindt aanpassing in geslacht (mannelijk of vrouwelijk) en getal (enkel- of meervoud) plaats.

4.1 Basisregels

Er zijn twee groepen bijvoeglijke naamwoorden: één die eindigt op ‘o’ en één die eindigt op ‘e’. De groep die op ‘o’ eindigt heeft vier aanpassingsvormen (aan het zelfstandig naamwoord waarbij het hoort, of het onderwerp), die op ‘e’ heeft er slechts twee.

	ENKELVOUD	MEERVOUD
MNL. VR.	o a	i e
MNL. VR.	e	i

Schema 11: basisregels aanpassing bijvoeglijke naamwoorden op **o** en **e**

Il vento freddo.

De koude wind.

La luna è piena.

De maan is vol.

Gli studenti olandesi.

De Nederlandse studenten.

Le attrici sono americane.

De actrices zijn Amerikaans.

Il teatro nazionale.

Het nationale theater.

Qualche volta la vita è difficile.

Soms is het leven moeilijk.

I treni internazionali.

De internationale treinen.

Le sue poesie sono affascinanti. Zijn gedichten zijn fascinerend.

4.2 Bijvoeglijke naamwoorden op *ista*

De bijvoeglijke naamwoorden op **ista** hebben slechts één vorm voor het enkelvoud, maar zijn in het meervoud regelmatig.

	ENKELVOUD	MEERVOUD
MNL.	ista	isti
VR.	ista	iste

Schema 12: aanpassingsregels bijvoeglijk naamwoord op **ista**

L'uomo femminista.
I contadini socialisti.

De feministische man.
De socialistische boeren.

4.3 Bijzondere meervoudsregels

De bijzondere regels voor de vorming van het meervoud van bijvoeglijke naamwoorden zijn vrijwel alle gelijk aan die van de zelfstandige naamwoorden.

4.3.1 Onveranderlijke bijvoeglijke naamwoorden

Zoals er onveranderlijke zelfstandige naamwoorden bestaan, zo zijn er ook enkele bijvoeglijke naamwoorden die niet van vorm veranderen.

La camicia blu.
Fiori rosa.
I guanti marrone.
Un numero pari.
Il fu Mattia Pascal.

Het blauwe overhemd.
Roze bloemen.
De bruine handschoenen.
Een even aantal.
Wijlen Mattia Pascal.

Due signori perbene.

Twee keurige heren.

In het laatste geval is **perbene** onveranderlijk omdat het eigenlijk is samengesteld uit een voorzetsel **per** en een bijwoord **bene**.

4.3.2 Bijvoeglijke naamwoorden op io

Evenals de zelfstandige naamwoorden op **io**, krijgen ook de bijvoeglijke naamwoorden met deze uitgang in het mannelijk meervoud slechts één enkele ‘i’ als de ‘i’ van de uitgang onbeklemtoond is.

ampio	ampi	ruim, breed
medio	medi	gemiddeld
proprio	propri	eigen
vecchio	vecchi	oud

Maar:

pio	pii	heilig
-----	-----	--------

4.3.3 Bijvoeglijke naamwoorden op co en go

Ook hier geldt weer, evenals bij de zelfstandige naamwoorden op ‘co’ en ‘go’, dat de regels ingewikkeld zijn en dat er nogal wat uitzonderingen bestaan van zeer frequent voorkomende woorden. Om deze reden is wederom voor een lijstje gekozen.

analogo	analoghi	analoog
bianco	bianchi	wit
carico	carichi	belast, beladen
largo	larghi	breed
lungo	lunghi	lang
poco	pochi	weinig
ricco	ricchi	rijk
stanco	stanchi	moe

Maar:

amico	amici	bevriend
austriaco	austriaci	Oostenrijks

autentico	autentici	authentiek, echt
greco	greci	Grieks
nemico	nemici	vijandig
pubblico	pubblici	openbaar
pratico	pratici	praktisch
selvatico	selvatici	wild
simpatico	simpatici	sympatiek
storico	storici	historisch
unico	unici	uniek, enig

4.4 Bello, buono, grande en santo

Het bijvoeglijke naamwoord **bello** heeft, als het voor het zelfstandig naamwoord staat, vormen waarvan het eindeel gelijk is aan die van het bepaalde lidwoord.

il libro	un bel libro
l' uomo	un bell' uomo
lo scherzo	un bello scherzo
la donna	una bella donna
l' amica	una bell' amica
i libri	bei libri
gli uomini	begli uomini
gli scherzi	begli scherzi
le donne	belle donne
le amiche	le belle amiche

Schema 13: vormen **bello** als het vóór het nomen staat

Als **bello** daarentegen achter het zelfstandig naamwoord staat, zijn er de gewone uitgangen ('o', 'i', 'a', en 'e'), die bepaald worden door geslacht en getal van het zelfstandig naamwoord.

Un quadro bello.

Een mooi schilderij.

Una giornata bella. Een mooie dag.

Als het voor het zelfstandig naamwoord staat, heeft **buono** vormen waarvan het einddeel gelijk is aan dat van het onbepaalde lidwoord, bijvoorbeeld: ‘buon giorno’, ‘un buon esempio’, ‘una buon’idea’⁶, **un buono scherzo**.

Grande kan worden afgekapt tot **gran**⁷ voor medeklinkers, uitgezonderd **s-impura** en ‘z’ en geëlideerd tot **grand**’ voor klinkers.

Un gran/grande successo.	Een groot succes.
Una gran/grande fame.	Een enorme honger.
Una gran/grande fatica.	Een grote moeite/inspanning.
Una gran/grande parte.	Een groot deel.
Un grand’artista.	Een groot artiest.

Santo wordt afgekapt tot **san** voor namen van manlijke heiligen die met een medeklinker beginnen, uitgezonderd een **s impura**⁸ (zie noot ??), en het wordt geëlideerd tot **Sant**’ voor namen van manlijke of vrouwelijke heiligen die met een klinker beginnen.

San Francesco.	Heilige (Sint) Franciscus.
Santo Stefano	Heilige Stefano
Sant’Andrea.	Heilige (Sint) Andrea.
Sant’Anna.	Heilige (Sint) Anna.

4.5 Plaats van het bijvoeglijk naamwoord

Met betrekking tot de plaats van het attributief gebruikte bijvoeglijk naamwoord is de volgende regel te geven. Als het bijvoeglijk naamwoord een bepalende, beperkende functie heeft, staat het achter het zelfstandig naamwoord. Het geeft dan de eigenschap aan waardoor het zelfstandig naamwoord zich van andere onderscheidt.

La chiesa cattolica.	De katholieke kerk.
Una bandiera rossa.	Een rode vlag.
La sedia vecchia.	De oude stoel.

Als de functie van het bijvoeglijk naamwoord echter puur beschrijvend en niet beperkend is, staat het vóór het zelfstandig naamwoord.

Una brutta avventura.	Een naar avontuur.
-----------------------	--------------------

⁶Evenals **una idea**, ziet men ook de niet geëlideerde vorm **buona idea**.

⁷De vorm **gran** komt men ook tegen als bijwoord in uitdrukkingen als: **una gran bella donna**.

⁸Voor ‘z’ staat echter wel de geëlideerde vorm: **San Zeno**, **San Zaccaria**.

La dolce vita.	Het zoete leven.
Un buon caffè.	Een lekker kopje koffie.

De meeste bijvoeglijke naamwoorden kunnen beide functies hebben. In bepaalde gevallen is het verschil in betekenis als gevolg van de plaats van het bijvoeglijk naamwoord, zeer uitgesproken.

Un brav'uomo.	Een goed, eerlijk man.
Un uomo bravo.	Een capabel man.
Un vecchio amico.	Een oude vriend (die je al lang hebt).
Un amico vecchio.	Een hoogbejaarde vriend.
Una nuova automobile.	Een andere auto.
Un'automobile nuova.	Een nieuwe auto.

In het algemeen kun je stellen dat bijvoeglijke naamwoorden die op grond van hun betekenis beperkend, onderscheidend zijn, altijd achter het zelfstandig naamwoord staan. Zo vind je bijvoorbeeld bijvoeglijke naamwoorden die een nationaliteit aanduiden of voltooide deelwoorden die bijvoeglijk gebruikt worden, altijd achter het zelfstandig naamwoord.

Una vista spettacolare.	Een schitterend uitzicht.
Fatti concreti.	Concrete feiten.
Il popolo inglese.	Het Engelse volk.
La settimana passata.	De vorige week.

Ook bijvoeglijke naamwoorden die een bijwoord bij zich hebben of nader gespecificeerd zijn door een bepaling of door een vóór- of achtervoegsel, staan achter het zelfstandig naamwoord.

Un anno molto emozionante.	Een erg spannend jaar.
Un uomo estremamente simpatico.	Een uiterst sympathiek man.
È stata una serata tanto noiosa.	Het was zo'n saaie avond.
Una donna straricca.	Een steenrijke vrouw.

Figuur 8: *Una galleria a Milano*

I clienti arcicontenti.

De supertevreden klanten.

Bij het volgende voorbeeld is de lengte van het bijvoeglijk naamwoord van invloed op de plaats. Korte bijvoeglijke naamwoorden worden bij voorkeur voor zelfstandig naamwoord geplaatst, lange erachter.

Una conferenza interessantissima. Een zeer interessante lezing.

4.6 Bijvoeglijke naamwoord dat hoort bij meerdere zelfstandige naamwoorden

Wanneer een bijvoeglijk naamwoord hoort bij meerdere zelfstandige naamwoorden die verschillend van geslacht zijn, krijgt het bijvoeglijk naamwoord de mannelijke meervoudsuitgang als het predicatief gebruikt is.

Carlo e Maria sono malati. Carlo en Maria zijn ziek.

Wanneer een bijvoeglijk naamwoord hoort bij meerdere zelfstandige naamwoorden en attributief gebruikt is, zijn er meerdere mogelijkheden.

Als de zelfstandige naamwoorden van hetzelfde geslacht zijn en beide in het enkelvoud staan, past het bijvoeglijk naamwoord zich wat geslacht betreft aan, maar wat getal betreft is beide mogelijk, dat wil zeggen: het kan zowel in het enkel- als in het meervoud staan.

Lingua e letteratura italiana. Italiaanse taal- en letterkunde.
Una gonna e una camicetta gialle. Een gele rok en bloes.

Als de zelfstandige naamwoorden van het zelfde geslacht zijn en er tenminste één in het meervoud staat, past het zich in geslacht daaraan aan en krijgt de meervoudsvorm.

Guanti e un vestito nuovi. Nieuwe handschoenen en een nieuw pak.

Als de zelfstandige naamwoorden van verschillend geslacht zijn, krijgt het bijvoeglijk naamwoord meestal de mannelijke uitgang.

Ragazzi e ragazze buffi. Grappige jongens en meisjes.
Pantaloni e scarpe nuovi. Een nieuwe broek en nieuwe schoenen.

4.7 Meerdere bijvoeglijke naamwoorden bij één zelfstandig naamwoord

Als er bij een zelfstandig naamwoord meerdere bijvoeglijke naamwoorden staan die alle een onderscheidende eigenschap van het zelfstandig naamwoord aanduiden, zet men ze erachter.

La crisi economica italiana. De Italiaanse economische crisis.

Als de bijvoeglijke naamwoorden echter verschillende functies hebben, dat wil zeggen als er bijvoorbeeld één beschrijvend is en het ander onderscheidend, komt het eerste vóór het zelfstandig naamwoord en het tweede erachter.

Una grave crisi economica. Een ernstige economische crisis.
Una buona scuola elementare. Een goede lagere school.

Un brutto incidente stradale.

Een vreselijk verkeersongeluk.

4.8 Vergelijkingen

De vergrotende of verkleinende trap (comparatief) wordt gevormd door **più** of **meno** voor het bijvoeglijk naamwoord te plaatsen. Door een lidwoord + **più** of een lidwoord + **meno** te combineren vorm je de overtreffende trap (superlatief).

Sei il più forte.

Sono meno stupidi.

I vini più venduti.

La meno stanca.

Je bent de sterkste.

Ze zijn minder dom.

De meest verkochte wijnen.

De minst vermoeide.

Er zijn twee soorten vergelijkingen mogelijk. Je kunt een gemeenschappelijke eigenschap van meerdere personen, dieren of dingen met elkaar vergelijken en je kunt meerdere eigenschappen van één persoon, dier of ding met elkaar vergelijken.

4.8.1 Basisregels trappen van vergelijking

De trappen van vergelijking worden op de volgende manier gevormd.

POSITIVO	COMPARATIVO			SUPERLATIVO	
	di maggioranza	di minoranza	di uguaglianza	assoluto	relativo
bello	più bello	meno bello	bello come	bellissimo	il più bello/ il meno bello

Schema 14: basisregels trappen van vergelijking

Naast **bello come** is het ook mogelijk **(così) bello come** of **(tanto) bello quanto** te gebruiken.

Het bijvoeglijk naamwoord met de comparatief-vorm (**più bello**, **meno bello**, **(così) bello come** of **(tanto) bello quanto**) drukt een eigenschap uit van een persoon, dier of ding die vergeleken wordt met diezelfde eigenschap van een ander persoon, dier of ding.

Il treno è più veloce
dell'aereo.
La bicicletta è meno veloce
del treno.
La macchina è (così) veloce
come il treno.
La macchina è (tanto)
veloce quanto il treno.

De trein is sneller
dan het vliegtuig.
De fiets is minder snel
dan de trein.
De auto is even snel
als de trein.

De overtreffende trap kan absoluut en relatief zijn. Bij een absoluut gebruikte overtreffende trap ontbreekt een term van vergelijking. Deze absoluut overtreffende trap of absolute superlatief kun je bijvoorbeeld uitdrukken door het achtervoegsel **issimo** achter het bijvoeglijk naamwoord (met weglating van de eindklinker) te plaatsen. Het zo nieuw ontstane bijvoeglijk naamwoord heeft dan vier mogelijke uitgangen. Ook de bijvoeglijke naamwoorden die een stellende trap hebben die op een **e** uitgaat, hebben er na toevoeging van dit achtervoegsel vier, bijvoorbeeld **felice/i** → **felicissimo/a/i/e**. Dit kan als volgt schematisch worden weergegeven:

Stellende trap (Grado positivo)	Overtreffende trap (Grado superlativo)
bello/a/i/e felice/i	bellissimo/a/i/e felicissimo/a/i/e

Schema 15: vorming van de absoluut overtreffende trap

Naast toevoeging van het achtervoegsel **issimo** zijn er nog vele andere manieren om de absoluut overtreffende trap uit te drukken. Bijvoorbeeld met behulp van bijwoorden als **molto** (heel, zeer), **estremamente** (uiterst) of bijvoorbeeld door middel van voorvoegsels als **arci**, **iper**, **sopra**, **super**, **stra** en **ultra**.

molto grande	heel groot
estremamente convincente	uiterst overtuigend
arcicontento	supertevreden
ipersensibile	hypergevoelig
soprannaturale	bovennatuurlijk
superumano	bovenmenselijk
straricco	stinkend rijk
ultrasonoro	ultrasonoor

Ook wordt het bijvoeglijk naamwoord wel herhaald of voegt men **del tutto** toe.

Sono solo solo.	Ik ben helemaal alleen.
Non siamo del tutto convinti.	Wij zijn niet helemaal overtuigd.

Bij de relatief overtreffende trap wordt een eigenschap van een persoon, dier of ding vergeleken met diezelfde eigenschap van een groep.

Lei è la più magra delle sorelle.	Zij is de magerste van de zusjes.
-----------------------------------	-----------------------------------

Figuur 9: Roma: *la gelateria più buona della città*

Mario è il meno simpatico di tutti.
 Il più forte degli animali.
 Gli studenti più bravi.
 Le attrici più vecchie.
 Sulla terra le zanzare sono
 gli animali più pericolosi.

Mario is het minst sympathiek van allemaal.
 De sterkste van de dieren.
 De beste studenten.
 De oudste actrices.
 Op aarde zijn muggen
 de gevaarlijkste dieren.

Opmerking: als de superlatief direct achter het zelfstandig naamwoord staat waarbij het hoort, wordt het lidwoord —anders dan bijvoorbeeld in het Frans— niet herhaald.

La ragazza più intelligente. Het intelligentste meisje.

4.8.2 Bijvoeglijke naamwoorden met dubbele comparatief- en superlatief-vormen

Er zijn een aantal bijvoeglijke naamwoorden met zowel onregelmatige als regelmatige comparatief- en superlatief-vormen.

POSITIVO	COMPARATIVO DI MAGGIORANZA	SUPERLATIVO RELATIVO	SUPERLATIVO ASSOLUTO
buono <i>goed</i>	migliore più buono <i>beter</i>	il migliore il più buono <i>de beste</i>	ottimo buonissimo <i>zeer goed</i>
cattivo <i>slecht</i>	peggiore più cattivo <i>slechter</i>	il peggior il più cattivo <i>de slechtste</i>	pessimo cattivissimo <i>zeer slecht</i>
grande <i>groot</i>	maggiore più grande <i>groter</i>	il maggiore il più grande <i>de grootste</i>	massimo grandissimo <i>zeer groot</i>
piccolo <i>klein</i>	minore più piccolo <i>kleiner</i>	il minore il più piccolo <i>de kleinste</i>	minimo picolissimo <i>zeer klein</i>
alto <i>hoog</i>	superiore più alto <i>hoger</i>	il superiore il più alto <i>de hoogste</i>	supremo/sommo altissimo <i>zeer hoog</i>
basso <i>laag</i>	inferiore più basso <i>lager</i>	l'inferiore il più basso <i>de laagste</i>	infimo bassissimo <i>zeer laag</i>

Schema 16: onregelmatige comparatief- en superlatief-vormen

4.8.3 Het gebruik van **di** en **che** in vergelijkingen

In verreweg de meeste gevallen is het woordje dat tussen de termen van vergelijking staat **di**. Het woordje dat hiermee in het Nederlands correspondeert is *dan*.

Carlo è più simpatico di Luigi. Carlo is aardiger dan Luigi.

In de volgende gevallen echter wordt **che** gebruikt:

- *Als een vergelijking gemaakt wordt met betrekking tot één persoon, dier of ding, door middel van twee gelijksoortige woorden (twee bijvoeglijke naamwoorden, twee zelfstandige naamwoorden, twee werkwoorden of twee bijwoorden).*

Il lavoro è più utile che piacevole.	Het werk is meer nuttig dan leuk.
Ci sono più uomini che donne.	Er zijn meer mannen dan vrouwen.
Parlare è più facile che fare.	Praten is gemakkelijker dan doen.
Meglio tardi che mai.	Beter laat dan nooit.

- *Als het vergelijkingswoordje dat correspondeert met het Nederlandse ‘dan’ vóór een voorzetsel staat.*

Da noi fa più caldo che al lago. Bij ons is het warmer dan aan het meer.

- *Om herhaling van het woordje **di** te vermijden.*

Non c'è niente di più noioso che un uomo vanitoso.	Er is niets vervelender dan een ijdel man.
---	---

- *Indien gebruik van **di** tot misverstanden zou kunnen leiden.*

Tu sei più geloso che Piero. Jij bent jaloerser dan Piet.

In dit laatste geval zou zich een misverstand kunnen voordoen, omdat **geloso** als vast voorzetsel **di** heeft (**geloso di** = jaloers op).

Figuur 10: *Una domenica a Todi: uomini al riparo delle pioggia*

5 HET VOORZETSEL

De belangrijkste voorzetsels zijn: **a**, **da**, **di**, **su**, **in**, **con** en **per**. Op het laatstgenoemde na, worden ze volgens onderstaand schema met het bepaalde lidwoord samengetrokken, als dit er is.

	il	l'	lo	i	gli	la	l'	le
a	al	all'	allo	ai	agli	alla	all'	alle
da	dal	dall'	dallo	dai	dagli	dalla	dall'	dalle
di	del	dell'	dello	dei	degli	della	dell'	delle
su	sul	sull'	sullo	sui	sugli	sulla	sull'	sulle
in	nel	nell'	nello	nei	negli	nella	nell'	nelle
con	col	coll'	collo	coi	cogli	colla	coll'	colle

Schema 17: samentrekking voorzetsel + lidwoord

Hierbij moet worden aangetekend dat je bij **con** steeds vaker de niet samengetrokken vorm tegenkomt.

Ci andiamo con il treno.

We gaan er met de trein heen.

Elk van deze voorzetsels kan een zeer groot aantal betekenissen hebben; het gebruik ervan is vaak erg lastig en alleen door veel Italiaans te lezen ontwikkel je er een gevoel voor.

5.1 Het gebruik van het voorzetsel a

Het voorzetsel **a** geeft dikwijls een richting of een bestemming aan en komt onder meer overeen met het Nederlandse *naar*, *in*, *aan* en *om*. Als het gevolgd wordt door een woord dat met een klinker begint, kan het een 'd' erbij krijgen.

Scrivo a Mario.

Ik schrijf naar Mario.

Vai al cinema?

Ga je naar de bioscoop?

Marco abita a Firenze.

Marco woont in Florence.

Telefoni a Marta?

Bel je naar Marta?

A mezzogiorno.

Om twaalf uur 's middags.

Siamo ad Amsterdam.

Wij zijn in Amsterdam.

Er is een groot aantal werkwoorden en bijvoeglijke naamwoorden dat als vast voorzetsel **a** bij zich heeft.

Andare a fare una passeggiata.

Een wandeling gaan maken.

Continuare a fare qc.

Iets blijven doen.

Contrario alla legge.

Tegen de wet.

Siamo disposti ad aiutare.

We zijn bereid te helpen.

Als het Nederlandse *naar* of *in* gevolgd wordt door een plaatsnaam, gebruikt men het voorzetsel **a**. Als een landsnaam volgt, gebruikt men het voorzetsel **in**.

Vanno a Londra?

Gaan ze naar Londen?

Abitiamo a Roma.

We wonen in Rome.

en dus:

Vive in Italia?

Woont hij in Italië?

Quando va in Inghilterra?

Wanneer gaat hij naar Engeland?

Quest'anno andiamo in Giappone.

We gaan dit jaar naar Japan.

5.2 Het gebruik van het voorzetsel **da**

Het voorzetsel **da** geeft voornamelijk het uitgangspunt aan: zowel in de ruimte als in de tijd. Het wordt **niet** afgekapt tot **d'** als het voor een woord staat dat met een klinker begint.

Da Pisa a Milano.

Van Pisa naar Milaan.

Il treno viene da Genova.

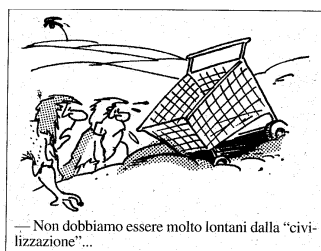
De trein komt uit Genua.

Lontano dalla stazione.

Ver van het station.

Da un anno è malato.

Sinds een jaar is hij ziek.

Verder wordt **da** gebruikt om in lijdende zinnen de handelende persoon, de ‘agens’ uit te drukken.

La porta è stata aperta da lui.	De deur is door hem geopend.
Il politico è stato ucciso dalle Brigate Rosse.	De politicus is door de Rode Brigades vermoord.

Het dient ook om het Nederlandse *naar* of *bij* gevolgd door een persoonsnaam of persoonlijk voornaamwoord uit te drukken.⁹

Verrò subito da te.	Ik kom zo bij je.
Deve andare dal dentista.	Hij moet naar de tandarts.
Siete da Claudia?	Zijn jullie bij Claudia?

Verder kan **da** uitdrukken ‘geschikt om’, ‘karakteristiek voor’.

Un bicchiere da vino.	Een wijnglas.
Una fame da lupo.	Een reuze honger (lett. horend bij een wolf).
Un paio di occhiali da sole.	Een zonnebril.
Una pizza da asporto.	Een pizza om mee te nemen.
Una stanza da letto.	Een slaapkamer.
L'abito da sposa.	De trouwjurk.
Hanno un'automobile da corsa.	Ze hebben een race-auto.
C'è un cane da guardia.	Er is een waakhond.
Dove sono le carte da gioco?	Waar zijn de speelkaarten?

Ook wordt **da** gebruikt in:

Tremare dal freddo.	Rillen van de kou.
---------------------	--------------------

⁹Het gebruik hiervan is te vergelijken met het Franse *chez*. Het maakt dus voor het gebruik van het voorzetsel iets uit of je zegt: **Vado dal dentista** (Ik ga naar de tandarts) of: **Vado in banca** (Ik ga naar de bank). In het laatste geval is immers geen sprake van een persoon.

Morire dalla sete.	Sterven van de dorst.
Un francobollo da settanta.	Een postzegel van zeventig.
Cieco da un occhio.	Aan één oog blind.

Verder kan het met het Nederlandse *als* overeenkomen,

Te lo dico da amico.	Ik zeg het je als vriend.
Da bambino suonavo il flauto.	Als klein kind speelde ik fluit.

En het wordt gebruikt in uitdrukkingen bestaande uit een zelfstandig naamwoord + een infinitief.

Una macchina da scrivere.	Een typemachine.
Una casa da vendere.	Een huis dat te koop is.
Ho un sacco di cose da fare.	Ik heb een hele hoop te doen.
Non ho niente da leggere.	Ik heb niets te lezen.

5.3 Het gebruik van het voorzetsel **di**

Het voorzetsel **di** verbindt vaak twee zelfstandige naamwoorden, bijvoorbeeld een eigenaam met een soortnaam. Het correspondeert dan met het Nederlandse *van*. Het kan afgekapt worden tot **d'** als het voor een woord staat dat met een klinker begint.

La partenza dell'aereo.	Het vertrek van het vliegtuig.
Un milione di Euro.	Een miljoen Euro.
L'università di Nimega.	De universiteit van Nijmegen.
Il professore d'italiano.	De leraar Italiaans.

Ook hier is er een groot aantal werkwoorden en bijvoeglijke naamwoorden dat als vast voorzetsel **di** bij zich heeft.

Lui è innamorato di lei.	Hij is verliefd op haar.
Hanno bisogno di tempo.	Zij hebben tijd nodig.
Non sono in grado di farlo.	Ze zijn niet in staat het te doen.
Vi fidate di lui?	Vertrouwen jullie hem?
Hanno paura del cane.	Ze zijn bang voor de hond.
È capace di tutto.	Hij is tot alles in staat.
Siete contenti della situazione?	Zijn jullie tevreden over de situatie?
Sono felice di conoscerlo.	Ik ben blij (gelukkig) dat ik hem ken.

Sua moglie è pazza di gelosia. Zijn vrouw is gek van jaloezie.

Verder wordt **di** gebruikt in uitdrukkingen als:

Alzarsi di buon'ora. Vroeg opstaan.
Essere malato di cuore. Een hartkwaal hebben.

5.4 Het gebruik van het voorzetsel **su**

Het voorzetsel **su** komt dikwijls overeen met het Nederlandse *op*, maar moet ook vaak anders vertaald worden.

Il giornale è sul tavolo.	De krant ligt op tafel.
Costerà sulle mille Lire.	Het zal zo'n duizend Lire kosten.
L'ho letto sul giornale.	Ik heb het in de krant gelezen.
Sarà sui quaranta.	Hij zal om en nabij de veertig zijn.
Ti credo sulla parola.	Ik geloof je op je woord.
Carlo è andato su.	Carlo is naar boven gegaan.
Siamo saliti sul treno.	We zijn in de trein gestapt.
Parigi è sulla Senna,	Parijs ligt aan de Seine,
Roma sul Tevere.	Rome aan de Tiber.

5.5 Het gebruik van het voorzetsel **in**

De basisbetekenis van het voorzetsel **in** is *naar*, of *in*.

In estate andiamo al mare.	In de zomer gaan we naar zee.
È in difficoltà.	Hij zit in moeilijkheden.
È entrato nel negozio.	Hij is de winkel ingegaan.
In maggio vado via.	In mei ga ik weg.
Mario è in giardino.	Mario is in de tuin.

Verder komt het voor in uitdrukkingen als:

In quanti siete?	Met zijn hoevelen zijn jullie?
Arrivare in tempo.	Op tijd komen.
Viaggiare in macchina.	Per auto reizen.

In quel giorno.

Op die dag.

Bij een jaartal staat *altijd* het bepaalde lidwoord, hetgeen dan resulteert in **nel**:

Nel 1968.

In 1968.

Verdi morì nel 1901.

Verdi stierf in 1901.

Dit lidwoord is mannelijk omdat er **anno** ‘jaar’ bijgedacht kan worden.

— Potrebbe, la vostra agenzia, fornirmi il nominativo d'una domestica laureata in ingegneria elettronica?

5.6 Het gebruik van het voorzetsel con

Het voorzetsel **con** is vaak te vertalen door *met*.

Cerco una casa con giardino.

Ik zoek een huis met een tuin.

Scarpe con il tacco alto.

Schoenen met hoge hak.

È pericoloso guidare con la nebbia.

Het is gevaarlijk om met mist te rijden.

Con grande sforzo.

Met grote inspanning.

Ci siamo scusati con lei.

We hebben ons bij haar geëxcuseerd.

Una giacca con tre tasche.

Een jasje met drie zakken.

Verder in uitdrukkingen als:

Con mia grande sorpresa.

Tot mijn grote verbazing.

È sempre gentile con me.

Hij is altijd aardig tegen me.

Col passare del tempo,

In de loop der tijd,

è diventata più normale.

is ze normaler geworden.

Ci alziamo con il sole.

We staan bij zonsopgang op.

5.7 Het gebruik van het voorzetsel *per*

Het voorzetsel **per** is dikwijls te vertalen met *voor*. Vaak ook geeft het een ‘motivering’, een ‘oorzaak’ of ‘doel’ aan.

C'è un telegramma per te.

Er is een telegram voor je.

Sono usciti per l'uscita di sicurezza.

Ze zijn via de nooduitgang naar buiten gegaan.

Ha lavorato per tutta la notte.

Hij heeft (gedurende) de hele nacht gewerkt.

Non l'ha fatto

Hij heeft het niet gedaan

per mancanza di tempo.

uit tijdgebrek.

Avevano venduto la casa

Ze hadden het huis

per due milioni.

voor twee miljoen verkocht.

Per motivi di salute.

Om gezondheidsredenen.

Of *over een afstand van* of *gedurende*, indien gevolgd door een uitdrukking van afstand of tijd.

Spingere per un chilometro?

Een kilometer duwen?

È stato un anno eccezionale.

Het is een uitzonderlijk (bijzonder) jaar geweest.

Me lo ricorderò per tutta la vita.

Ik zal het me mijn hele leven herinneren.

È stato malato per un anno.

Hij is een jaar ziek geweest.

Figuur 11: *Curve per 400 metri*

Als er gerekend wordt, kan het *maal* of *gedeeld door* betekenen:

Due per due fanno quattro.

Twee maal twee is vier.

Dividere per tre.

Door drie delen.

En het komt onder andere in de volgende uitdrukkingen voor:

Per chi mi prendi?

Voor wie zie je me aan?

È troppo bello per essere vero.

Het is te mooi om waar te zijn.

Per il momento.

Voorlopig.

L'autobus stava per partire.

De bus stond op het punt te vertrekken.

Chiamare per nome.

Bij de naam noemen.

Per modo di dire.

Bij wijze van spreken.

Als de bestemming genoemd wordt heeft het werkwoord **partire** (vertrekken) **per** bij zich.

Partiamo per Venezia.

We vertrekken naar Venetië.

Sono partiti per l'Italia.

Ze zijn naar Italië vertrokken.

5.8 Het gebruik van andere voorzetsels

Naast de in het schema genoemde voorzetsels zijn er nog vele die wat betekenis betreft minder gecompliceerd zijn. Daaronder is een groot aantal samengestelde voorzetsels.

A causa dello sciopero.

Ten gevolge van de staking.

È **contro** la legge.

Davanti alla finestra.

Ve lo presto **fino a** dopodomani.

Li vedo **fra** due giorni.

In base alle previsioni.

È **in fondo** alla pagina.

Beve tè **invece di** caffè.

Siamo **tra amici**.

Gli telefoniamo **prima di** venerdì.

Il bar è **vicino** alla stazione.

Het is **tegen** de wet.

Vóór het raam.

Ik leen het jullie **tot** overmorgen.

Ik zie ze **over** twee dagen.

Op basis van de voorspellingen.

Het staat **onder aan** de pagina.

Hij drinkt thee **in plaats van** koffie.

We zijn **onder** vrienden.

We bellen hem **vóór** vrijdag.

De bar is **vlak bij** het station.

Figuur 12: *Una torre nella campagna toscana*

6 HET BIJWOORD

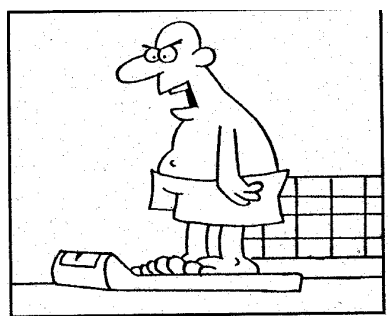
Bijwoorden zijn onveranderlijke woorden die horen bij een werkwoord, een bijvoeglijk naamwoord of een ander bijwoord. Ze kunnen de ‘hoeveelheid’, ‘tijd’, ‘mate waarin’ en ‘manier waarop’ aangeven. Naast de uiterst frequente bijwoorden die een hoeveelheid aanduiden als **molto** (veel), **parecchio** (behoorlijk wat), **tanto** (zo veel), **troppo** (te veel), en **poco** (weinig) die in paragraaf 6.4 genoemd worden, zijn er de bijwoorden die van een bijvoeglijk naamwoord afgeleid worden.

6.1 Vorming van het bijwoord

Het bijwoord wordt in het Italiaans gevormd door **mente** toe te voegen aan de vrouwelijke vorm van het bijvoeglijk naamwoord. Ze zijn onveranderlijk.

vero	→	vera	→	veramente	waar
lento	→	lenta	→	lentamente	langzaam
semplice	→	semplice	→	semplicemente	simpelweg

Bij de bijvoeglijke naamwoorden die uitgaan op een ‘e’ is de vrouwelijke vorm uiteraard gelijk aan de mannelijke, dus in dat geval hoeft er slechts **mente** aan de enkelvoudsvorm van het bijvoeglijk naamwoord toegevoegd te worden.

— Decisamente, tutto aumenta, al giorno d'oggi!

Als bijvoeglijke naamwoorden uitgaan op ‘le’ of ‘re’, valt de eind -‘e’ weg en wordt eveneens **mente** toegevoegd.

naturale	→	naturale	→	naturalmente	natuurlijk
----------	---	----------	---	--------------	------------

regolare → regolare → regolarmente regelmatig

Dus samengevat:

MNL.	VR.	BIJW.
-o	-a	-amente
-e	-e	-emente
	maar:	
-le	-	-lmente
-re	-	-rmente

Schema 18: vorming van bijvoeglijk naamwoord tot bijwoord

Sono veramente pazzi.

Ze zijn echt gek.

Gli ho parlato brevemente.

Ik heb hem kort gesproken.

Erano talmente stanchi.

Ze waren zo moe.

Mi telefona regolarmente.

Hij belt me regelmatig.

6.2 Trappen van vergelijking van het bijwoord

Zoals bijvoeglijke naamwoorden trappen van vergelijking hebben, zo hebben bijwoorden die ook. De trappen van vergelijking worden op dezelfde manier gevormd als bij bijvoeglijke naamwoorden.

caldamente	più caldamente	caldissimamente
------------	----------------	-----------------

Schema 19: vorming van trappen van vergelijking van bijwoord

Toevoeging van **mente** resulteert soms in vrij lange vormen. Als men de zin daardoor te 'zwaar' vindt worden, kan men onder meer zijn toevlucht nemen tot het woordje **modo** (manier).

Ha risposto in modo strano.

Hij heeft op een vreemde manier geantwoord.

Hieronder vormen de belangrijkste bijwoorden met onregelmatige trappen van vergelijking.

POSITIVO	COMPARATIVO	SUPERLATIVO	
bene	meglio	benissimo ottimamente	<i>goed</i>
male	peggio	malissimo pessimamente	<i>slecht</i>
molto	più	moltissimo	<i>veel</i>
poco	meno	pochissimo	<i>weinig</i>

Schema 20: vormen van bijwoorden met onregelmatige trappen van vergelijking

6.3 Bijwoorden van bevestiging en ontkenning

De belangrijkste bijwoorden van bevestiging en ontkenning zijn **sì** en **no**.

Hai visto Mario? Sì /No.

Penso di sì.

Partiamo? Perché no?

Heb je Mario gezien? Ja/Nee.

Ik denk van wel.

Gaan we weg? Waarom niet?

Als het werkwoord of een ander woord ontkend wordt, wordt het woordje **non** (niet) gebruikt. Het staat direct voor het woord dat ontkend wordt. Omdat dat vaak het werkwoord is, vind je het **non** dus vaak vlak voor de werkwoordsvorm.

Non andiamo in vacanza.

Non vogliono disturbare.

Non capisce lo spagnolo.

Non alle cinque, alle tre.

Intendo questo, non quello.

Non qui.

We gaan niet op vakantie.

Ze willen niet storen.

Hij begrijpt geen Spaans.

Niet om vijf, om drie uur.

Ik bedoel deze, niet die.

Niet hier.

Verder zijn er een behoorlijk aantal zogenaamde dubbele ontkenningen die zich om de werkwoordsvorm heen vleien. Het eerste deel (**non**) staat dan direct voor de werkwoordsvorm en het tweede deel erachter. De belangrijkste zijn¹⁰:

non	...	affatto	<i>helemaal niet</i>
non	...	ancora	<i>nog niet</i>
non	...	mica	<i>heus niet</i>
né	...	né	<i>noch... noch</i>
non	...	neanche	<i>niet eens</i>
non	...	nessuno	<i>niemand</i>
non	...	niente	<i>niets</i>
non	...	nulla	<i>niets</i>
non	...	mai	<i>nooit</i>
non	...	più	<i>niet meer</i>

Schema 21: vormen van de frequentste dubbele ontkenningen

Non conosco affatto Venezia.	Ik ken Venetië helemaal niet.
Carlo non parla ancora.	Carlo praat nog niet.
Non è mica nata ieri.	Ze is heus niet achterlijk.
Non ho né voglia né tempo.	Ik heb geen zin en geen tijd.
Non hanno neanche avvertito.	Ze hebben niet eens gewaarschuwd.
Non conosci nessuno qui?	Ken je niemand hier?
Non vedono niente (nulla).	Ze zien niets.
Non siete mai stati in Italia?	Zijn jullie nooit in Italië geweest?
Non abbiamo più soldi.	We hebben geen geld meer.

Ontbreekt echter een werkwoordsvorm of wordt de ontkenning zeer benadrukt, hetgeen men kan bereiken door het tweede deel van de samengestelde ontkenning voorop te plaatsen, dan vervalt het woordje **non**.

Conosci qualcuno?	Ken je iemand?
No, nessuno.	Nee, niemand.
Nessuno ha visto qualcosa.	Niemand heeft iets gezien.
Che cosa hai fatto? Niente.	Wat heb je gedaan? Niets.
Non hai mai visitato quel museo.	Heb je dat museum nooit bezocht?

¹⁰Naast **non... neanche** komen ook **non... neppure** en **non... nemmeno** veel voor.

No, mai.

Nee, nooit.

Zonder **non** kan **mai** ook ‘ooit’ betekenen:

Avete mai bevuto campari?

Hebben jullie ooit campari gedronken?

Zoals gezegd staat het woordje **non** vaak direct voor de werkwoordsvorm. Er is echter een groep kleine woordjes die zich tussen **non** en de werkwoordsvorm kan wringen, en dat zijn de onbeklemtoonde voornaamwoorden en de partikels **ci** en **ne**.

Non lo vedo.

Ik zie hem/het niet.

Non ci andiamo.

We gaan er niet heen.

Non ne parla.

Hij praat er niet over.

6.4 Bijwoorden niet van bijvoeglijke naamwoorden afgeleid

Naast bijwoorden die van bijvoeglijke naamwoorden zijn afgeleid, kent het Italiaans ook een groot aantal andere bijwoorden of woordcombinaties adverbiale functie, zoals bijvoorbeeld combinaties van een voorzetsel en een bijvoeglijk naamwoord. **Adesso** (nu), **Allora** (toen), **a lungo** (lang), **bene** (goed), **così** (zo), **davvero** (werkelijk), **dentro** (binnen), **di solito** (gewoonlijk), **domani** (morgen), **dopo** (straks), **d’ora in poi** (in het vervolg), **dopodomani** (overmorgen), **forse** (misschien), **fuori** (buiten), **già** (al), **(l’altro) ieri** ((eer)gisteren), **lì, là** (daar), **male** (slecht), **molto** (veel), **oggi** (vandaag), **ora** (nu), **poco** (weinig), **poi** (dan), **presto** (snel), **prima** (eerst, eerder), **sempre** (altijd), **solo** (slechts), **tanto** (zo veel), **tardi** ((te) laat), **troppo** ((te) veel), **qui, qua** (hier).

Adesso piove.

Nu regent het.

Allora non mi piaceva nuotare.

Toen hield ik niet van zwemmen.

Abbiamo parlato a lungo.

We hebben lang gepraat.

Si conoscono bene.

Ze kennen elkaar goed.

Le cose stanno così.

Zo staan de zaken.

Lo vuoi fare davvero?

Wil je het echt doen?

Andiamo dentro?

Gaan we naar binnen?

Si alzano di solito alle sette.

Ze staan gewoonlijk om zeven uur op.

(Dopo)domani partiremo.

(Over)morgen zullen we vertrekken.

La vedrò dopo.

Ik zie (zal zien) haar straks.

D’ora in poi devi studiare.

Van nu af aan moet je studeren.

Forse è all’estero.

Misschien zit hij in het buitenland.

Elio è fuori.

Elio is buiten.

Il treno è già arrivato.

De trein is al aangekomen.

Ci sono già?	Zijn ze er al?
Là sul tavolo.	Daar op de tafel.
Avevano dormito male.	Ze hadden slecht geslapen.
Si è molto divertito.	Hij heeft zich zeer vermaakt.
Oggi non hanno tempo.	Vandaag hebben ze geen tijd.
Prima devo andare dal dentista.	Eerst moet ik naar de tandarts.
Dopo vado in banca.	Daarna ga ik naar de bank.
Arrivederci! A presto.	Tot ziens! Tot gauw.
Ricorderò sempre quest'anno.	Dit jaar zal me altijd bij blijven.
Hanno detto solo questo.	Ze hebben alleen dit gezegd.
Se non ti sbrighi, fai tardi.	Als je niet opschiet, ben je te laat.
Tanto meglio.	Des te beter.
Ieri ho fatto troppo poco.	Gisteren heb ik te weinig gedaan.
Vieni qui (qua)!	Kom hier!

6.5 Een aantal vaste A combinaties

Er zijn een aantal vaste combinaties¹¹ waarbij het bijwoord de mannelijke vorm van het bijvoeglijk naamwoord heeft en niet verandert.

Abitare vicino.	Vlak bij wonen.
Andare lontano.	Ver weg gaan.
Andare veloce.	Hard gaan.
Gridare forte.	Hard schreeuwen.
Parlare piano.	Zachtjes spreken.

6.6 De bijwoordelijke partikels **ne** en **ci**

Het Italiaans kent twee kleine woordjes **ne** en **ci** die meestal behandeld worden in het hoofdstuk bijwoorden, maar die zich in syntactisch opzicht vrijwel net zo gedragen als onbeklemtoonde pronomina¹².

Men onderscheidt verschillende soorten **ne**.

¹¹Naast de in deze paragraaf behandelde combinaties zie je in hedendaags Italiaans, vooral in de reclametaal, dat steeds vaker adverbia door adjectiva vervangen worden: cfr. **Vestite giovane!** *Kleedt jong!* en **Mangiate sano!** *Eet gezond!*

¹²Zie ook par. 8.3.2 en 8.3.3.

a. *Het ne dat een voorzetselzin vervangt*¹³ *die met di*¹⁴ *of da*¹⁵ *begint.*

Hai parlato di questo?	Heb je hierover gepraat?
No, non ne ho parlato.	Nee, ik heb het er niet over gehad.
Arriviamo a Milano alle due, e ne ripartiamo un'ora dopo.	We komen om twee uur in Milaan aan, en vertrekken (ervandaan) een uur later.
Ha deciso di partire, ma temo che se ne pentirà.	Hij heeft besloten weg te gaan, maar ik ben bang dat hij er spijt van krijgt.
Raccontane!	Vertel erover!

b. *Het ne dat een delend lidwoord vervangt.*

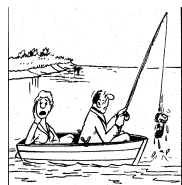
Ha del basilico?	Hebt u basilicum?
No, non ne ho più.	Nee, ik heb niets meer.
Prendine, ne ho degli altri.	Neem ervan, ik heb er nog meer.

c. *Het ne dat gecombineerd word met een getal of ander woord dat een hoeveelheid aanduidt.*

Lui aveva quindici anni, ed io ne avevo sette.	Hij was vijftien, en ik zeven.
---	--------------------------------

Als het **ne** van type (b) in voltooid constructies gebruikt wordt, leidt dat in het algemeen tot aanpassing in geslacht en getal. Vervangt het **ne** een mannelijk meervoud, dan verandert de eind-**o** in een **i**; vervangt het een vrouwelijk enkelvoud dan verandert hij in een **a** en vervangt het een vrouwelijk meervoud, dan wordt de eind **o** van het voltooid deelwoord in **e**. Volgens een aantal grammatica's is deze aanpassing optioneel.

Avete visto molte bestie?	Hebben jullie veel dieren gezien?
Sì, ne abbiamo viste moltissime.	Ja, we hebben er ontzettend veel gezien.

— Non se ha abboccato nemmeno uno.
Ovvero, ed io ho una tale fame che mangerei persino una scarpa vecchia!

¹³Deze vervanging wordt pronominalisatie genoemd.

¹⁴Niet ter vervanging van **di Elena** in een zin als: **Conosco il marito di Elena.**

¹⁵Dit geldt niet voor alle soorten **da**. Zo kunnen het **da naar, bij** bij persoonsnamen) en het **da** (*door* in passieve zinnen) niet gepronominaliseerd worden.

Het woordje **ci** vervangt een voorzetselzin die met **a**, **in** of **su**¹⁶ begint. **Ci** wordt afgekapt tot **c'** als het voor een **e** of **è** of **i** staat.

Vai a Roma? Sì , ci vado domani.

Napoli? Noi ci abitiamo ora da cinque anni.

C'è Gianni?

Conosci questo motore?

Non ci sono mai salito.

Posso contarci? Sì, contaci!

Ga je naar Rome? Ja, ik ga er morgen heen.

Napels? Wij wonen er nu (sinds) vijf jaar.

Is Gianni er?

Ken je deze motor? Ik heb er nooit opgezeten.

Kan ik er op rekenen? Ja, reken er maar op!

**“Sul mio
Conto d'identità
ci conto
ogni giorno”**

Ci en **ne** komen ook vaak samen voor. Het woordje **ne** maakt dan dat de klank van **ci** in **ce** verandert.

Ci sono ancora delle fragole?

Zijn er nog aardbeien?

¹⁶Ook het **da** voor persoonsnamen wordt tot **ci** gepronominaliseerd. Dus: **Andate ora da Mario?**
No, ci andiamo fra un'ora.

No, non ce ne sono più.

Nee, er zijn er niet meer.

In de spreektaal kom je ook vaak een **ci** bij het werkwoord **avere** tegen dat eigenlijk niet veel betekenis heeft. Dit **averci** betekent gewoon ‘hebben’.

Ci hai molti dischi?

Heb je veel platen?

Non ci ho tempo per questo.

Ik heb er geen tijd voor.

Non ce l’abbiamo.

We hebben het niet.

6.7 Positie van het bijwoord

Als een bijwoord een bijvoeglijk naamwoord of ander bijwoord bepaalt, staat het als regel vóór het woord dat het bepaalt.

È molto semplice.

Het is erg eenvoudig.

Dorme estremamente bene.

Hij slaapt extreem goed.

Omdat de woordvolgorde in het Italiaans veel vrijer is dan in veel andere talen en je natuurlijk bovendien bij het uitspreken extra stem-nadruk kan geven, kom je ook gevallen tegen die afwijken van onderstaande regels.

Als het een werkwoord bepaalt, staat het meestal direct achter het werkwoord.

Arrivo subito.

Ik kom er zo aan.

Sono partiti improvvisamente.

Ze zijn onverwacht vertrokken.

Er is een klein groepje bijwoorden dat meestal tussen het hulpwerkwoord en het voltooid deelwoord staat. Namelijk: **già** (al), **più** (meer), **mai** (nooit, ooit), **sempre** (altijd).

L’abbiamo già fatto.

We hebben het al gedaan.

Non ho sentito più freddo.

Ik heb het niet koud meer gehad.

Non l’hanno mai capito.

Ze hebben het nooit begrepen.

Ti ho sempre detto la verità.

Ik heb je altijd de waarheid gezegd.

Anche (ook), **neanche** (noch, ook niet), **solo**, **solamente**, **soltanto** (slechts) staan vóór het woord waarbij ze horen.

Non è solo intelligente,
ma anche spiritoso.

Hij is niet alleen intelligent,
maar ook geestig.

Non ci vado. Neanche io.

Ik ga er niet heen. Ik ook niet.

Hanno solo un cane.

Ze hebben alleen een hond.

Figuur 13: *Funerali a Scanno negli Abruzzi*

7 HET TELWOORD

Evenals het Nederlands kent het Italiaans hoofdtelwoorden, rangtelwoorden en telwoorden om een breuk of een veelvoud van iets aan te geven. Hoofdtelwoorden dienen om te tellen, rangtelwoorden geven een volgorde aan. De eerste zijn onveranderlijk, de tweede gedragen zich als bijvoeglijk naamwoord.

7.1 Vormen van hoofd- en rangtelwoorden

De vormen van hoofd- en rangtelwoorden zien er als volgt uit.

0	zero		
1	uno	1°	primo
2	due	2°	secondo
3	tre	3°	terzo
4	quattro	4°	quarto
5	cinque	5°	quinto
6	sei	6°	sesto
7	sette	7°	settimo
8	otto	8°	ottavo
9	nove	9°	nono
10	dieci	10°	decimo
11	undici	11°	undicesimo
12	dodici	12°	dodicesimo
13	treddici	13°	treddicesimo
14	quattordici	14°	quattordicesimo
15	quindici	15°	quindicesimo
16	sedici	16°	sedicesimo
17	diciassette	17°	diciassettesimo
18	diciotto	18°	diciottesimo
19	diciannove	19°	diciannovesimo
20	venti	20°	ventesimo
21	ventun(o)	21°	ventunesimo
22	ventidue	22°	ventiduesimo
23	ventitré	23°	ventitreesimo
24	ventiquattro	24°	ventiquattresimo
25	venticinque	25°	venticinquesimo
26	ventisei		eccetera
27	ventisette		
28	ventotto		
29	ventinove		

30	trenta		
31	trentun(o)		
32	trentadue		
33	trentatré		
38	trentotto		
40	quaranta		
41	quarantun(o)		
50	cinquanta		
60	sessanta		
70	settanta		
80	ottanta		
90	novanta		
100	cento		
101	centun(o) of centoun(o)		
102	centodue		
200	duecento		
300	trecento		
1000	mille	1000°	millesimo
1001	mille e un(o)		(eccetera)
1002	milledue		
2000	duemila		
100.000	centomila		
1000.000	un milione		
2000.000	due milioni		
1000.000.000	un miliardo		

Hoofdtelwoorden zijn onveranderlijk. Alleen **uno** gedraagt zich als het onbepaalde lidwoord en wordt dus **una** als het voor een vrouwelijk woord staat. De eindklinker van **ventuno**, **trentuno** en dergelijke kan worden afgekapt tot **ventun**, **trentun** etc. voor een volgend woord.

Ho un figlio e una figlia.

Ik heb een zoon en een dochter.

Luglio ha trentun giorni.

Juli heeft eenendertig dagen.

Het meervoud van **mille** is **mila**. **Il milione** en **il miliardo** zijn zelfstandige naamwoorden die **di** achter zich krijgen als er een ander zelfstandig naamwoord volgt.

Vincere un milione di Lire.

Een miljoen Lire winnen.

De rangtelwoorden worden vanaf **undici** gevormd door de eindklinker van het hoofdtelwoord te vervangen door de uitgang **esimo**. Alleen bij **ventitré** en **trentatré** etc. is de eind 'e' beklemtoond en valt om die reden niet weg.

Il primo giorno.

De eerste dag.

Il dodicesimo mese.

De twaalfde maand.

Il ventitreesimo capitolo.

Het drieëntwintigste hoofdstuk.

Ook bij namen van vorsten en pausen worden rangtelwoorden gebruikt. In die gevallen staat er —anders dan in het Nederlands—geen lidwoord bij.

Enrico quarto.

Hendrik de vierde.

Napoleone primo.

Napoleon de eerste.

Pio dodicesimo.

Pius de twaalfde.

Per l'ennesima volta.

Voor de zoveelste keer.

De rangtelwoorden dienen ook als noemer in breuken.

1/3

un terzo

3/4

tre quarti

2/5

due quinti

1/6

un sesto

3/10

tre decimi

1/100

un centesimo

Het rangtelwoord krijgt in breuken dus een meervoudsuitgang als de teller groter dan één is. **Un centesimo** is een cent.

7.2 Andere quantificatoren

Door het achtervoegsel **ina** achter een hoofdtelwoord tot honderd te zetten, krijg je iets dat te vergelijken is met het Nederlandse 'tal'. Bij honderd is dat **aio** voor het enkelvoud en **aia** voor het meervoud. Duizendtal drukt men uit met **migliaio** en het meervoud **migliaia**.

Una quarantina di persone.

Een veertigtal mensen.

Un centinaio di alberi.
Migliaia di formiche.

Een honderdtal bomen.
Duizenden mieren.

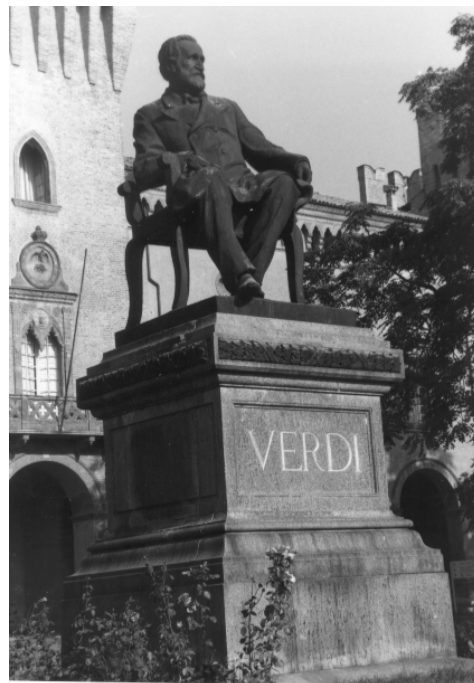
Dozzina betekent dozijn. **Il doppio** (het dubbele), **il triplo** (het drievoudige), **il quadruplo** (het viervoudige) dienen om een veelvoud van iets aan te geven.

7.3 De datum

Indien data niet in getallen worden uitgedrukt, worden ze meestal in één woord geschreven. Vóór een jaartal staat in het Italiaans het bepaalde lidwoord, maar bij een datum boven een brief gebruikt men géén lidwoord.

Nel millenovecentotrentadue.
Venerdì tredici agosto del 1954.
Giuseppe Verdi nacque nel 1813.
Firenze, 12 novembre 1991.

In 1932.
Vrijdag dertien augustus van het jaar 1954.
Giuseppe Verdi werd in 1813 geboren.
Florence, 12 november 1991.

Figuur 14: *Statua di Verdi a Roncole di Busseto*

Eeuwen na het jaar 1000 worden dikwijls aangegeven met het hoofdtelwoord, dat dan geschreven wordt met een hoofdletter.

Il Trecento/ Il '300.	De 14e eeuw.
Il Novecento/ Il '900.	De 20e eeuw.

Je kunt ook over **il secolo decimoquarto** of **il ventesimo secolo** spreken, maar bovenstaande vormen worden in teksten over bijvoorbeeld kunst of literatuur vaker gebruikt.

Als men daarentegen de eeuwen 300 of 900 na Christus bedoelt, kan men dat op de volgende manier duidelijk maken.

Il quarto secolo dopo Cristo.	De 4e eeuw na Christus.
Il nono secolo dopo Cristo.	De 9e eeuw na Christus.

De eerste van de maand wordt met het rangtelwoord aangeduid, de andere dagen met het hoofdtelwoord.

Il primo agosto.	1 augustus.
Il diciannove gennaio.	Negentien januari.
Quanti ne abbiamo oggi?	De hoeveelste is het vandaag?
È il nove/Siamo al nove.	Het is de negende.

7.4 De tijd

Evenals in het Nederlands zijn er in het Italiaans twee manieren om de tijd uit te drukken: één gebaseerd op de verdeling van de dag in 24 uren, de andere op eenheden van 12 uren. De eerste manier, de officiële, wordt gebruikt voor het aankondigen van vertrektijden van treinen, vliegtuigen en programma's op radio en tv. De andere in alle andere gevallen. Als niet duidelijk is of het om bijvoorbeeld 7.00 uur of om 19.00 uur gaat, voegt men *della mattina*, *della sera*, *del pomeriggio* of *della notte* toe. Omdat men stilzwijgend naar het vrouwelijke *ore* verwijst, heeft het telwoord dat het uur aangeeft de vrouwelijke meervoudsvorm van het lidwoord *le* bij zich.

Sono le due. / Het is twee uur.
Sono le due e cinque. / Het is vijf over twee.
Sono le tre e un quarto. / Het is kwart over drie.
Le quattro e venticinque. / Vijf voor half vijf.

Alleen bij *una* is het lidwoord uiteraard *l'*.

È l'una. / Het is één uur.
È l'una e dieci. / Het is tien over één.

Twaalf uur 's middags en twaalf uur 's nachts worden meestal met de woorden *mezzogiorno* en *mezzanotte* aangeduid.

È mezzogiorno. / Het is twaalf uur 's middags.
È mezzogiorno e un quarto. / Het is kwart over twaalf.
È mezzanotte. / Het is twaalf uur 's nachts.

Men hoort zowel *le due e mezzo* als *le due e mezza* afhankelijk of men het *mezzo* zelfstandig ziet of bijvoeglijk bij het verzwegen *ora*.

Le cinque e mezzo(a). / Half zes.

Na het halve uur kan men in het Italiaans terugrekenen vanaf het hele volgende uur. Aan de volgende voorbeelden zie je dat het Nederlands de mogelijkheid heeft het halve uur als referentiepunt te nemen, terwijl men in het Italiaans van het hele uur uitgaat.

Alle due e venticinque. / Om vijf voor half drie.
Sono le cinque e trentacinque. / Het is vijf over half zes.

Op de volgende manier zou zich een dialoog kunnen afspelen waarbij iemand naar de tijd vraagt:

Che ore sono? (of) Che ora è? / Hoe laat is het?
Le sei meno un quarto. / Kwart voor zes.
Sono le sette meno venti. / Het is twintig voor zes.

Nog een paar voorbeelden waarin de tijd een rol speelt.

Manca un quarto alle sei. / Kwart voor zes.
Sono le sei meno cinque. / Het is vijf voor zes.
Sono le otto. / Het is acht uur.

Sono le nove in punto. / Het is klokslag negen uur.
Sono battute le dieci. / Het heeft tien geslagen.
Sono le undici passate. / Het is over elven.
Dalle due alle tre. / Van twee tot drie.
Tra le sei e le sette dorme. / Tussen zes en zeven slaapt hij.
Arrivo verso le quattro. / Ik kom tegen vieren.
Nel tardo pomeriggio. / Laat in de middag.
Prima delle otto. / Voor achten.
Dopo le nove. / Na negenen.
Alle cinque precise. / Om precies vijf uur.
È l'una in punto. / Het is één uur precies.
Un quarto d'ora. / Een kwartier.
Fra un'ora. / Over een uur.
Una mezz'ora. / Een half uur.
Tre quarti d'ora. / Drie kwartier.

Als men expliciet onderscheid wil maken tussen zes uur 's morgens en 's avonds kan men dat op de volgende manier doen.

Sono le cinque di mattina. / Het is vijf uur 's morgens.
Alle tre di notte. / Om drie uur 's nachts.

In plaats van *di mattina* of *della mattina* en *di notte* of *della notte* worden ook in het Italiaans de afkortingen *a.m.* (*antimeridiane*) en *p.m.* (*postmeridiane*) gebruikt.

Op vliegvelden, stations, bij voorstellingen en op de radio gebruikt men doorgaans de indeling in 24 in plaats van 12 uur: *le sedici e quarantatré* en *le venti e quarantacinque*.

7.5 De tijd

Omdat men stilzwijgend naar het vrouwelijke ore verwijst, heeft het telwoord dat het uur aangeeft de vrouwelijke meervoudsvorm van het lidwoord **le** bij zich. Alleen bij **una** is het lidwoord uiteraard **l'**. Twaalf uur 's middags en twaalf uur 's nachts worden meestal met de woorden **mezzogiorno** en **mezzanotte** aangeduid.

Che ore sono? (of) Che ora è?	Hoe laat is het?
Sono le due.	Het is twee uur.
Sono le due e cinque.	Het is vijf over twee.
Sono le tre e un quarto.	Het is kwart over drie.
Le quattro e venticinque.	Vijf voor half vijf.

Le cinque e mezzo/a.
Alle cinque e quaranta.
Le cinque e tre quarti.
Le sei meno un quarto.
Sono le otto.
È l'una.
È mezzogiorno.
È mezzanotte.
A che ora partite?
Alle undici.
Dalle due alle tre.
Tra le sei e le sette.
Verso le quattro.
Prima delle otto.
Dopo le nove.
Alle cinque precise.
Un quarto d'ora.

Half zes.
Om tien over half zes.
Kwart voor zes.
Kwart voor zes.
Het is acht uur.
Het is één uur.
Het is twaalf uur 's middags.
Het is twaalf uur 's nachts.
(Om) hoe laat vertrekken jullie?
Om elf uur.
Van twee tot drie.
Tussen zes en zeven.
Tegen vieren.
Vóór achten.
Na negenen.
Om precies vijf uur.
Een kwartier.

Una mezz'ora.

Een half uur.

7.6 Samenvatting telwoord

- Op *uno* en *mille* na, zijn hoofdtelwoorden onveranderlijk. *Uno* verandert van vorm volgens de regels van het onbepaalde lidwoord. De eindklinker van *ventuno* en dergelijke valt meestal weg. Het meervoud van *mille* is *mila*.
- *Diciassette* en *diciannove* worden gespeld met dubbel *s* en dubbel *n*.
- 1954 leest men als *mille novecento cinquantaquattro*.
- *Milione* en *miliardo* zijn zelfstandige naamwoorden en worden door middel van *di* met een volgend zelfstandige naamwoord verbonden. Als ze gevolgd worden door een telwoord is er géén *di*.
- Vóór een jaartal staat in het Italiaans het bepaalde lidwoord, maar bij een datum boven een brief staat géén lidwoord.
- Eeuwen na het jaar 1000 worden dikwijls aangegeven met het hoofdtelwoord dat dan geschreven wordt met een hoofdletter: *Il Duecento* ‘de dertiende eeuw’.
- *Due* en *quattro* kunnen —naast hun eerste betekenis— ook een onbepaalde kleine hoeveelheid aanduiden. *Cento* en *mille* kunnen staan voor een onbepaalde grote hoeveelheid.
- Rangtelwoorden worden vanaf *undici* gevormd door de eindklinker door *esimo* te vervangen. Een uitzondering vormen bijvoorbeeld: *cinquantatreesimo* en *duemillesimo*.
- Rangtelwoorden gedragen zich als bijvoeglijke naamwoorden en hebben vier uitgangen.
- Bij namen van vorsten en pausen worden rangtelwoorden zonder lidwoord gebruikt, die dan achter de naam staan. ‘Pius de twaalfde’ *Pio dodicesimo*.
- Rangtelwoorden dienen ook als noemer in breuken. Als de teller groter is dan één, krijgt de noemer een meervoudsvorm: $2/3$ leest men als *due terzi*, als de noemer twee is, gebruikt men *mezzo* of *mezzi*.
- Omdat men bij het aangeven van de tijd stilzwijgend naar het vrouwelijke *ore* verwijst, heeft het telwoord dat het uur aangeeft de vrouwelijke meervoudsvorm van het lidwoord *le* bij zich. Alleen bij *una* is het lidwoord *l’*.
- Twaalf uur ’s middags en twaalf uur ’s nachts zijn *mezzogiorno* en *mezzanotte*.

Figuur 15: Operaio che sta pranzando all'aperto

8 HET VOORNAAMWOORD

De voornaamwoorden zijn onder te verdelen in: aanwijzende voornaamwoorden, bezittelijke voornaamwoorden, betrekkelijke voornaamwoorden, persoonlijke voornaamwoorden, vragende voornaamwoorden, en onbepaalde voornaamwoorden.

8.1 Het aanwijzend voornaamwoord

De belangrijkste aanwijzende voornaamwoorden zijn **questo** (deze of dit) en **quello** (die of dat). Het eerste verwijst dus naar iets dat of iemand die dichtbij is en het tweede naar iets dat of iemand die verder weg is. Beide kunnen zowel bijvoeglijk als zelfstandig¹⁷ gebruikt worden.

	ENKELVOUD	MEERVOUD
mnl.	quello	quelli
vr.	quella	quelle
mnl.	questo	questi
vr.	questa	queste

Schema 22: vormen zelfstandig aanwijzend voornaamwoord

Non voglio il tuo orologio, ma quello di mio padre.

Ik wil niet jouw horloge, maar dat van mijn vader.

¹⁷Met zelfstandig gebruik wordt dus het gebruik bedoeld waarbij het zelfstandig naamwoord er niet bijstaat.

Questa o quella?

Deze of die (refererend aan iets vrouwelijks)?

De vormen van het bijvoeglijk gebruikte aanwijzend voornaamwoord hangen af van het geslacht, het getal en de beginletters van het woord dat volgt en zien er als volgt uit.

ENKELVOUD		MEERVOUD	
questo	libro	questi	libri
quest'	uomo	questi	uomini
questo	studente	questi	studenti
questa	donna	queste	donne
quest'	amica	queste	amiche
quel	libro	quei	libri
quell'	uomo	quegli	uomini
quello	studente	quegli	studenti
quella	donna	quelle	donne
quell'	amica	quelle	amiche

Schema 23: vormen bijvoeglijk gebruikt aanwijzend voornaamwoord

Uit bovenstaand schema kun je afleiden dat **quel** zich wat uitgangen betreft gedraagt als **bello** en het bepaalde lidwoord en dat **questo** zich gewoon gedraagt als een bijvoeglijk naamwoord op **o**.

Questo giornale è di ieri.

Deze krant is van gisteren.

Questi libri non mi piacciono.

Ik vind deze boeken niet mooi.

Di chi è questa borsa?

Van wie is deze tas?

Chi ha fatto queste foto?

Wie heeft deze foto's gemaakt?

Odio quel ragazzo.

Ik haat die jongen.

Abitano in quell'albergo?

Logeren ze in dat hotel?

È bello quello specchio.

Die spiegel is mooi.

È uno di quei balli antichi.

Een van die oude dansen.

Quegli anni erano difficili.

Die jaren waren moeilijk.

Quegli studenti americani hanno protestato.

Die Amerikaanse studenten hebben geprotesteerd.

Non conosci quell'opera?

Ken je die opera niet?

Quella notte ti ho sognato.

Die nacht heb ik van je gedroomd.

Quelle case non sono nuove.

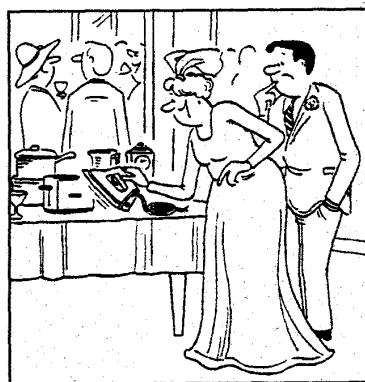
Die huizen zijn niet nieuw.

Quell'amica tua è partita.

Die vriendin van je is vertrokken.

Quelle idee gli fanno paura.

Die ideeën beangstigen hem.

— Caro, che cos'è, questo?

In de praktijk is het lang niet altijd zo dat **questo** simpelweg met *dit* en **quello** met *dat* vertaald kan worden, maar het is een goed uitgangspunt.

In de schrijftaal wordt **ciò** (dat, dit, of dat wat) vaak gebruikt voor het zelfstandige **questo** en **quello**. Ook **ciò** en **quello** (of **quel**) worden vaak gebruikt als antecedent van een betrekkelijk voornaamwoord.

Ciò che dici non è vero. Wat je zegt is niet juist.

Quello (ciò) che ti ho detto, non è vero.

Wat ik je gezegd heb, is niet waar.

Per quel che mi riguarda, possono andare via.

Wat mij betreft kunnen ze weggaan.

8.2 Het betrekkelijk voornaamwoord

Che is het meest gebruikte betrekkelijke voornaamwoord. Het is onveranderlijk en het kan zowel terugslaan op personen als op zaken, die in het enkel- en meervoud kunnen staan en onderwerp en lijdend voorwerp kunnen zijn.

C'è un signore che l'attende al bar.

Er is een meneer die op u wacht in de bar.

Fammi vedere l'orologio che hai comprato.

Laat me het horloge zien dat je hebt gekocht.

La ragazza che avevano conosciuto, è morta.

Het meisje dat ze hadden leren kennen, is overleden.

Dove sono i libri che avete ricevuto?

Waar zijn de boeken die jullie hebben gekregen?

Als het antecedent een hele zin is, wordt **che** voorafgegaan door **il**.

Dormiamo molto bene, il che è magnifico.

We slapen erg goed, wat fantastisch is.

Na een voorzetsel wordt **cui** gebruikt. **Cui** het is onveranderlijk.

La macchina con cui viaggiamo ha fatto più di centomila chilometri.

De auto waarmee we reizen heeft meer dan honderdduizend kilometer gereden.

C'è una cosa di cui dobbiamo parlare.

Er is iets waarover we moeten praten.

È un posto in cui continueranno a tornare.
Het is een plaats waarnaar ze zullen blijven teruggaan.

Il motivo per cui ti ho fatto venire è questo.
De reden waarom ik je heb laten komen is deze.

Bij combinaties van het voorzetsel **a** en cui kan **a** komen te vervallen.

È una casa (a) cui teniamo molto.
Het is een huis waar we erg op gesteld zijn.

Als **cui** voorafgegaan wordt door een lidwoord, drukt het bezit uit.

Quel libro, il cui scrittore è stato qui a introdurlo, è già esaurito.
Dat boek, waarvan de schrijver hier is geweest om het te presenteren, is al uitverkocht.

Il casco per le moto è uno dei prodotti la cui vendita è sottoposto a controlli.
De motorhelm is een van de producten waarvan de verkoop aan controle onderhevig is.

Che en **cui** kunnen worden vervangen door **il quale**, **la quale**, **del quale**, **della quale**, **dei quali**, **delle quali**, **con il quale**, enzovoort. Dit wordt ondermeer gedaan om onduidelijkheid te vermijden, zoals bijvoorbeeld in het onderstaande voorbeeld, waar, als er **che** gebruikt was, niet duidelijk zou zijn geweest wie het antecedent was. De onduidelijkheid wordt opgeheven doordat **quale** een lidwoord bij zich heeft.

Hanno invitato la moglie di Mario, la quale è professoressa di matematica.
Ze hebben de vrouw van Mario uitgenodigd, die lerares wiskunde is.

Ook als het antecedent ver weg staat of als er al een ander **che** in de zin staat, wordt in het algemeen de voorkeur gegeven aan **il quale** en dergelijke.

***.
 ***. ***.
 ***.

Van de betrekkelijke pronomina is **chi** het enige dat geen antecedent heeft. Het is eigenlijk een samensmelting van een onbepaald of aanwijzend voornaamwoord en een betrekkelijk pronomen. Het refereert aan mensen en komt veel voor in algemene uitspraken en spreekwoorden.

Ride ben chi ride l'ultimo.
Wie het laatst lacht lacht het best.

Chi cerca trova.

Wie zoekt zal vinden.

Io mi innamoro di chi si innamora di me.

Ik word verliefd op degene die verliefd wordt op mij.

— Chi era quella bionda con la quale ti ho visto ieri sera?

In plaats van dit **chi** kunnen ook andere vormen als **quello/a che**, **colui che**, **colei che**, **quelli che**, **quelle che**, **coloro che** worden gebruikt.

Chi pensa questo è pazzo.

Colui che pensa questo è pazzo.

Wie dit denkt is gek.

C'è un numero speciale per quelli che ci vogliono parlare.

C'è un numero speciale per coloro che ci vogliono parlare.

Er is een een speciaal nummer voor diegenen die ons willen spreken.

8.3 Het persoonlijk voornaamwoord

De persoonlijke voornaamwoorden kunnen voorkomen als onderwerp, als meewerkend voorwerp en als lijdend voorwerp. Verder bestaan er beklemtoonde en onbeklemtoonde vormen.

8.3.1 Het persoonlijk voornaamwoord als onderwerp

De vormen van het persoonlijk voornaamwoord in onderwerpspositie zien er als volgt uit:

MNL. + VR.	VR.	BELEEFDHEIDSVORM			
io	<i>ik</i>				
tu	<i>jij</i>				
lui	<i>hij</i>	lei	<i>zij</i>	lei (Lei)	<i>u</i>
noi	<i>wij</i>				
voi	<i>jullie</i>				
loro	<i>zij</i>	loro	<i>zij</i>	loro (Loro)	<i>u</i>

Schema 24: onderwerpspronomen

Normaal gesproken wordt het persoonlijk voornaamwoord in onderwerpspositie weggelaten. Alleen als onduidelijk is wie het onderwerp is of als het onderwerp nadruk heeft, of na woordjes als **(ne)anche**, gebruikt men het.

Non sono a casa.	Ik ben niet thuis.
Vieni a mangiare?	Kom je eten?
Abita da solo.	Hij woont alleen.
Siamo stati in vacanza.	We zijn op vakantie geweest.
Sono andati a letto.	Ze zijn naar bed gegaan.
Io non sopporto il fumo.	Ik kan niet tegen rook.
E tu, dove vai?	En jij, waar ga jij heen?
Verrà anche lei?	Komt zij/u ook?
Neanche loro lo sanno.	Zij weten het ook niet.

Naast de vormen **lui** (hij), **lei** (zij, u) en **loro** (zij, u mv.) kom je, vooral in de schrijftaal, ook wel **egli**, **ella** voor mensen en **esso** en **essa** voor dingen tegen.

Hoewel de situatie onder jongeren in Italië een beetje aan het veranderen is, kan je toch wel stellen dat men in Italië veel minder snel tot tutoyeren overgaat dan in Nederland. **Lei** en **loro** zijn de beleefdheidsvormen. **Lei** is oorspronkelijk een vrouwelijke vorm, maar als het betrekking heeft op een man staat het bijbehorende voltooid deelwoord of bijvoeglijk naamwoord in de mannelijke uitgang. Evenals *u* in het Nederlands kunnen **Lei** en **loro** met een hoofdletter gespeld worden. Dit is echter niet verplicht.

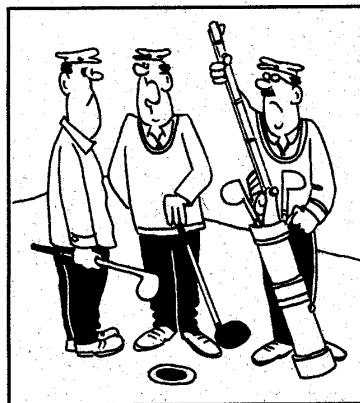
E Lei signor P., è pronto?
Quando è arrivato Lei?

En U meneer P., bent U klaar?
Wanneer bent u aangekomen?

Het onpersoonlijke *het* wordt, als het onderwerp is, in het Italiaans niet door een apart woordje uitgedrukt.

Fa bel tempo.
È una bella giornata.
Chi è? Sono io.

Het is mooi weer.
Het is een mooie dag.
Wie is het? Ik ben het.

— Lui è uno che la prende malissimo,
quando perde...

8.3.2 Het persoonlijk voornaamwoord als lijdend- of meewerkend voorwerp

Naast de onderwerpsvormen hebben de persoonlijke voornaamwoorden ook een derde (meewerkend voorwerp of datief) en vierde naamval (lijdend voorwerp of accusatief). Bovendien hebben zowel meewerkend voorwerp als lijdend voorwerp dan ook nog beklemtoonde vormen (**forme toniche**) en onbeklemtoonde (**forme atone**). De onbeklemtoonde zijn het belangrijkste omdat ze het vaakst voorkomen. De beklemtoonde vormen worden eigenlijk alleen gebruikt als ze nadruk hebben en als ze na een voorzetsel staan.

ONBEKLEMTOOND		BEKLEMTOOND	
meew. vw.	lijd. vw.	meew. vw.	lijd. vw.
mi	mi	a me	me
ti	ti	a te	te
gli	lo	a lui	lui
le	la	a lei	lei
ci	ci	a noi	noi
vi	vi	a voi	voi
gli	li	a loro	loro
gli	le	a loro	loro

Schema 25: voornaamwoorden meewerkend voorwerp en lijdend voorwerp

Het zal opvallen dat de onbeklemtoonde vormen van het meewerkend voorwerp en lijdend voorwerp gedeeltelijk gelijk zijn. Bij de derde persoonsvormen zijn er echter verschillen tussen datief en accusatief. Om die er extra te laten uitspringen zijn ze vet afgedrukt.

Ci mancate molto.
 Carlo non **mi** saluta mai.
 Non **ti** scrivo più?
 Perché non **ti** invitano più?
Gli vuoi ancora bene?
Lo vediamo domani.
Le scrivo una lettera.
La vede spesso.
 Non **ci** scrivo mai.

We missen jullie erg. (Letterlijk: Jullie ontbreken aan ons.)
 Carlo groet me nooit.
 Schrijft hij je niet meer?
 Waarom nodigen ze je niet meer uit?
 Houd je nog van hem?
 We zien hem morgen.
 Hij/Zij schrijft haar/u een brief.
 Hij ziet haar/u vaak.
 Hij schrijft ons nooit.

Ci invitano spesso.	Zij nodigen ons vaak uit.
Non vi scriviamo più.	We schrijven jullie niet meer.
Vi salutiamo.	We groeten jullie.
Gli scriviamo una lettera.	We schrijven hen een brief.
Li vedrò domani.	Ik zal ze morgen zien.

De vormen **lo** en **la** worden meestal met een apostrof **l'** geschreven voor woorden die met een klinker of 'h' beginnen. De meervoudsvormen mogen echter nooit afgekapt worden. **Le** en **la** kunnen dus zowel *aan haar* en *haar* als *aan u* en *u* betekenen. Als er een hoofdletter gebruikt is, wordt de beleefdheidsvorm bedoeld.

Het woordje **lo** wordt ook gebruikt als een hele zin of een bijvoeglijk naamwoord gepronominaliseerd wordt.

L'hanno buttato via.	Ze hebben hem weggegooid.
Li abbiamo invitati per domani.	We hebben ze voor morgen uitgenodigd.
Le assicuro che ha torto.	Ik verzeker u dat u ongelijk hebt.
Verrà? Non lo so ancora.	Komt u? Ik weet het nog niet.
Puoi venire? Lo spero.	Kun je komen. Ik hoop het.

De meewerkende en lijdende voorwerpen kunnen ook nog onderling gecombineerd worden. Dan komt het meewerkend voorwerp *altijd* voorop en verandert het klinkergedeelte ervan in een **e** klank. Bijvoorbeeld: **mi** + **lo** wordt **me lo**; dus:

Me lo hanno detto.	Ze hebben het me gezegd.
Te li diamo fra poco.	We geven ze je binnenkort.
Ce lo vuole prestare.	Hij wil het ons lenen.
Ve la daremo.	We zullen hem (b.v. auto) jullie geven.

Gli en **le** krijgen in combinaties met **lo**, **la**, **li** en **le** altijd **gliel**... als eerste letters. Wat de laatste letter is, hangt af van het geslacht en het getal van het lijdend voorwerp. Dan zijn er dus de volgende vier mogelijkheden: **glielo**, **gliela**, **glieli**, **gliele**. Het begindeel van zo'n cluster kan betekenen: *aan hem*, *aan haar*, *aan u* en *aan hen*. Welke lezing de juiste is, zal uit de context moeten blijken.

Glielo diremo.	We zullen het hem etc. zeggen.
----------------	--------------------------------

Glieli danno domani.

Ze geven ze hem etc. morgen.

Schematisch kunnen we de combinatie-mogelijkheden tussen de verschillende onbeklemtoonde voornaamwoorden als volgt weergeven:

ENKELVOUD	MEERVOUD
mi + lo → me lo	ci + lo → ce lo
mi + la me la	ci + la ce la
mi + li me li	ci + li ce li
mi + le me le	ci + le ce le
ti + lo → te lo	vi + lo → ve lo
ti + la te la	vi + la ve la
ti + li te li	vi + li ve li
ti + le te le	vi + le ve le
gli + lo → glielo	gli + lo → glielo
gli + la gliela	gli + la gliela
gli + li glieli	gli + li glieli
gli + le gliele	gli + le gliele
le + lo → glielo	gli + lo → glielo
le + la gliela	gli + la gliela
le + li glieli	gli + li glieli
le + le gliele	gli + le gliele

Schema 26: combinaties onbeklemtoonde voornaamwoorden

8.3.3 Combinatie van meewerkend voorwerp met ne

Men zou het partikel **ne** (ervan, erover) met de onbeklemtoonde voornaamwoorden in lijdendvoorwerpspositie kunnen vergelijken. Ook dit kleine woordje is namelijk op dezelfde manier met een datief te combineren en brengt dezelfde klankverandering teweeg als de accusativa.

De volgende combinaties zijn mogelijk:

ENKELVOUD	MEERVOUD
mi + ne → me ne	ci + ne → ce ne
ti + ne te ne	vi + ne ve ne
gli + ne gliene	gli + ne gliene
le + ne gliene	gli + ne gliene

Schema 27: combinatie onbeklemtoonde datief + **ne**

Me ne dà una spiegazione?
Non **gliene** hanno parlato.

Geeft u me er een verklaring voor?
Ze hebben het er niet met hem
(haar, hen) over gehad.

Het partikel **ne** komt uitgebreider aan de orde in paragraaf 6.6.

8.4 Combinaties persoonlijke voornaamwoorden en werkwoordsvormen

In een aantal gevallen komt het onbeklemtoonde voornaamwoord achter de werkwoordsvorm en wordt er zelfs aan vast geschreven. Deze vormen worden de enclitische vormen genoemd.

Ze worden in één woord geschreven met:

- *vormen van de gebiedende wijs*;
- *een zelfstandig gebruikt gerundio*;
- *een zelfstandig gebruikt voltooid deelwoord*;
- *een infinitief*;
- *het woordje ecco*.

Hieronder wordt van elk geval een kort voorbeeld gegeven. Bij de bespreking van het werkwoord wordt uitgebreider op één en ander ingegaan.

Chiamalo subito!
Aspettandolo, ...
Scrittala, ...

Roep hem meteen!
Terwijl hij op hem wachtte, ...
Toen hij (b.v. de brief) geschreven

È partito senza salutarli.
Eccola.

was, ...
Hij is vertrokken zonder ze te groeten.
Daar is ze.

— Ma sì, potrei anche cedertelo in affitto, il bagagliaio!

Als een infinitief gebruikt wordt in combinatie met een modaal hulpwerkwoord [**dovere** (moeten, mogen), **potere** (kunnen), **sapere** (kunnen), **volere** (willen)] kan het onbeklemdtoonde voornaamwoord zowel vóór het hulpwerkwoord staan, als aan de infinitief vast. Anders gezegd: als er sprake is van een modale constructie, zijn zowel de enclitische als de proclitische vormen mogelijk.

Non voglio farlo.	Ik wil het niet doen.
Non lo voglio fare.	
Non potevano telefonargli.	Zij konden hem niet opbellen.
Non gli potevano telefonare.	
Possiamo darglielo domani.	We kunnen het hem morgen geven.
Glielo possiamo dare domani.	

Als er —zoals in het laatste geval— sprake is van een pronominaal cluster dat bestaat uit meerdere onderdelen, zijn die onderdelen onscheidbaar en kan men niet één deel voor het hulpwerkwoord zetten en het andere aan de infinitief vast.

Naast de modale hulpwerkwoorden zijn er nog enkele andere werkwoorden die deze beide posities toestaan:

Lo vado a prendere.	Ik ga hem ophalen.
Vado a prender lo .	
Verranno a salutar ti dopo.	Ze komen je straks begroeten.

Ti verranno a salutare dopo.

Ook ten aanzien van de partikels **ne** en **ci**, hebben bovengenoemde werkwoordsvormen dezelfde aantrekkingskracht als bij de onbeklemtoonde pronomina. En ook **ne** en **ci** kunnen bij modale hulpwerkwoorden op twee plaatsen komen te staan.

Parlane!	Praat er over!
Andateci!	Gaat er heen!
Prendendone, ...	Terwijl hij ervan nam, ...
Andatoci, ...	Toen hij er heen gegaan was, ...
Senza parlarmene, ...	Zonder me ervan te spreken, ...
Gliene voglio parlare.	Ik wil er met hem etc. over spreken.
Voglio parlargliene.	Ik wil er met hem etc. over spreken.
Non ci vuole andare.	Hij wil er niet heen gaan.
Non vuole andarci.	Hij wil er niet heen gaan.

8.5 Het wederkerend voornaamwoord

Als het persoonlijk voornaamwoord verwijst naar dezelfde persoon als het onderwerp, spreekt men van een wederkerend voornaamwoord.

Mi alzo alle sette.	Ik sta om zeven uur op.
Ti diverti?	Amuseer je je?
Si preoccupa.	Hij maakt zich zorgen.
Ci scusiamo.	Wij excuseren ons.
Vi vergognate?	Schamen jullie je?
Si accorgeranno di questo.	Ze zullen het wel merken.

Van de derde persoon bestaat naast de onbeklemtoonde vorm **si** ook een beklemtoond **sé**, dat dan met een accent geschreven wordt.

Luigi non pensa che a sé.	Luigi denkt alleen maar aan zichzelf.
---------------------------	---------------------------------------

Gecombineerd met **stesso** (zelf) krijgt het echter geen accent.

Carlo fotografa se stesso.	Carlo fotografeert zichzelf.
----------------------------	------------------------------

De meervoudsvormen van deze voornaamwoorden kunnen ook een wederkerige betekenis, namelijk *elkaar* hebben.

Ci mandiamo delle cartoline.	We sturen elkaar kaarten.
------------------------------	---------------------------

Ci telefoniamo spesso.	We bellen elkaar vaak.
Vi scrivete?	Schrijven jullie elkaar?
Si baciano.	Ze kussen elkaar.
Non si odiano più.	Ze haten elkaar niet meer.

9 Het bezittelijk voornaamwoord

In het Italiaans gedragen de bezittelijke voornaamwoorden zich eigenlijk als bijvoeglijke naamwoorden¹⁸ ze passen zich in geslacht en getal aan aan het zelfstandig naamwoord waarbij ze horen. Het geslacht van het bezittelijk voornaamwoord wordt dus niet, zoals in het Nederlands, bepaald door de ‘bezitter’, maar door het zelfstandig naamwoord.

ENKELVOUD		MEERVOUD		
MNL.	VR.	MNL.	VR	
<i>mio</i>	<i>mia</i>	<i>miei</i>	<i>mie</i>	<i>mijn</i>
<i>tuo</i>	<i>tua</i>	<i>tuoi</i>	<i>tue</i>	<i>jouw</i>
<i>suo</i>	<i>sua</i>	<i>suoi</i>	<i>sue</i>	<i>zijn/haar/uw</i>
<i>nostro</i>	<i>nostra</i>	<i>nostri</i>	<i>nostre</i>	<i>onze</i>
<i>vostro</i>	<i>vostra</i>	<i>vostri</i>	<i>vostre</i>	<i>jullie</i>
<i>loro</i>	<i>loro</i>	<i>loro</i>	<i>loro</i>	<i>hun</i>

Schema 28: vormen van het bezittelijkvoornaamwoord

Verder heeft het bezittelijk voornaamwoord, evenals het bijvoeglijk naamwoord, een lidwoord voor zich. Zoals bij bepaalde vormen van het persoonlijk voornaamwoord meerdere lezingen mogelijk zijn, en de kontekst dan uitsluitsel moet geven over welk voornaamwoord bedoeld is, zo kan de zin *I suoi libri* zowel ‘zijn’, ‘haar’ of ‘uw’ boeken betekenen. De vormen *di lui* en *di lei* kom je een doodenkele keer wel tegen, meestal om dubbelzinnigheid op te heffen, maar kunnen het beste vermeden worden. Als het onderwerp van het werkwoord en de ‘bezitter’ gelijk zijn kan men **proprio** (eigen) gebruiken, maar *suo* is, ondanks zijn ambiguïteit, frekwenter.

Il mio giardino. / Mijn tuin.

¹⁸In vele grammatica’s worden ze danook *aggettivi possessivi* genoemd.

La tua macchina. / Jouw auto.
I suoi occhiali. / Zijn/haar/uw bril.
Le sue amiche. / Zijn/haar/uw vriendinnen.
I nostri studenti. / Onze studenten.
Legge il proprio libro. / Hij leest zijn eigen boek

Het bezittelijk voornaamwoord kan ook zelfstandig —dus zonder zelfstandig naamwoord— gebruikt worden; in dat geval *ontbreekt meestal* het lidwoord.

Di chi è questo libro? / Van wie is dit boek?
È mio. / Van mij.
I dischi sono tuoi. / De platen zijn van jou.

maar ook:

Non ho la biro, mi presti la tua?
 Ik heb geen ballpoint, leen je me de jouwe?
È la macchina di Giorgio? No, è la mia.
 Is het de auto van Giorgio? Nee, het is de mijne/die van mij.

In het algemeen kun je overigens stellen dat het bezittelijk voornaamwoord veel minder gebruikt wordt dan in het Nederlands. Als duidelijk is aan wie iets of iemand toebehoort, wordt het bij voorkeur weggelaten.

Ho ritrovato la valigia. / Ik heb mijn koffer teruggevonden.
Ha perduto la memoria. / Hij/Zij is zijn/haar geheugen kwijt.
Ti lavi le mani? / Was je je handen?

9.1 Het lidwoord en het bezittelijk voornaamwoord

Normaalgesproken wordt het bijvoeglijk gebruikte bezittelijk voornaamwoord voorafgegaan door een lidwoord. Bij de namen die een nauwe verwantschap aanduiden ligt het wat ingewikkelder. Men gebruikt het lidwoord niet als het bezittelijk voornaamwoord staat bij nauwe verwantschapsnamen als: *padre* ‘vader’, *madre* ‘moeder’, *figlio* ‘zoon’, *figlia* ‘dochter’, *zio* ‘oom’, *zia* ‘tante’, *nonno* ‘grootvader’, *nonna* ‘grootmoeder’, *marito* ‘echtgenoot’, *moglie* ‘echtgenote’, *fratello* ‘broer’, *sorella* ‘zuster’.

Bij de volgende namen van familieleden is het gebruik vrijer: je komt ze zowel met als zonder lidwoord tegen: *cognato* ‘zwager’, *cognata* ‘schoonzuster’, *suocero* ‘schoonvader’, *suocera* (schoonmoeder), *cugino* (neef), *cugina* ‘nicht’, *nipote* ‘neef, kleinzoon’.

Mio nonno è vecchio. / Mijn grootvader is oud.
Come si chiama tua figlia? / Hoe heet je dochter?
Suo marito lavora? / Werkt haar/uw man?
Il mio cugino/mio cugino. / Mijn neef.

Maar op deze regel zijn ook weer uitzonderingen. Want ook bij namen van familieleden gebruikt men weer *wel* het lidwoord.

- *Wanneer de familieleden in het meervoud staan.*
- *Wanneer zij van een achtervoegsel voorzien zijn.*
- *Wanneer zij door een eigennaam, een bij voeglijk naamwoord of een bijvoeglijke bijzin nader bepaald zijn.*
- *Wanneer het bezittelijk voornaamwoord **loro** is.*
- *Wanneer koosnamen in plaats van de neutrale verwantschapsnamen gebruikt worden (b.v. babbo voor **padre** en mamma¹⁹ voor madre).*

I tuoi fratelli. / Jouw broers.
La vostra sorellina. / Jullie zusje.
Il mio fratello Mario. / Mijn broer Mario.
La sua zia Paola. / Zijn/haar/uw tante Paola.
Il tuo cognato preferito. / Jouw meest geliefde zwager.
Il tuo zio che abita a Roma. / Jouw oom die in Rome woont.
La loro madre è malata. / Hun moeder is ziek.
Il mio babbo è poliziotto. / Mijn pappie is politieman.

Je zou dus kunnen zeggen dat *mio*, *tuo*, *suo* etc. in feite meer op adjectiva lijken dan op voornaamwoorden. Dat wordt ondersteund door het volgende. Bijvoeglijke naamwoorden kunnen gecombineerd worden met een bepaald of een onbepaald lidwoord, een aanwijzend of onbepaald voornaamwoord of een getal. Ook bezittelijke voornaamwoorden kunnen in combinatie met al deze woorden voorkomen.

Un mio amico. / Een vriend van mij.
Quel suo eterno sigaro. / Die eeuwige sigaar van hem.
Alcune tue amiche. / Enkele vriendinnen van je.
Due tuoi vestiti. / Twee pakken van je.

¹⁹De woordjes *babbo* en *mamma* zijn met ons ‘pappie’ en ‘mammie’ te vergelijken.

Het bepaalde lidwoord wordt echter *niet gebruikt* als iemand aangesproken wordt. Dan wordt het possessivum ook meestal *achter* het zelfstandig naamwoord gezet.

Che hai amico mio? / Wat is er beste vriend?

Verder zijn er nog een groot aantal vaste uitdrukkingen zonder lidwoord.

A casa tua. / Bij jou thuis.

A sua difesa devo dire . . . / Tot zijn verdediging moet ik zeggen . . .

Per colpa tua. / Door jouw schuld.

A mio parere. / Volgens mij.

Saluti da parte sua. / De groeten van hem.

In nostro favore. / Ten gunste van ons.

9.2 Het bezittelijk voornaamwoord

In het Italiaans gedragen de bezittelijke voornaamwoorden zich eigenlijk als bijvoeglijke naamwoorden²⁰: net als bijvoeglijke naamwoorden passen ze zich nl. in geslacht en getal aan aan het zelfstandig naamwoord waarbij ze horen. Het geslacht van het bezittelijk voornaamwoord wordt dus niet, zoals in het Nederlands, bepaald door de ‘bezitter’, maar door het zelfstandig naamwoord.

ENKELVOUD		MEERVOUD		
MNL.	VR.	MNL.	VR	
mio	mia	miei	mie	<i>mijn</i>
tuo	tua	tuoi	tue	<i>jouw</i>
suo	sua	suoi	sue	<i>zijn/haar/uw</i>
nostro	nostra	nostri	nostre	<i>onze</i>
vostro	vostra	vostri	vostre	<i>jullie</i>
loro	loro	loro	loro	<i>hun</i>

Schema 29: vormen van het bezittelijk voornaamwoord

Verder heeft het bezittelijk voornaamwoord, evenals het bijvoeglijk naamwoord, in het algemeen een lidwoord voor zich. Zoals bij bepaalde vormen van het persoonlijk voornaamwoord meerdere lezingen mogelijk zijn, en de context dan uitsluitend moet geven over welk voornaamwoord bedoeld is, zo kan de zin **I suoi libri** zowel *zijn*, *haar* of *uw* boeken betekenen. De vormen **di lui** en **di lei** komen een doodenkele keer wel voor —meestal om dubbelzinnigheid te vermijden— maar kunnen het beste vermeden worden. Als het onderwerp van het werkwoord en de ‘bezitter’ gelijk zijn kan men **proprio** (eigen) gebruiken, maar **suo** is, ondanks zijn ambiguïteit, frequenter. Een aantal voorbeelden:

Il mio libro.

I miei problemi.

Il tuo sorriso.

La tua bicicletta.

Mijn boek.

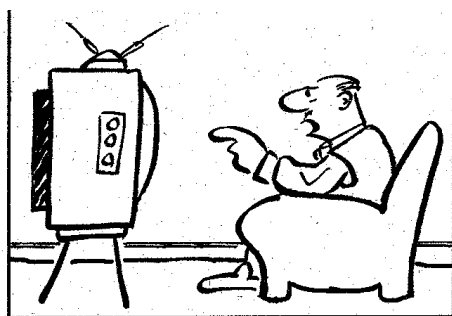
Mijn problemen.

Jouw glimlach.

Jouw fiets.

²⁰In vele grammatica's worden ze dan ook **aggettivi possessivi** genoemd.

I tuoi dischi.	Jouw platen.
I suoi occhiali.	Zijn (of: haar, uw) bril.
Le sue parole.	Zijn (of: haar, uw) woorden.
I nostri vestiti.	Onze kleren.
Le nostre vite.	Onze levens.
I vostri progetti.	Jullie plannen.
Le vostre conversazioni.	Jullie gesprekken.
Il loro tempo.	Hun tijd.
Le loro avventure.	Hun avonturen.
I loro articoli.	Hun artikelen.

— Questa è la TUA opinione!...

Het bezittelijk voornaamwoord kan ook zelfstandig gebruikt worden; in dat geval ontbreekt meestal het lidwoord.

Di chi è questo libro?	Van wie is dit boek?
È mio.	Van mij.
I dischi sono tuoi.	De platen zijn van jou.

maar ook:

Non ho la biro, mi presti la tua?	Ik heb geen ballpoint, leen je me de jouwe?
È la macchina di Giorgio?	Is het de auto van Giorgio?
No, è la mia.	Nee, het is de mijne/die van mij.

In het algemeen kun je overigens stellen dat het bezittelijk voornaamwoord veel minder gebruikt wordt dan in het Nederlands. Als duidelijk is aan wie iets of iemand toebehoort, wordt het bij voorkeur weggelaten.

Ho ritrovato la valigia.	Ik heb mijn koffer teruggevonden.
--------------------------	-----------------------------------

Ha perduto la memoria.
Voglio lavarmi le mani.

Hij/Zij is zijn/haar geheugen kwijt.
Ik wil mijn handen wassen.

9.2.1 Het gebruik van lidwoord en bezittelijk voornaamwoord

Normaal gesproken wordt het bijvoeglijk gebruikte bezittelijk voornaamwoord voorafgegaan door een lidwoord. Bij de namen die een nauwe verwantschap aanduiden ligt het wat ingewikkelder. Men gebruikt het lidwoord niet als het bezittelijk voornaamwoord staat bij nauwe verwantschapsnamen als: **padre** (vader), **madre** (moeder), **figlio** (zoon), **figlia** (dochter), **zio** (oom), **zia** (tante), **nonno** (grootvader), **nonna** (grootmoeder), **marito** (echtgenoot), **moglie** (echtgenote), **fratello** (broer), **sorella** (zuster).

Bij de volgende namen van familieleden is het gebruik vrijer: je komt ze zowel met als zonder lidwoord tegen: **cognato** (zwager), **cognata** (schoonzuster), **suocero** (schoonvader), **suocera** (schoonmoeder), **cugino** (neef), **cugina** (nicht), **nipote** (neef, kleinzoon).

Mio nonno è vecchio.
Come si chiama tua figlia?
Suo marito lavora?
(Il) mio cugino.

Mijn grootvader is oud.
Hoe heet je dochter?
Werkt haar (of: uw) man?
Mijn neef.

Maar op deze regel zijn ook weer uitzonderingen. Want ook bij namen van familieleden gebruikt men weer wel het lidwoord als:

- *de familieleden in het meervoud staan.*
- *zij van een achtervoegsel voorzien zijn.*
- *zij door een eigennaam, een bij voeglijk naamwoord of een bijvoeglijke bijzin nader bepaald zijn.*
- *het bezittelijk voornaamwoord **loro** is.*
- *koosnamen in plaats van de neutrale verwantschapsnamen gebruikt zijn (b.v. **babbo** voor **padre** en **mamma**²¹ voor **madre**).*

I tuoi fratelli.	Jouw broers.
Il vostro fratellino.	Jullie broertje.
La sua sorella Anna.	Zijn zus Anna.
La tua nonna preferita.	Jouw meest geliefde oma.
Il tuo zio che abita a Roma.	Jouw oom die in Rome woont.
La loro madre è malata.	Hun moeder is ziek.
Il mio babbo fa il poliziotto.	Mijn pappie is politieman.

Je zou dus kunnen zeggen dat **mio**, **tuo**, **suo** etc. in feite meer op adjectiva lijken dan op voornaamwoorden. Dat wordt ondersteund door het volgende. Bijvoeglijke naamwoorden kunnen gecombineerd worden met een bepaald of een onbepaald lidwoord, een aanwijzend of onbepaald voornaamwoord of een getal. Ook bezittelijke voornaamwoorden kunnen in combinatie met al deze woorden voorkomen.

Un mio amico.	Een vriend van mij.
Quel suo eterno sigaro.	Die eeuwige sigaar van hem.
Alcune tue amiche.	Enkele vriendinnen van je.
Due suoi vestiti.	Twee pakken van hem.

Het bepaalde lidwoord wordt echter niet gebruikt als iemand aangesproken wordt. Dan wordt het possessivum ook meestal achter het zelfstandig naamwoord gezet.

Che c'è, amico mio?	Wat is er, m'n vriend?
---------------------	------------------------

Verder zijn er nog een groot aantal vaste uitdrukkingen zonder lidwoord.

A mio parere.	Volgens mij.
A casa sua.	Bij hem thuis.
Non è certo colpa tua.	Het is zeker niet jouw schuld.
A sua difesa devo dire . . .	Tot zijn verdediging moet ik zeggen . . .
Saluti da parte sua.	De groeten van hem (of: haar).

Figuur 16: *Roma: la lupa capitolina*

In nostro favore.

Ten gunste van ons.

9.3 Het vragend en uitroepend voornaamwoord

Chi (wie), **che/che cosa** (wat)²², **quale/i** (welke) en **quanto** (hoeveel) zijn de belangrijkste vragende voornaamwoorden.

Chi (vragend en uitroepend) wordt zelfstandig gebruikt voor personen in enkel- en meervoud en komt ook na een voorzetsel voor. Het is onveranderlijk. **Che** (vragend en uitroepend) wordt eveneens zowel zelfstandig als bijvoeglijk gebruikt, echter niet voor personen maar voor dingen.

Chi sei?

Wie ben je?

²¹De woordjes **babbo** en **mamma** zijn met ons ‘pappie’ en ‘mammie’ te vergelijken.

²²Het zeer frequente voorkomen van het vraagwoord *wat?* heeft er voor gezorgd dat ook het zelfstandig naamwoord **cosa** (ding) voor het vraagwoord *wat?* gebruikt kan worden. Uiteraard kan er dan niet ook nog een zelfstandig naamwoord achter staan.

Chi vedete?	Wie zien jullie?
Con chi vai al cinema?	Met wie ga je naar de film?
Che (cosa) vuole?	Wat wil hij?
A che pensi?	Waaraan denk je?
A che ora partite?	Om hoe laat vertrekken jullie?
Cosa dici?	Wat zeg je?
Che giorno è?	Wat voor dag is het?
Che ore sono?	Hoe laat is het?
Che caldo!	Wat warm!
Che fortuna!	Wat een geluk!

Quale wordt bijvoeglijk en zelfstandig gebruikt en heeft een meervoudsvorm **quali**.

Quale macchina vuole?	Welke auto wilt u?
Con quali mezzi?	Met welke middelen?

Ook **quanto** wordt zowel zelfstandig als bijvoeglijk en vragend en uitroepend gebruikt. **Quanto** heeft vier mogelijke uitgangen.

Quanto costa?	Hoeveel kost het?
Quanta gente!	Wat een mensen!
Quanto sei simpatico!	Wat ben je aardig!
Quante volte devo dirtelo?	Hoe vaak moet ik het je zeggen?
Quanti giornali avete?	Hoeveel kranten hebben jullie?

9.4 Het onbepaald voornaamwoord

Qualche (enkele) en **ogni** (iedere) worden alleen bijvoeglijk gebruikt en zijn onveranderlijk. **Qualche** heeft altijd een enkelvoud achter zich.

Qualche volta.	Soms.
Qualche libro.	Enkele boeken.
Ogni giorno.	Elke dag.

Ogni settimana.

Elke week.

Bijvoeglijk en zelfstandig worden gebruikt: **alcuno** (enig), **ciascuno** (ieder), **nessuno**²³ (niemand), **altro** (ander), **poco/po'**²⁴, (weinig), **parecchio** (vrij veel), **molto** (veel), **troppo** (te veel), **più** (meer), **meno** (minder) en **tutto** (heel). Na **tutto** komt altijd een lidwoord als het bijvoeglijk gebruikt is. Als men na **tutto** een getal zet, worden **tutto** en dat getal verbonden door het woordje **e**.

Alcuni giorni fa.	Enkele dagen geleden.
A ciascuno il suo.	Ieder het zijne.
Nessuno è responsabile.	Niemand is verantwoordelijk.
Non ho nessuna voglia.	Ik heb absoluut geen zin.
Un'altra volta.	Een andere keer.
Abbiamo poco tempo.	We hebben weinig tijd.
Hanno pochi dischi.	Ze hebben weinig platen.
Vuoi un po' di vino?	Wil je wat wijn?
Ha parecchi amici.	Hij heeft heel wat vrienden.
Ci sono molte persone.	Er zijn veel mensen.
È troppo malata per venire.	Ze is te ziek om te komen.
Più volte.	Meerdere keren.
Guadagni meno di me?	Verdien je minder dan ik?
Tutto il giorno.	De hele dag.
Tutti gli studenti.	Alle studenten.
Sono venuti tutti e tre.	Ze zijn alle drie gekomen.

Qualcuno (iemand), **uno** (iemand), **ognuno** (iedereen), **qualcosa** (iets), **niente** (niets), en **nulla** (niets) worden alleen zelfstandig gebruikt.

C'è qualcuno?	Is er iemand?
Se uno è innamorato, . . .	Als men verliefd is, . . .
Ognuno ha i suoi problemi.	Iedereen heeft zijn problemen.
È successo qualcosa.	Er is iets gebeurd.

²³Een aantal van de voornaamwoorden van deze paragraaf komt ook ter sprake bij het bijwoord.

²⁴Naast **poco** en **po'** kan men ook nog de verkleinwoorden **pochino** en **pochettino** tegenkomen.

Hai qualcosa da fare?

Heb je iets te doen?

Als **qualcosa** gevolgd wordt door een bijvoeglijk naamwoord, worden de twee verbonden door het voorzetsel **di**.

Hai letto qualcosa di bello?

Heb je wat goeds gelezen?

Qualunque (welke dan ook), **qualsiasi** (welke dan ook) zijn onveranderlijk.

Un giornale qualunque.

Een willekeurige krant.

In qualsiasi momento.

Op een willekeurig moment.

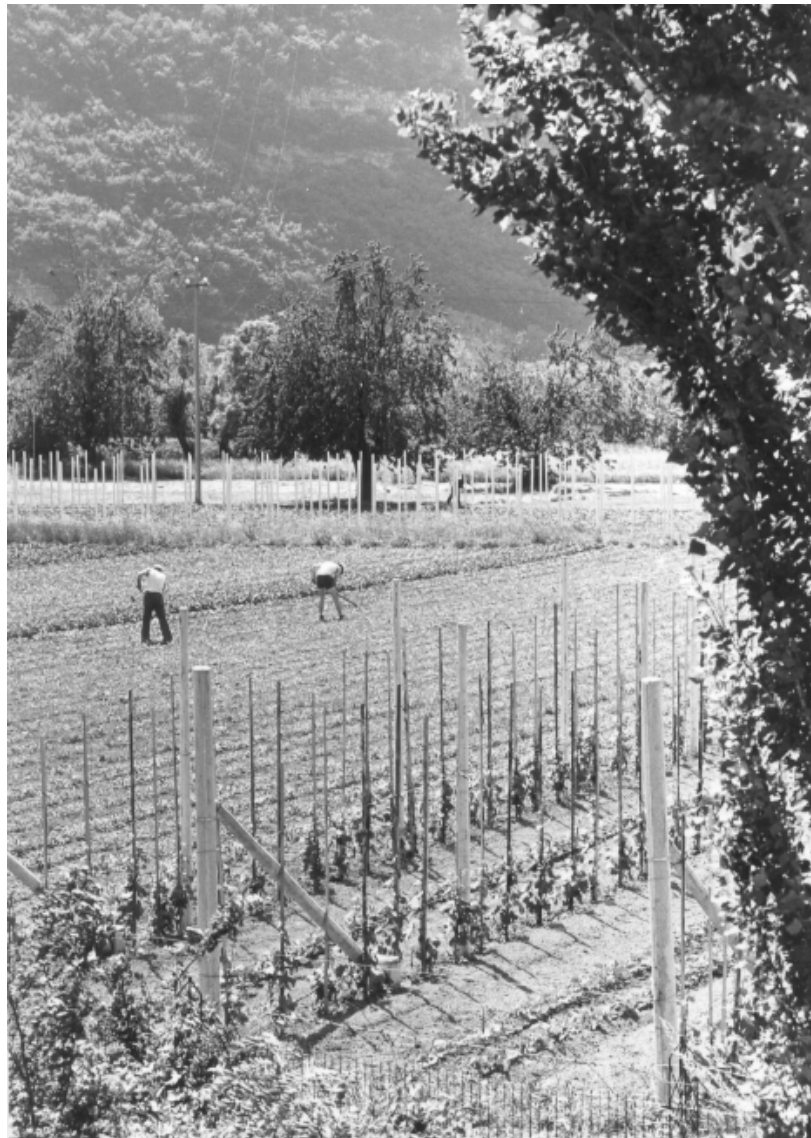
In de volgende constructies komt na **qualunque**, en **dovunque** (waar dan ook heen) een **conjunctief**.

Qualunque cosa dica, non ti credo.

Wat je ook zegt, ik geloof je niet.

Dovunque vada, sarà felice.

Waar hij ook heen gaat, hij zal gelukkig zijn.

Figuur 17: *Contadini al lavoro in Umbria*

10 HET VOEGWOORD

Voegwoorden zijn onveranderlijk en verbinden twee woorden of zinsdelen met elkaar. Er zijn nevenschikkende en onderschikkende voegwoorden.

De meest frequente zijn: **e(d)** (en), **che** (dat), **ma** (maar), **o(ppure)** (of):

Vado e torno.

Ik ga en kom terug.

Penso che verranno insieme.

Ik denk dat ze samen komen.

Lui è sicuro, ma io no.

Hij is zeker, maar ik niet.

Vai in macchina o in treno?

Ga je met de auto of de trein?

Verder zijn belangrijk: **affinché** + conjunctief (opdat), **altrimenti** (anders), **anche** (ook), **appena** (zodra), **benché** (hoewel), **come se** + conjunctief (alsof), **cosicché** (zodat), **dato che** (aangezien), **dunque** (dus), **mentre** (terwijl), **né** (noch), **neanche** (ook niet, noch), **nonostante che** + conjunctief (niettegenstaande), **però** (maar), **piuttosto** (liever), **poiché** (aangezien), **prima che** (voordat), **quando** (wanneer), **se** (als), **perché** (want, omdat), **perché** + conjunctief (opdat), **quindi** (dus, daarom), **siccome** (aangezien).

Parla più forte,

Praat harder,

affinché ti sentano.

opdat ze je horen.

Parla, altrimenti me ne vado.

Praat, anders ga ik weg.

Se lei è contenta, anche lui lo è.

Als zij tevreden is, is hij het ook.

Ti telefono appena posso.

Ik bel je zodra ik kan.

Benché faccia brutto tempo,

Hoewel het slecht weer is,

vado a fare quattro passi.

ga ik een stukje wandelen.

Mi trattava come se fossi uno sconosciuto.

Hij behandelde me alsof ik een onbekende was.

Non ci vado, dato che non sono stato invitato.

Ik ga er niet heen, aangezien ik niet uitgenodigd ben.

Sto male, dunque resto al letto.

Ik ben ziek, dus ik blijf in bed.

Mentre dormivi, hai parlato.
Non è né carne né pesce.
Lo farei, però non lo direi.
Quando era a Roma, era felice.
C'era, quindi lo saprà.
Se fa bel tempo, usciamo.
Te lo diciamo, perché tu lo sappia.
Siccome non c'eri,
sono entrato da solo.

Terwijl je sliep, heb je gepraat.
Het is vlees noch vis.
Ik zou het doen, maar niet zeggen.
Toen hij in Rome was, was hij gelukkig.
Hij was er, dus hij zal het wel weten.
Als het mooi weer is, gaan we uit.
We zeggen het je, opdat je het weet.
Aangezien je er niet was,
ben ik alleen naar binnen gegaan.

Figuur 18: *Un giardino con vasi e una statua*

11 HET WERKWOORD

Men kan werkwoorden op verschillende manieren onderscheiden. Zelfstandige werkwoorden, hulpwerkwoorden en koppelwerkwoorden, overgankelijke²⁵ (transitieve) en onovergankelijke²⁶ (intransitieve) werkwoorden, wederkerende (reflexieve) en niet-wederkerende (niet-reflexieve) werkwoorden, persoonlijke en onpersoonlijke werkwoorden.

De regelmatige zelfstandige werkwoorden zijn in het Italiaans onder te verdelen in drie groepen, nl. werkwoorden van de 1e, de 2e en de 3e vervoeging²⁷.

are	ere	ire
ato	uto	ito

Schema 30: vormen van het voltooid deelwoord regelmatige werkwoorden

Bij de derde persoon meervoud valt de klemtoon altijd op dezelfde lettergreep als in de eerste persoon enkelvoud.

incontro	incontrano	ik ontmoet, zij ontmoeten
parlerò	parleranno	ik zal spreken, zij zullen spreken
sentò	sentono	ik hoor, zij horen
telefonò	telefonano	ik bel, zij bellen

De werkwoorden uitgaande op **ire** vallen in twee groepen uiteen, nl. die die vervoegd worden als **sentire** (voelen, horen) en die die vervoegd worden als **capire** (begrijpen).

De belangrijkste werkwoorden die als **sentire** gaan zijn: **aprire** (openen), **avvertire** (waarschuwen), **divertire** (vermaken), **dormire** (slapen), **fuggire** (vluchten), **partire** (vertrekken), **seguire** (volgen), **servire** (dienen), **vestire** (kleden).

²⁵Werkwoorden die een lijdend voorwerp bij zich kunnen hebben.

²⁶Werkwoorden die geen lijdend voorwerp bij zich kunnen hebben.

²⁷Zowel de werkwoorden van de zogenaamde **isco**-groep, als de andere werkwoorden op **ire** hebben een voltooid deelwoord uitgaande op **ito**

Het grootste deel van de werkwoorden die uitgaan op **ire** behoort tot de groep van **capire**, waarbij in de eerste drie personen enkelvoud en de derde persoon meervoud van de tegenwoordige tijd, de tegenwoordige tijd van de conjunctief en de gebiedende wijs het tussenvoegsel **isc** ingevoegd wordt. Een aantal veel voorkomende werkwoorden van dit type zijn: **agire** (handelen), **attribuire** (toeschrijven), **definire** (vaststellen), **finire** (eindigen), **pulire** (schoonmaken), **preferire** (verkiezen), **proibire** (verbieden), **suggerire** (suggereren), **tradire** (verraden), **ubbedire** (gehoorzamen).

11.1 Het hulpwerkwoord

Er zijn verschillende soorten hulpwerkwoorden: hulpwerkwoorden van de voltooide tijd, van de lijdende vorm en modale hulpwerkwoorden.

11.1.1 Hulpwerkwoorden van voltooide tijd

De voltooide tijden worden gevormd met behulp van de hulpwerkwoorden **avere** (hebben) en **essere** (zijn). Als regel worden de overgankelijke werkwoorden met **avere** vervoegd en de onovergankelijke met **essere**. In het geval van **essere** past het voltooid deelwoord zich in geslacht en getal aan aan het onderwerp en in het geval van **avere** niet.

Anna è rimasta a casa.

Anna ha affittato la casa.

Siamo andati al cinema.

Anna is thuis gebleven.

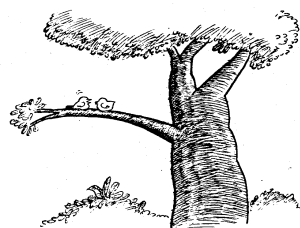
Anna heeft het huis gehuurd.

We zijn naar de film gegaan.

Abbiamo mangiato a Firenze. We hebben in Florence gegeten.

Normaal gesproken is er dus een voltooid deelwoord eindigend op **o**, en is er geen aanpassing aan wat dan ook, als het hulpwerkwoord **avere** is. Toch moet het voltooid deelwoord zich ook bij gebruik van het hulpwerkwoord **avere** soms wel degelijk aanpassen. Dit is het geval als één van de voornaamwoorden in lijdendvoorwerpspositie (**lo**²⁸, **la**, **li**, **le**) voorafgaat aan het hulpwerkwoord.²⁹

Non l'hai invitato?	Heb je hem niet uitgenodigd?
Barbara? No, non l'ho vista.	Barbara? Nee, heb haar niet gezien.
Li ha salutati poco fa.	Hij heeft ze zojuist begroet.
Le chiavi? Non le ho trovate.	De sleutels? Ik heb ze niet gevonden.

— Per me i cacciatori non esistono. **Li** hanno inventati, i nostri genitori per farci paura. (Morgione)

Deze aanpassing is **optioneel** als het voornaamwoord in lijdendvoorwerpspositie voorafgaand aan het voltooid deelwoord dat vervoegd wordt met **avere mi**, **ti**, **ci**, of **vi** is. De meeste Italianen passen de uitgang van het voltooid deelwoord in deze situatie echter wel aan.

Claudia, ti hanno chiamata.	Claudia, ze hebben je geroepen.
Ci hanno visti.	Ze hebben ons gezien.

11.1.2 Hulpwerkwoorden met wederkerende werkwoorden

Alle wederkerende voornaamwoorden worden met **essere** vervoegd. Aanpassing, zoals altijd als **essere** in het spel is, aan het onderwerp.

Perfino il tempo si è fermato. Zelfs de tijd is stil blijven staan.

²⁸Uiteraard is de aanpassing in het geval van het voorafgaande **lo** niet zichtbaar.

²⁹Eigenlijk zou deze regel nog wat aangescherpt moeten worden. Het is nl. zo dat het lijdendvoorwerpspronomen aan de infinitief van het hulpwerkwoord vast kan komen te zitten en ook in dat geval is er aanpassing van het voltooid deelwoord. Bijvoorbeeld: **Crediamo di averli visti**. *We denken hen gezien te hebben*.

Le bambine si sono
alzate alle nove.
Ci siamo divertiti molto.

De meisjes zijn om
negen uur opgestaan.
We hebben ons zeer geamuseerd.

Wederkerende werkwoorden die gecombineerd worden met voltooide modale constructies worden met **essere** vervoegd als het wederkerend voornaamwoord voorop staat (proclitisch gebruikt wordt) en krijgen **avere** als het voornaamwoord aan de infinitief vast komt (enclitisch gebruikt wordt).

Ci **siamo** voluti divertire.
Abbiamo voluto divertirci.

Wij hebben ons willen amuseren.

Ook bij wederkerende werkwoorden is het zo dat één van de volgende aan het hulpwerkwoord voorafgaande lijdendvoorwerpspronomen (**lo, la, li, le**) aanpassing tot gevolg heeft aan het geslacht en getal van dat voornaamwoord en niet aan het onderwerp, zoals dat normaal bij werkwoorden die met **essere** vervoegd worden, het geval is.

Ce **lo** siamo detto.
Me **le** sono lavate, le mani.

Wij hebben het tegen ons zelf gezegd.
Ik heb ze gewassen, mijn handen.

11.1.3 Hulpwerkwoorden met modale hulpwerkwoorden

Als een modale³⁰ constructie voltooid gebruikt wordt, is het hulpwerkwoord meestal dat van het hoofdwerkwoord³¹.

Sono dovuto partire.
Non è voluto venire.
Non **hanno** potuto comprarlo.
Non lo **ha** voluto capire.

Ik heb moeten vertrekken.
Hij heeft niet willen komen.
Ze hebben het niet kunnen kopen.
Hij heeft het niet willen begrijpen.

Aangezien **partire** en **venire** met **essere** vervoegd worden en **comprare** en **capire** met **avere**. Uiteraard is er verplichte aanpassing aan het onderwerp in het geval van **essere**.

Siamo dovuti partire.

We hebben moeten vertrekken.

³⁰Zie ook paragraaf ?? gewijd aan combinaties van werkwoordsvormen en onbeklemtoonde pronomen. Hier komen ook modale hulpwerkwoorden ter sprake.

³¹**Sapere** heeft echter altijd **avere** als hulpwerkwoord.

Lei non è potuta andarci. Zij heeft er niet naar toe kunnen gaan.

Wil men daarentegen het modale hulpwerkwoord zeer veel nadruk geven, dan kan men ook **avere** gebruiken.

Ha **dovuto** partire. Hij heeft **moeten** vertrekken.

11.1.4 Hulpwerkwoorden met onpersoonlijke werkwoorden

De meeste onpersoonlijke werkwoorden³² worden vervoegd met **essere**, maar de onpersoonlijke werkwoorden die betrekking hebben op atmosferische omstandigheden kunnen soms ook **avere** als hulpwerkwoord hebben. Het werkwoord **fare** heeft in onpersoonlijke constructies altijd **avere**.

Che cos'è successo?	Wat is er gebeurd?
Mi è capitato più volte.	Het is me meerdere keren overkomen.
È/Ha piovuto molto.	Het heeft veel geregend.
Ha fatto bello.	Het is mooi weer geweest.
Ha fatto freddo.	Het is koud geweest.

11.1.5 Hulpwerkwoorden in constructies met het onpersoonlijke si

Als men het onpersoonlijke **si** (men) in voltooide constructies gebruikt, is het hulpwerkwoord altijd **essere**, ook bij werkwoorden die normaal met **avere** worden vervoegd.

Si è detto la verità.	Men heeft de waarheid gezegd.
Si è fatto molto per lui.	Men heeft veel voor hem gedaan.

Het is echter belangrijk dat men zich realiseert met welk hulpwerkwoord het werkwoord oorspronkelijk vervoegd werd. Dit heeft namelijk invloed op de uitgang van het voltooid deelwoord. Werde het werkwoord oorspronkelijk met **avere** vervoegd, dan is er, zoals in bovenstaande voorbeelden te zien is, géén sprake van aanpassing in getal. Was het hulpwerkwoord echter **essere**, dan krijg je in dit soort constructies een meervoudsvorm³³.

Si è venduto la casa.	Men heeft het huis verkocht.
-----------------------	------------------------------

³²De belangrijkste zijn: **accadere**, **avvenire** (geschieden), **bastare** (voldoende zijn), **bisognare** (nodig zijn), **convenire** (passen), **dispiacere** (niet bevallen), **importare** (van belang zijn), **occorrere** (hoeven), **parere** (lijken), **piacere** (bevallen) en **sembrare** (schijnen).

³³Hoewel het meestal om een manlijke meervoudsvorm zal gaan, is het niet ondenkbaar dat de vrouwelijke vorm nodig is: **Si è partite alle nove** [Men (een groepje vrouwen) is om negen uur vertrokken.]

Figuur 19: *Siena: veduta aerea*

Si è partiti alle due.

Men is om twee uur vertrokken.

Vendere wordt immers ‘normaal’ met **avere** vervoegd en **partire** met **essere**.

11.2 De verschillende tijden en wijzen

We onderscheiden de volgende wijzen: de aantonende wijs (**indicativo**), de aanvoegende wijs (**congiuntivo**), de **condizionale**, de gebiedende wijs (**imperativo**), de onbepaalde wijs (**infinitivo**), het **gerundio**, het deelwoord (**participio**) en de volgende tijden: de tegenwoordige tijd, de verleden tijden: **imperfetto**, **passato prossimo** en **passato remoto**, de **trapassato prossimo** en de **trapassato remoto**. De toekomstige tijd (**futuro**) kun je onderverdelen in een **futuro semplice** en een **futuro anteriore**. In de volgende paragrafen wordt nader op één en ander ingegaan.

Figuur 20: *Firenze: Lo scoppio del carro in Piazza del Duomo*

11.2.1 De onvoltooid tegenwoordige tijd

In onderstaand schema zijn de vormen van de onvoltooid tegenwoordige tijd gegeven. Een dwarsdoorsnee laat duidelijk zien dat niet alle vormen onderling verschillend zijn.

parl are	tem ere	dorm ire	cap ire
parl o	tem o	dorm o	cap isco
parl i	tem i	dorm i	cap isci
parl a	tem e	dorm e	cap isce
parl iamo	tem iamo	dorm iamo	cap iamo
parl ate	tem ete	dorm ite	cap ite
parl ano	tem ono	dorm ono	cap iscono

Schema 31: vormen van de onvoltooid tegenwoordige tijd

In woorden uitgedrukt zegt dit schema dus: men vormt de tegenwoordige tijd door de uitgang van een infinitief af te halen en die te vervangen door de uitgang horend bij de persoonsvorm. Het gebruik van deze tijd loopt vrijwel parallel aan dat van de tegenwoordige tijd in het Nederlands.

Guardi la televisione?
Perché non risponde nessuno?
Dormo male.

Kijk je naar de televisie?
Waarom antwoordt niemand?
Ik slaap slecht.

Non capiscono niente.

Ze begrijpen niets.

11.2.2 De onvoltooid verleden tijd

De eerste persoon enkelvoud van de **imperfetto** wordt gevormd door de uitgangen **are**, **ere** en **ire** te vervangen door **avo**, **evo** en **ivo**.

parl are	tem ere	dorm ire	cap ire
parl avo	tem evo	dorm ivo	cap ivo
parl avi	tem evi	dorm ivi	cap ivi
parl ava	tem eva	dorm iva	cap iva
parl avamo	tem evamo	dorm ivamo	cap ivamo
parl avate	tem evate	dorm ivate	cap ivate
parl avano	tem evano	dorm ivano	cap ivano

Schema 32: vormen van de **imperfetto**

De imperfetto wordt altijd —ook in het geval van onregelmatige werkwoorden— op deze manier gevormd. Er is maar één werkwoord met een onregelmatige imperfetto en dat is **essere**. Zie voor de vormen de werkwoordenlijst in de appendix.

De imperfetto —het woord zegt het al— geeft een onvoltooid handeling of toestand weer; begin en einde worden buiten beschouwing gelaten. Verder gebruikt men deze tijd als het om een gewoonte, een herhaling gaat.

Lavorava da due anni.

Hij werkte sinds twee jaar.

Leggeva molto.

Hij las veel.

Pioveva e tirava vento.

Het regende en woei.

Sua madre era già vecchia.

Zijn moeder was al oud.

Da bambina cantava sempre. Als kind zong zij altijd.

11.2.3 De *passato remoto*

De vormen van de **passato remoto** zijn als volgt:

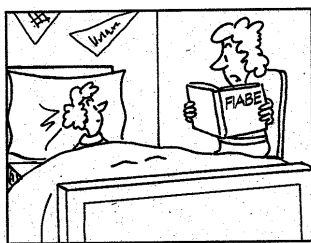
parl are	tem ere	dorm ire	cap ire
parl ai	tem ei	dorm ii	cap ii
parl asti	tem esti	dorm isti	cap isti
parl ò	tem è	dorm ì	cap ì
parl ammo	tem emmo	dorm immo	cap immo
parl aste	tem este	dorm iste	cap iste
parl arono	tem erono	dorm irono	cap irono

Schema 33: vormen van de **passato remoto**

De **passato remoto** geeft een volledig afgesloten of éénmalige handeling of toestand in het verleden weer.

Quel giorno tutto andò bene.
Sabato si alzò alle nove.

Die dag ging alles goed.
Zaterdag stond hij om negen uur op.

— ...e così non si sposarono, e vissero felici e contenti!

Deze tijd komt in de schrijftaal in heel Italië nog voor, maar is uit de spreektaal van het Noorden verdwenen. Men gebruikt daar de **passato prossimo** in plaats van de **passato remoto**.

11.2.4 De onvoltooid toekomstende tijd

De vormen van de toekomstende tijd zijn als volgt:

parl are	tem ere	dorm ire	cap ire
parl erò	tem erò	dorm irò	cap irò
parl erai	tem erai	dorm irai	cap irai
parl erà	tem erà	dorm irà	cap irà
parl eremo	tem eremo	dorm iremo	cap iremo
parl erete	tem erete	dorm irete	cap irete
parl eranno	tem eranno	dorm iranno	cap iranno

Schema 34: vormen van de toekomstende tijd

Uit het schema zal duidelijk zijn dat er ook volstaan had kunnen worden met slechts twee rijtjes. De vormen van de werkwoorden op **are** en **ere** zijn immers het zelfde en van de beide **ire**-werkwoorden ook. De karakteristieke letter van de toekomstende tijd is de 'r'.

Met het futurum drukt men een handeling of toestand uit die in de toekomst plaatsvindt.

Ti telefonerò domani.

Ik zal je morgen bellen.

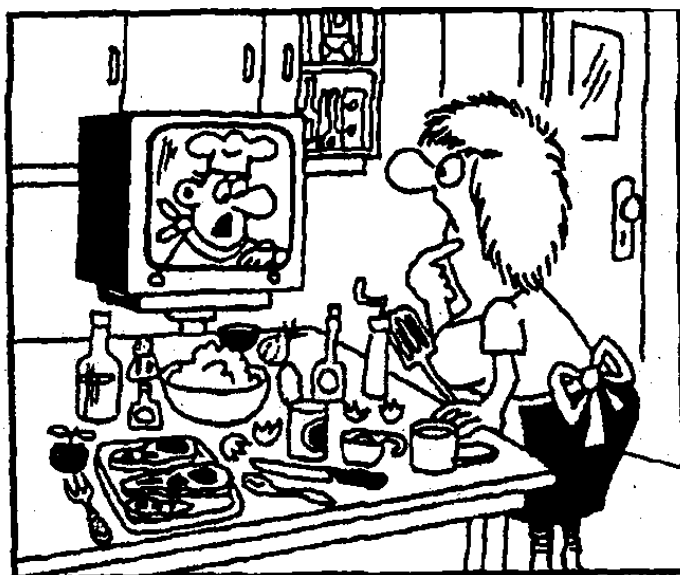
In het hierboven gegeven voorbeeld had ook een **indicativo presente** (een onvoltooid tegenwoordige tijd) kunnen staan, omdat het om een zeer nabije toekomst gaat. In het algemeen gebruikt men in het Italiaans sneller het futurum dan in het Nederlands.

Beide talen hebben gemeen dat met de toekomstige tijd ook een toestand of handeling uitgedrukt kan worden die verondersteld wordt of een benadering aanduidt.

Finiranno alle otto.
Saranno le dieci.

Ze zullen wel om acht uur klaar zijn.
Het zal zo'n uur of tien zijn.

In het Nederlands worden in zulke gevallen vaak woordjes als *wel* en *zo'n* toegevoegd.

«Purtroppo, care amiche, il tempo a mia disposizione è terminato. Concluderemo la settimana prossima la preparazione di questa squisitezza».

Er is een groot aantal werkwoorden dat een ‘verkorte’, samengetrokken vorm heeft. Het gaat meestal om veel voorkomende woorden. Hier volgt een lijstje van de ik-vorm; de andere vormen zijn dan op de volgende manier af te leiden van de ik-vorm: **andrò** → **andrai, andrà, andremo, andrete, andranno**.

andare	(gaan)	→	andrò
avere	(hebben)	→	avrò
bere	(drinken)	→	berrò
cadere	(vallen)	→	cadrò
dare	(geven)	→	darò
dire	(zeggen)	→	dirò
dovere	(moeten)	→	dovrò
essere	(zijn)	→	sarò
fare	(doen)	→	farò
potere	(kunnen)	→	potrò
rimanere	(blijven)	→	rimarrò
sapere	(weten)	→	saprò
stare	(staan)	→	starò
tenere	(houden)	→	terrò
vedere	(zien)	→	vedrò
venire	(komen)	→	verrò
vivere	(leven)	→	vivrò
volere	(willen)	→	vorrò

Schema 35: werkwoorden met een samengetrokken toekomstige tijd

11.2.5 De conjunctief

De aanvoegende wijs geeft aan wat onzeker of niet werkelijk is. Terwijl de aantonende wijs (**indicatief**) een objectieve wijs is, treedt bij de aanvoegende wijs het subjectieve element op de voorgrond. Vaak zijn beide mogelijk en wordt de keuze juist bepaald door het al dan niet overheersen van dat subjectieve element. De aanvoegende wijs (**conjunctief**) komt voornamelijk in de bijzin voor.

In de hoofdzin komt de conjunctief slechts voor in gevallen als:

Dio vi benedica!
Viva la regina!
E così sia!

God zegene jullie!
Leve de koningin!
En het zij zo!

Fosse morto!

Was hij maar dood!

Hoewel de indicatief de conjunctief in de spreektaal een beetje aan het verdringen is, komt de conjunctief ook in gesproken Italiaans —zeker in dat van hoger opgeleiden— toch zeer dikwijls voor.

Hieronder volgen een aantal gevallen waarin men een conjunctief kan verwachten.

- *Na werkwoorden met een element van onzekerheid.*

Dubito se lei capisca questo.	Ik betwijfel of zij dit begrijpt.
Non capiamo perché l'abbia fatto.	We begrijpen niet waarom hij het gedaan heeft.
Nessuno sa chi sia o cosa faccia.	Niemand weet wie hij is of wat hij doet.
Non so se Mario parli inglese.	Ik weet niet of Mario Engels spreekt.

- *Na werkwoorden die een wilsuiving, een wens, een gemoedstoestand (verbazing, vreugde, spijt, vrees en dergelijke) noodzaak of nut uitdrukken.*

Voglio che torniate presto.	Ik wil dat jullie vlug terugkomen.
Ci fa piacere che restino.	Het doet ons genoegen dat ze blijven.
È necessario che partiate subito.	Jullie moeten meteen vertrekken.
Mi auguro che vincano loro.	Ik hoop dat zij winnen.
Spero tanto che lui trovi un bel lavoro.	Ik hoop zo dat hij leuk werk vindt.

- *In een bijvoeglijke bijzin ingeleid door een betrekkelijk voornaamwoord, terwijl de hoofdzin ontkennend is.*

Qui non c'è nessuno che parli italiano.	Hier is niemand die Italiaans spreekt.
Non c'è casa che tenga.	Er is geen huis dat het houdt.

- *In een bijvoeglijke bijzin die een voorwaarde uitdrukt.*

Cerca qualcuno che gli pulisca la casa.	Hij zoekt iemand die zijn huis schoonmaakt.
Vogliamo una casa che abbia sei stanze e che sia in centro.	We willen een huis dat zes kamers heeft en in het centrum is.

- *In een bijvoeglijke bijzin na een relatief overtreffende trap.*

Questa è la macchina meno cara	Dit is de minst dure auto
--------------------------------	---------------------------

che vendano.

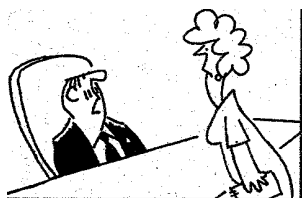
È il libro più bello

che (io) abbia mai letto.

die ze verkopen.

Het is het mooiste boek

dat ik ooit heb gelezen.

— Sei la peggior segretaria
che io abbia mai avuto! Ti licen-
zierei, se non fossimo sposati.

- *In een bijvoeglijke bijzin na l'unico, il solo (de enige), il primo (de eerste) en l'ultimo (laatste).*

È l'unico che sia arrivato
in tempo.

È il solo amico vero
che io abbia.

Hij is de enige die op tijd is
aangekomen.

Hij is de enige echte
vriend die ik heb.

- *Na een aantal voegwoorden: affinché (zodat), benché, sebbene (hoewel), nel caso che (in het geval dat), a meno che non (mits, als niet) nonostante che (ondanks het feit dat, hoewel), perché (opdat), prima che (voordat), purché, a patto che (op voorwaarde dat, vooropgesteld dat), senza che (zonder dat).*

Lo diciamo affinché lei
sia informato.

Benchè lo sapesse, non
l'ha detto.

Nonostante che facesse bel
tempo, non siamo usciti.

Andiamo in quattro, a meno che
Gino non parta prima.

Verrò purché faccia bel tempo.

We zeggen het opdat u op de
hoogte bent.

Hoewel hij het wist, heeft hij het
niet gezegd.

Hoewel het mooi weer was,
zijn we niet uitgegaan.

We gaan met zijn vieren, als Gino
tenminste niet eerder vertrekt.

Ik kom als het mooi weer is.

- *Na een aantal woorden op unque: chiunque (wie ook maar), comunque, (hoe dan ook), dovunque (waar (heen) dan ook), qualunque (wat dan ook).*

Non aprire la porta,

Doe de deur niet open,

chiunque venga.
 Comunque vadano le cose,
 telefonami!
 La seguirò,
 dovunque lei vada.
 Le sarò amica,
 qualunque cosa succeda.

wie er ook komt.
 Hoe het ook gaat,
 bel me!
 Ik zal haar volgen,
 waar ze ook heen gaat.
 Ik zal een vriendin voor haar zijn,
 wat er ook gebeurt.

De conjunctief kan in de tegenwoordige tijd en in de verleden tijd staan. Het gebruik van tegenwoordige of verleden tijd loopt helemaal parallel met het Nederlands. Dat wil zeggen: zodra men te maken heeft met een situatie waarin een conjunctief vereist is, hoeft men, vertalend uit het Nederlands, dus alleen maar naar het Nederlands te kijken om uit te maken of een conjunctief tegenwoordige tijd of verleden tijd nodig is.

Temiamo che non gli **piaccia**
 Luigi Nono.
 Pare che **usasse** droghe.
 Credo che suo padre

We zijn bang dat hij niet
 van Luigi Nono **houdt**.
 Het ziet er naar uit dat hij drugs gebruikte
 Ik geloof dat zijn vader

facesse il medico.

arts was.

De onvoltooid tegenwoordige tijd van de aanvoegende wijs De vormen van de tegenwoordige tijd van de conjunctief zijn als volgt:

parl are	tem ere	dorm ire	cap ire
parl i	tem a	dorm a	cap isca
parl i	tem a	dorm a	cap isca
parl i	tem a	dorm a	cap isca
parl iamo	tem iamo	dorm iamo	cap iamo
parl iate	tem iate	dorm iate	cap iate
parl ino	tem ano	dorm ano	cap iscano

Schema 36: vormen van de tegenwoordige tijd van de conjunctief

Zoals uit bovenstaand schema blijkt, zijn voor alle vervoegingen de wij-vorm en de jullie-vorm van de tegenwoordige tijd gelijk. Verder is er tussen de vormen van de eerste, tweede en de derde persoon geen verschil. Omdat dat zo is, worden bij die vormen de persoonlijke voornaamwoorden vaak expliciet genoemd.

Credo che lei venda la casa.

Ik denk dat zij het huis verkoopt.

Er is een ezelsbrug om er achter te komen hoe de conjunctief-vormen van de tegenwoordige tijd van onregelmatige werkwoorden er uit zien. Hij gaat als volgt: je neemt de eerste persoon enkelvoud van zo'n werkwoord en vervangt de eind-'o' door een 'a'.

TRUCCO MNEMONICO

andare (<i>gaan</i>)	vado	→	vada
bere (<i>drinken</i>)	bevo	→	beva
dire (<i>zeggen</i>)	dico	→	dica
dovere (<i>moeten</i>)	devo/debbo	→	deva/debba
fare (<i>doen</i>)	faccio	→	faccia
piacere (<i>bevallen</i>)	piaccio	→	piaccia
potere (<i>kunnen</i>)	posso	→	possa
rimanere (<i>blijven</i>)	rimango	→	rimanga
salire (<i>instappen</i>)	salgo	→	salga
scegliere (<i>kiezen</i>)	scelgo	→	scelga
spegnere (<i>uitdoen</i>)	spengo	→	spenga
tenere (<i>houden</i>)	tengo	→	tenga
uscire (<i>uitgaan</i>)	esco	→	esca
valere (<i>waard zijn</i>)	valgo	→	valga
venire (<i>komen</i>)	vengo	→	venga
volere (<i>willen</i>)	voglio	→	voglia

Schema 37: ezelsbrug voor het vinden van conjunctief onregelmatige werkwoorden maar, zoals dat wel vaker is met een ezelsbrug: hij gaat niet altijd op:

avere (<i>hebben</i>)	ho	abbia
dare (<i>geven</i>)	do	dia
essere (<i>zijn</i>)	sono	sia
sapere (<i>weten</i>)	so	sappia
stare (<i>zijn, staan</i>)	sto	stia

De onvoltooid verleden tijd van de aanvoegende wijs De verleden tijd van de conjunctief wordt in dezelfde gevallen gebruikt als de tegenwoordige tijd van de conjunctief, maar het werkwoord van de hoofdzin staat in de verleden tijd.

Non abbiamo capito dove
volessero andare.

Sperava che suo padre venisse

We hebben niet begrepen waar
ze naar toe wilden (gaan).

Hij hoopte dat zijn vader

a prenderlo all'aeroporto. hem van het vliegveld kwam halen.
 Credeva che stesse scherzando? Dacht ze dat hij een grapje maakte?

De vormen zijn als volgt:

parl are	tem ere	dorm ire	cap ire
parl assi	tem essi	dorm issi	cap issi
parl assi	tem essi	dorm issi	cap issi
parl asse	tem esse	dorm isse	cap isse
parl assimo	tem essimo	dorm issimo	cap issimo
parl aste	tem este	dorm iste	cap iste
parl assero	tem essero	dorm issero	cap issero

Schema 38: vormen van de verleden tijd van de conjunctief

De karakteristieke klank van deze tijd is de dubbele 's'-klank, die slechts in de jullie-vorm niet opduikt. Deze verleden tijd komt men, naast in bovengenoemde gevallen, verder nog tegen in zogenaamde voorwaardelijke (hypothetische) zinnen. Als het gaat om een voorwaardelijke bijzin, die een veronderstelling bevat die in een verleden tijd staat, komt het werkwoord in de verleden tijd van de aanvoegende wijs te staan.

Se gliene parlasse,
 tutto sarebbe diverso.
 Se avessimo avuto tempo,
 saremmo certamente venuti.
 Ci avremmo telefonato.
 se avessero perso il treno,
 Se fossi ricca, viaggerei.
 Lo farei, se fossi in te.

Als hij er met hem over zou praten,
 zou alles anders zijn.
 Als we tijd hadden gehad,
 zouden we zeker gekomen zijn.
 Ze zouden ze ons gebeld hebben,
 als ze de trein hadden gemist.
 Als ik rijk was, zou ik reizen.
 Ik zou het doen, als ik jou was.

De voorwaardelijke zin wordt vaak door het woordje *se* (indien, als) ingeleid. In par. 11.3.2 wordt dieper op het onderwerp hypothetische zinnen ingegaan.

11.2.6 De gebiedende wijs

De gebiedende wijs gebruikt men als men iets wil *gebieden* of *verbieden*. Van de vormen van de gebiedende wijs, komt die van de tweede persoon het vaakst voor: iemand die je tutoyeert zul je immers ook wel eens iets ge- of verbieden.

De vormen van de gebiedende wijs De ik-vorm ontbreekt; de andere vormen zien er als volgt uit.

parl are	tem ere	dorm ire	cap ire
parl a	tem i	dorm i	cap isci
parl <i>i</i>	tem <i>a</i>	dorm <i>a</i>	cap <i>isca</i>
parl iamo	tem iamo	dorm iamo	cap iamo
parl ate	tem ete	dorm ite	cap ite
parl <i>ino</i>	tem <i>ano</i>	dorm <i>ano</i>	cap <i>iscano</i>

Schema 39: vormen van de gebiedende wijs

De schuin gedrukte vormen zijn de beleefdheidsvormen. Men zou kunnen betogen dat deze vormen niet in dit schema thuis horen omdat het eigenlijk geen ‘echte’ imperatief-vormen zijn. Ze gedragen zich namelijk op een bepaald punt fundamenteel anders dan de andere drie.

Vergelijking met de vormen van de onvoltooid tegenwoordige tijd leert dat de wij-vorm en de jullie-vorm van de gebiedende wijs er hetzelfde uitzien als de wij- en jullie-vorm van de ‘indicativo presente’. Ook de gebiedende wijs tweede persoon van de werkwoorden op **ere** en **ire** is gelijk aan de vormen van de tegenwoordige tijd. Er is echter een belangrijk verschil in gedrag aan te wijzen. Zoals ook elders wordt opgemerkt, trekken bepaalde werkwoordsvormen onbeklemtoonde pronomina naar zich toe en worden daarmee dan ook in één woord geschreven. Het verschil tussen **lo facciamo** en **facciamolo** zit hem in het feit dat het in het eerste geval om een ‘indicativo presente’ gaat, die dus betekent: *we doen het* en er in het tweede geval sprake is van een gebiedende wijs met als betekenis: *laten we het doen*.

Parla un po' più forte!

Praat wat harder!

Diamo un'occhiata!
Bevete un goccio con noi!
Sciogli i tuoi capelli!
Lasciati guardare!
Mandaglielo!
Parlami di te!
Portami a ballare!

Laten we een blik werpen (even kijken)!
Drink(t) een slokje met ons!
Doe je haar los!
Laat je bekijken!
Stuur het hem/haar!
Spreek met (vertel) me over je (zelf)!
Neem me mee uit dansen!

Figuur 21: *Cartello per avvertire di non provocare incendi*

De beleefdheidsvormen van de gebiedende wijs hebben niet deze eigenschap dat ze onbeklemtoonde pronomina verplicht naar zich toe halen, integendeel: de eventuele voornaamwoorden kunnen alleen maar vóór de werkwoordsvorm komen te staan.

Glielo mandi!	Stuurt u het hem/haar/hen!
Ci parli!	Spreekt u tegen ons!
Le rispondano!	Geeft u (mv.) haar een antwoord!

De wij-vormen en de jullie-vorm van de gebiedende wijs blijven hetzelfde als ze ontkend worden. De eventuele voornaamwoorden blijven er ook in één aan vast geschreven. Bij de tweede persoon enkelvoud verandert de vorm als het om een verbod gaat (dus een combinatie met **non**): de vorm wordt dan gelijk aan de infinitief en er zijn twee mogelijkheden voor de plaats van de onbeklemtoonde voornaamwoorden: namelijk vóór de infinitief en aan de infinitief vast (in één woord geschreven).

Parla!	Non parlare!	Praat niet! (enk.)
Temi!	Non temere!	Wees niet bang! (enk.)
Dormi!	Non dormire!	Slaap niet! (enk.)
Parliamo!	Non parliamo!	Laten we niet praten!
Temiamo!	Non temiamo!	Laten we niet bang zijn!
Dormiamo!	Non dormiamo!	Laten we niet slapen!
Parlate!	Non parlate!	Praat niet! (mv.)
Temete!	Non temete!	Weest niet bang! (mv.)
Dormite!	Non dormite!	Slaapt niet! (mv.)
Parlami!	Non parlarmi!/ Non mi parlare!	Praat niet tegen me! (enk.)
Rispondiamogli!	Non rispondiamogli!	Laten we hem niet antwoorden!
Apritelo!	Non apritelo!	Maakt het niet open! (mv.)

De wederkerende voornaamwoorden gedragen zich bij vormen van de gebiedende wijs net zo als de onbeklemtoonde pronomina.

Alzati!	Non alzarti!/ Non ti alzare!	Sta niet op! (enk.)
Mettetevi lì!	Non mettetevi lì!	Gaat daar niet zitten! (mv.)
Divertiamoci!	Non divertiamoci!	Laten we ons niet amuseren!

Werkwoorden met afwijkende vorm van de tweede persoon gebiedende wijs

Er is een klein aantal werkwoorden dat een afgeknotte vorm heeft bij de imperatief van de tweede persoon. Dit zijn: **andare** (gaan), **dare** (geven), **dire** (zeggen), **fare** (doen), **stare** (zijn, staan). Die vormen zien er als volgt uit: **va'**, **da'**, **di'**, **fa'** en **sta'**.

Deze vormen maken dat de erop volgende medeklinker van het eventuele voornaamwoord of partikel verdubbeld wordt (met uitzondering van **gli**).

Dimmi chi sei!	Zeg me wie je bent!
Dacci lo zucchero!	Geef ons de suiker!
Fatti vivo!	Meld je!
Falle questo piacere!	Doe haar dat genoeg!
Vacci domani!	Ga er morgen heen!
Stammi a sentire!	Luister naar me!
Dagli da mangiare!	Geef hem te eten!

Con un organo Farfisa.

11.2.7 De onvoltooid verleden toekomstige tijd

In het algemeen kan men stellen dat het gebruik van de onvoltooid verleden toekomstige tijd (**condizionale presente**) aardig overeenkomt met dat van dezelfde tijd in het Nederlands. De condizionale staat vrijwel altijd in de hoofdzin.

De vormen:

parl are	tem ere	dorm ire	cap ire
parl erei	tem erei	dorm irei	cap irei
parl eresti	tem eresti	dorm iresti	cap iresti
parl erebbe	tem erebbe	dorm irebbe	cap irebbe
parl eremmo	tem eremmo	dorm iremmo	cap iremmo
parl ereste	tem ereste	dorm ireste	cap ireste
parl erebbero	tem erebbero	dorm irebbero	cap irebbero

Schema 40: vormen van de onvoltooid verleden toekomstige tijd

Ook uit dit schema zal duidelijk zijn dat het vierde rijtje er vooral bij staat om expliciet te laten zien dat de vormen van de isco-groep gelijk zijn aan de vormen van de andere werkwoorden op **ire**. De werkwoorden met een ‘verkorte’, samengetrokken vorm (zie 35) van de toekomstige tijd, hebben ook een samengetrokken condizionale. Deze tijd komt onder andere voor in dezelfde situatie als in het Nederlands, namelijk om aan te geven dat men iets meldt op gezag van een ander.

Vorrei un tavolo per due.	Ik zou een tafeltje voor twee willen.
Pagheresti più degli altri?	Zou je meer betalen dan de anderen?
Avrebbe voluto aiutarla.	Hij zou haar hebben willen helpen.
Dovremmo farlo più spesso.	We zouden het vaker moeten doen.
Secondo i giornali sarebbe morto.	Volgens de kranten zou hij overleden zijn.
I ladri sarebbero scappati.	De dieven zouden ontsnapt zijn.

Verder kom je de **condizionale** tegen in beleefd gestelde vragen, in het hoofdzindeel van hypothetische zinnen en in elliptische hypothetische zinnen.

Potrei esserLe utile?	Kan ik u van dienst zijn?
Saprebbe dirmi che ore sono?	Zoudt u me kunnen zeggen hoe laat het is?

Me ne andrei.

Lo faresti?

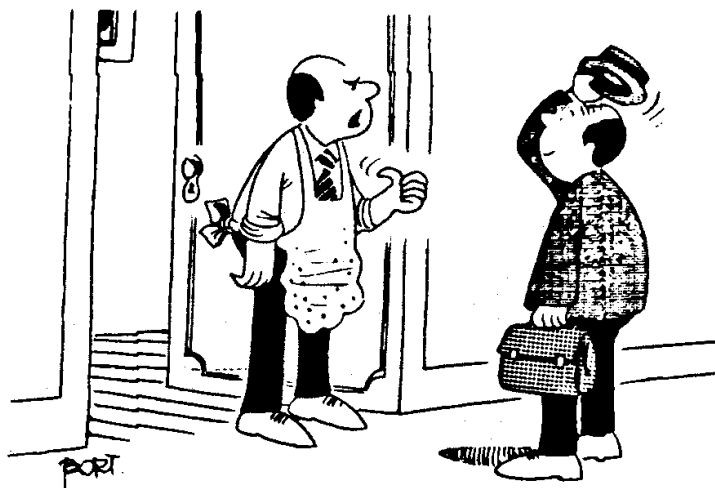
Non uscirei con lui.

Ik zou weggaan.

Zou je het doen?

Ik zou niet met hem uitgaan.

In feite is er in de laatste drie voorbeelden sprake van onvolledige (elliptische) hypothetische zinnen.³⁴ De voorwaardelijke bijzin is verzwegen. Dus bijvoorbeeld: *Ik zou weggaan (als het kon)*. *Zou je het doen (als je mij was)?* en *Ik zou niet met hem uitgaan (als ik jou was)*.³⁵

— Come sarebbe a dire «è in casa suo marito»? Suo marito sono io!

³⁴Zie voor dit onderwerp paragraaf 11.3.2.

³⁵In het Italiaans zouden de volledige zinnen kunnen luiden: *Me ne andrei, se fosse possibile. Lo faresti, se fossi in me?* en *Non uscirei con lui, se fossi in te.*

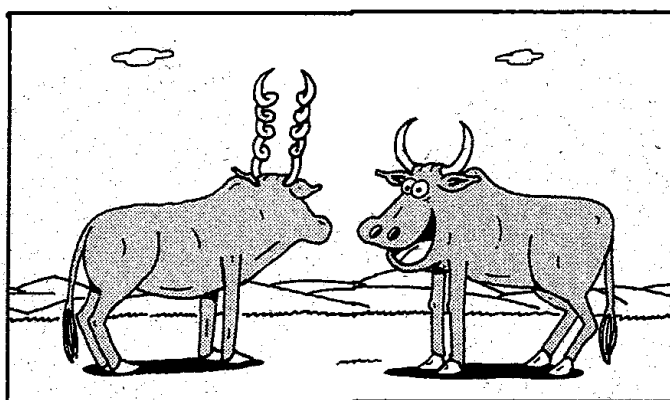
11.2.8 Het tegenwoordig deelwoord

Het tegenwoordig deelwoord is veranderlijk en wordt vrijwel alleen nog als bijvoeglijk of zelfstandig naamwoord gebruikt. De vormen zijn als volgt³⁶:

parl are	tem ere	dorm ire	ag ire
parl ante	tem ente	dorm ente	ag ente

Schema 41: vormen van het tegenwoordig deelwoord

Una questione importante.	Een belangrijke kwestie.
Il tuo assistente.	Jouw assistent.
Una cantante famosa.	Een beroemd zangeres.
Due milioni di abitanti.	Twee miljoen inwoners.
Un uomo attraente.	Een aantrekkelijke man.
Un sorriso disarmante.	Een ontwapenende lach.
Una storia divertente.	Een komisch verhaal.
Una conoscenza impressionante.	Een indrukwekkende kennis.
La torre pendente.	De scheve (lett.: hangende) toren.

— Perbacco, cara, stai d'incanto, con la permanente!

³⁶Naast **ente** bij de werkwoorden op **ire** komt men ook wel **iente** tegen. Bijvoorbeeld: **proveniente** (afkomstig)

11.2.9 Het verleden deelwoord

De vormen van het verleden (voltooid) deelwoord of participium:

parl are	tem ere	dorm ire	cap ire
parl ato	tem uto	dorm ito	cap ito

Schema 42: vormen van het verleden deelwoord

Het verleden deelwoord maakt deel uit van de **passato prossimo** en is dan na het hulpwerkwoord **essere** veranderlijk, dat wil zeggen: het past zich in geslacht en getal aan het onderwerp, terwijl bij gebruik van **avere** normaal geen aanpassing plaatsvindt.

Paolo è nato in Liguria.

Tua madre è partita?

Non siamo rimasti molto.

Le ragazze sono già partite.

Hanno comprato la casa.

Abbiamo visto tutti i film.

Avete studiato molto?

Paolo is in Ligurië geboren.

Is je moeder vertrokken?

We zijn niet lang gebleven.

De meisjes zijn al vertrokken.

Ze hebben het huis gekocht.

We hebben alle films gezien.

Hebben jullie hard gestudeerd?

Het **participio passato** kan ook zelfstandig, zonder hulpwerkwoord, voorkomen en verschillende soorten bijzinnen vervangen. Deze constructie wordt voornamelijk in de schrijftaal gebruikt.

Ritornati in Olanda, hanno
comprato la macchina.

Fatta la colazione,
i bambini sono andati a scuola.

Arrivati alla porta,
hanno suonato il campanello.

Cresciuto in montagna,

Toen ze teruggekeerd waren in Nederland,
hebben ze een auto gekocht.

Toen ze ontbeten hadden,
zijn de kinderen naar school gegaan.

Toen ze bij de deur aangekomen waren,
hebben ze aangebeld.

Omdat hij opgegroeid was in de bergen,

non sopportò la vita in città. verdroeg hij het leven in de stad niet.

11.2.10 Het gerundio

Het **gerundio presente** duidt een handeling of toestand aan die gelijktijdig plaatsvindt met die van de hoofdzin. Vrijwel altijd heeft het het zelfde onderwerp als het werkwoord van de hoofdzin. Het **gerundio** is onveranderlijk en kan een bijzin vervangen. In dat geval kan het verschillende dingen uitdrukken: gelijktijdigheid, de manier waarop iets plaats vindt, een reden of voorwaarde waarom of waaronder een handeling plaats vindt.

parl are	tem ere	dorm ire	cap ire
parl ando	tem endo	dorm endo	cap endo

Schema 43: vormen van het **gerundio**

Aspettando il treno,
fumava una sigaretta.
Mangiando così poco,
diventerai magro.
Sbagliando s'impara.

Terwijl hij op de trein wachtte,
rookte hij een sigaret.
Als je zo weinig eet,
zul je mager worden.
Al doende leert men.

Het **gerundio** kan ook voltooid zijn (**gerundio passato**); in dat geval verwijst het naar een moment dat ligt vóór het moment dat door het werkwoord van de hoofdzin wordt uitgedrukt.

Avendo capito tutto,
siamo andati via prima.

Omdat we alles begrepen hadden,
zijn we eerder weggegaan.

De onbeklemtoonde pronomina en de partikels **ci** en **ne** worden naar het **gerundio** toegetrokken en ermee in één woord geschreven.

Avendola incontrata prima,
l'ha riconosciuta subito.
Essendoci stato più volte,
sapeva come andare.
Parlandone, si sentiva già meglio.

Omdat hij haar eerder ontmoet had,
heeft hij haar meteen herkend.
Aangezien hij er meerdere keren geweest
was, wist hij hoe hij moest lopen.
Toen hij er over praatte, voelde

hij zich al beter.

Andare en Stare met gerundio Zowel **andare** als **stare** kunnen met het gerundio gecombineerd worden. **stare + gerundio** komt verreweg het meest voor en drukt uit dat een handeling bezig is zich te voltrekken.

Dove sta andando?
Lo stanno viziando.
Sto leggendo le novelle
di Pirandello.
Stavamo studiando.

Waar gaat u (of: hij, zij) heen?
Ze verwennen hem.
Ik ben de novelles van
Pirandello aan het lezen.
We waren aan het studeren.

Met de combinatie **andare + gerundio** drukt men uit dat iets zich via een langzaam, geleidelijk proces voltrekt.

La situazione economica va
migliorando.

De economische situatie
wordt langzaam beter.

Bij dit gebruik van het **gerundio** staan de onbeklemtoonde pronomina en **ci** en **ne** normaal gesproken vóór de werkwoordsvorm.

Lo sta facendo.

Hij is bezig het te doen.

Ne stanno discutendo.

Ze zijn erover aan het discussiëren.

11.2.11 De infinitief

Evenals het Nederlands kent het Italiaans twee infinitieven, te weten de **infinito presente**, (zoals **parlare**, **temere** en **partire**) en de **infinito passato**, (zoals **avere parlato**, **avere temuto** en **esser**) **parito/i/a/e**.

In zeer veel gevallen trekt de infinitief de eventuele onbeklemtoonde voornaamwoorden, wederkerende voornaamwoorden en **ci** en **ne** naar zich toe, die er vervolgens mee in een woord geschreven worden. De eind-vocaal van de infinitief komt dan te vervallen. In zeer veel gevallen is dit de enige mogelijke plaats voor deze woordjes.

Preferiamo non parlarne.

We willen er liever niet over spreken.

Na modale hulpwerkwoorden komt *altijd* een infinitief. Bij deze zeer frequent voorkomende modale constructies kunnen de onbeklemtoonde voornaamwoorden en **ci** en **ne** op twee plaatsen komen te staan: vóór het modale hulpwerkwoord of aan de infinitief vast. Zie voor dit onderwerp 8.4

Devi andarci subito.

Je moet er meteen naar toe gaan.

Ci devi andare subito.

Je moet er meteen naar toe gaan.

Non te lo posso dire,

Ik kan het je niet zeggen.

Non posso dirtelo.

Ik kan het je niet zeggen.

Non potranno venire.

Ze zullen niet kunnen komen.

Non vuole farlo.

Hij wil het niet doen.

Non lo vuole fare.

Hij wil het niet doen.

Soms kan de eind-**e** van de infinitief wegvallen, bijvoorbeeld als de vorm weinig nadruk heeft. Dit is vrijwel altijd het geval als een voltooid infinitief-constructie wordt gebruikt, of als het modale hulpwerkwoord of het hulpwerkwoord van de causatieve hulpwerkwoord in de infinitief staat.

Dopo aver dormito, ti sentirai meglio.

Na geslapen te hebben, zul je je beter voelen.

Spero di poter venire.

Ik hoop dat ik kan komen.

Lo dobbiamo far venire.

We moeten hem laten komen.

Het is mogelijk om de infinitief zelfstandig te gebruiken; in dat geval kan het een lidwoord voor zich krijgen. Vaak vervult het dan in de zin de functie van onderwerp.

Al calar del sole.

Bij het ondergaan van de zon.

Il dolce far niente.	Het zoete niets doen.
Fare ginnastica ti farà bene.	Gymnastiek zal je goed doen.
Tra il dire e il fare c'è di mezzo il mare.	Tussen zeggen en doen is een zee van verschil.
(Il) fumare fa male alla salute.	Roken is slecht voor de gezondheid.
Partire è un poco morire.	Vertrekken is een beetje sterven.
Col passar degli anni.	Met het verstrijken van de jaren.

Net zoals in het Nederlands kan de infinitief in de volgende situaties voorkomen.

Che fare?	Wat te doen?
A dire il vero, non lo so.	Om eerlijk te zijn, weet ik het niet.
Dopo essersi lavata, Anna è partita.	Na zich gewassen te hebben, is Anna weggegaan.
Per eliminare l'alito cattivo, basta masticare due chicchi di caffè.	Om van een slechte adem af te komen, hoeft men alleen maar op twee koffie-bonen te kouwen.
Prima di andarci, hanno telefonato.	Voor er naar toe te gaan, hebben ze gebeld.
Sono partiti senza salutarci.	Ze zijn vertrokken zonder ons te groeten.

De infinitief kan voorkomen als gebiedende wijs. Zie voor dit onderwerp 39

Agitare prima dell'uso.	Schudden voor gebruik.
Non andarci!	Ga er niet heen!

De infinitief in combinatie met **a** kan een bijzin ingeleid door **se** vervangen.

A pensarci bene, ...	Als ik er goed over nadenk, ...
----------------------	---------------------------------

11.2.12 Infinitief-constructies

Infinitief-constructies komen in het Italiaans zeer veel voor, zowel met als zonder voorzetsel. Het gaat meestal om een constructie waarin de infinitief —al dan niet verbonden door voorzetsel— van een werkwoord, een bijvoeglijk naamwoord, een bijwoord of een zelfstandig naamwoord afhangt.

Voor Nederlanders is een van de problemen bij dit soort constructies dat het lastig is om te beslissen of er wél of geen voorzetsel vereist is. Als je *om te* wil omzetten in het Italiaans, ben je snel geneigd een voorzetsel te gebruiken. Dat moet soms wel, maar soms ook niet. Je kunt hier alleen een gevoel voor ontwikkelen door regelmatig met gesproken en geschreven Italiaans in aanraking te komen.

Het komt voor dat er meerdere mogelijkheden zijn, bijvoorbeeld omdat meerdere voorzetsels gebruikt kunnen worden.

Non abbiamo tempo di/per farlo. We hebben geen tijd om het te doen.

De infinitief

In de volgende paragrafen wordt een poging gedaan om wat houvast te bieden in deze vrij ongrijpbare materie. Bij het geven van de voorbeelden, is er niet naar volledigheid gestreefd, maar er is getracht de meest voorkomende gevallen aan bod te laten komen.

Infinitief-constructies zonder voorzetsel De meest frequente infinitief-constructies zonder voorzetsel zijn —zoals gezegd— de modale constructies³⁷

Devo andare.	Ik moet gaan.
Ci può avvertire?	Kunt u ons waarschuwen?
Può avvertirci?	Kunt u ons waarschuwen?
Non vogliamo scendere.	Wij willen niet uitstappen.
Non sanno guidare.	Ze kunnen niet auto rijden.

In combinaties met de werkwoorden: **adorare, amare, bastare, bisognare, desiderare, occorrere, odiare, osare, piacere** en **preferire** wordt géén voorzetsel gebruikt.

Il gatto adora stare al sole.	De poes is dol op in de zon liggen.
Ama ascoltare musica.	Hij luistert graag naar muziek.
Basta restare calmi.	Men hoeft alleen maar kalm te blijven.
Bisogna reagire subto.	Het is nodig om meteen te reageren.
Desideriamo esprimere la nostra gratitudine.	We willen graag onze dankbaarheid betuigen.
Occorre sbrigarsi.	Het is nodig op te schieten.
Odia stare alla spiaggia.	Hij haat op het strand zitten.
Non oso credere ai miei occhi.	Ik durf mijn ogen niet te geloven.
Ti piace ballare?	Houd je van dansen?
Preferisce andarci col treno.	Hij gaat er liever met de trein heen.

Net als in het Nederlands komt na werkwoorden die een zintuiglijke waarneming uitdrukken komt géén voorzetsel.

Lo abbiamo sentito dire. We hebben het horen zeggen.

³⁷Dit zijn constructies met de hulpwerkwoorden van modaliteit: **dovere, potere, sapere** en **volere**.

Li ho visti arrivare.

Ik heb ze zien aankomen.

Bij causatieve constructies ontbreekt evenals in het Nederlands een voorzetsel.

Hai fatto fare il vestito?

Heb je het pak laten maken?

Mi fai accendere?

Heb je een vuurtje voor me?

L'hai fatta sorridere.

Je hebt haar laten (glim)lachen.

Ve la farà pagare.

Hij zal het jullie betaald zetten.

Hanno fatto riparare la macchina?

Hebben ze de auto laten repareren?

Lasciamo perdere!

Laten we (het) laten zitten!

In de volgende gevallen staat er tussen het bijvoeglijk naamwoord of bijwoord en de infinitief geen verbindend voorzetsel. Het gaat hier om onpersoonlijke uitdrukkingen.

È bello avere una villa al mare.

Het is fijn om een huis aan zee te hebben.

È divertente andare in bici
in montagna.

Het is grappig om te fietsen.
in de bergen

È facile innamorarsi in vacanza.

Op vakantie word je gauw verliefd.

È importante per me capire
la situazione.

Het is belangrijk voor me om de situatie
te begrijpen.

È inutile parlarne.

Het heeft geen zin er over te praten.

È necessario prepararsi bene.

Het is nodig zich goed voor te bereiden.

È pericoloso sporgersi.

Het is gevaarlijk om uit het (trein)raampje te leunen.

È utile sapere molte lingue.

Het is nuttig om veel talen te kennen.

Sarebbe meglio rimanere a casa.

Het zou beter zijn om thuis te blijven.

Verder kan het ook voorkomen dat een zelfstandig naamwoord en een infinitief gecombineerd worden zonder verbindend voorzetsel.

Che peccato dover partire già.

Wat jammer om al weer weg te moeten.

Che piacere rivederlo.

Wat een genoegen om hem weer te zien.

Infinitief-constructies met voorzetsel Bij dit soort constructies gaat het vaak om de combinatie *werkwoord + werkwoord verbonden door een voorzetsel*. Vaak bestaat er naast deze werkwoord-constructie ook een met een *bijvoeglijk naamwoord + voorzetsel*. Daarbij is het voorzetsel het zelfde als bij de werkwoord-constructie. Zo is het vaste voorzetsel bij **accontentarsi di**, en ook het bijvoeglijk naamwoord heeft **di**.

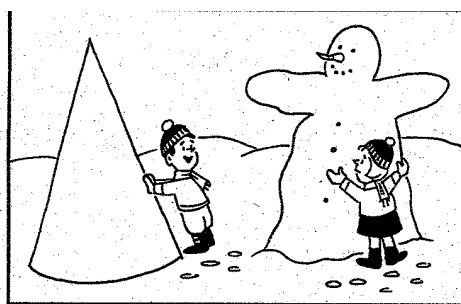
Mi accontento di guardare.

Ik stel me tevreden met kijken.

Sono contento di esserci andato. Ik ben tevreden dat ik er naar toe ben gegaan.

Verder kan het voorkomen dat een zelfstandig naamwoord een voorzetsel en een infinitief gecombineerd worden.

È un modo di ridurre le spese di viaggio. Het is een manier om de reiskosten te drukken.
È il momento di salutarci. Het is tijd om elkaar te groeten.

— Ho deciso di smetterla, con i pupazzi di neve tradizionali!

Hieronder volgt een reeks van infinitief-constructies waarbij het verbindende voorzetsel **a** is.

Mi sono abituata ad uscire sola.	Ik heb me aangewend alleen uit te gaan.
Ti accompagno a fare la spesa.	Ik vergezel je bij het boodschappen doen.
Sono andati a prendere Marco.	Ze zijn Marco gaan ophalen.
Vado a trovarlo domani.	Ik ga hem morgen opzoeken.
La aiutano a vestirsi.	Ze helpen haar bij het aankleden.
Ha cominciato a lavorare.	Hij is begonnen te werken.
Continua a piovere.	Het gaat maar door met regenen.
Li ha convinti a venire con noi.	We hebben hen overtuigd om met ons mee te gaan.
Facciamo in tempo a vederti?	Zijn we nog op tijd om je te zien?
Molte persone si sono fermate a vedere che cos'era successo.	Veel mensen zijn blijven stilstaan om te zien wat er gebeurd was.
Impara a scrivere!	Leer schrijven!
Suo padre lo ha incoraggiato a studiare.	Zijn vader heeft hem aangemoedigd om te studeren.
Insegniamo al cane a portarci il giornale.	We leren de hond om ons de krant te brengen.
La invito a dire la sua.	Ik nodig u uit uw mening te zeggen.

Ha mandato il fratello a spedire il telegramma.	Hij heeft zijn broer gestuurd om het telegram te verzenden.
Si è messo a sparare.	Hij is begonnen te schieten.
Ci prepariamo a partire.	We bereiden ons voor om te vertrekken.
Ho provato a raggiungerla.	Ik heb geprobeerd haar te bereiken.
Resta a vedere.	Het staat te bezien.
Devi rinunciare a fumare.	Je moet stoppen met roken.
Non riusciamo ad aprire la porta.	We slagen er niet in de deur te openen.
Il coltello serve a tagliare.	Het mes dient om te snijden.
Cosa ti ha spinto a farlo?	Wat heeft je er toe gebracht het te doen?
Torni a prendermi?	Kom je terug om me op te halen?
Luigi è venuto a trovarci.	Luigi is ons komen opzoeken.
Che sei venuto a fare?	Wat kom je doen?
Ci vogliono tre ore a riparare la macchina.	Er zijn drie uur voor nodig om de auto te repareren.

Hieronder volgt een aantal voorbeelden van een constructie van een *bijvoeglijk naamwoord* + **a** + *infinitief*.

È molto abile a imbrogliare la gente.	Hij is er erg goed in om mensen te bedonderen.
Sta attento a non perdermi di vista.	Zorg er voor dat je me niet uit het oog verliest.
Sono costretti a vivere senza dimora fissa.	Ze zijn gewongen om zonder vaste woonplaats te leven.
Siete disposti a(d) aiutarla?	Zijn jullie bereid haar te helpen?
Saresti pronto a seguirmi in capo al mondo?	Zou je bereid zijn om me naar het andere eind van de wereld te volgen?

Hieronder voorbeelden van een bijzondere constructie waarbij de infinitief met het eerste deel van de zin verbonden wordt door het voorzetsel **a**.

Sarà la Russia ad essere incolpita.	Rusland zal de schuld krijgen.
È fra i pochi a potere competere con le donne.	Hij is een van de weinigen die kan concurreren met vrouwen.
È stata lei a ucciderlo.	Zij is het die hem vermoord heeft.
È stato questo a farle cambiar idea.	Dit heeft haar van idee doen veranderen.

Hieronder volgt een reeks waarbij het verbindend voorzetsel **di** is.

L'imputato afferma di essere	De verdachte verklaart onschuldig
------------------------------	-----------------------------------

innocente.	te zijn.
Ha ammesso di aver rubato i libri.	Hij heeft toegeven de boeken gestolen te hebben.
Ha capito di essersi sbagliata.	Zij heeft begrepen dat ze zich vergist heeft.
Ho cercato di raggiungerli.	Ik heb geprobeerd je te bereiken.
Ha confessato di averlo fatto.	Zij heeft bekend het te hebben gedaan.
Credo di aver dormito.	Ik geloof dat ik geslapen heb.
Hanno deciso di emigrare.	Ze hebben besloten te emigreren.
Si è dimenticata di dirglielo.	Zij is vergeten het hem te zeggen.
Ha evitato di guardarmi.	Hij heeft vermeden me aan te kijken.
Fa finta di dormire.	Hij doet alsof hij slaapt.
Non mi fido di affrontarlo.	Ik durf hem niet onder ogen te komen.
Finirà di lavorare alle due.	Hij is om twee uur klaar met werken.
Giurano di non aver visto niente.	Ze zweren niets gezien te hebben.
S'immagina di essere al mare.	Hij stelt zich voor aan zee te zijn.
Affari urgenti mi impediscono di venire.	Dringende zaken verhinderen me om te komen.
Non m'importa di essere sola.	Het kan me niet schelen om alleen te zijn.
Hanno negato di esserci stati.	Ze hebben ontkend er geweest te zijn.
Pensi di andare a Siena domani?	Denk je naar Siena te gaan morgen?
Si pente di averli invitati.	Zij heeft spijt dat ze hen uitgenodigd heeft.
Mi permetta di presentarle mia moglie.	Staat u me toe u mijn vrouw voor te stellen.
Hanno promesso di farlo.	Ze hebben beloofd het te doen.
Riconoscete di aver sbagliato?	Erkennen jullie fout geweest te zijn?
Vi siete ricordati di farlo?	Hebben jullie er aan gedacht om het te doen?
Ha rifiutato di salutarlo.	Ze heeft geweigerd hem te groeten.
La situazione rischia di diventare pericolosa.	De situatie dreigt gevaarlijk te worden.
Ritiene di averne il diritto.	Hij meent er recht op te hebben.
Hai scelto di partire da solo?	Heb je ervoor gekozen alleen weg te gaan?
Mi sembra di chiedere troppo.	Ik heb het idee teveel te vragen.
Ci siamo sforzati di essere gentili.	We hebben ons best gedaan aardig te zijn.
Ha smesso di fumare.	Zij is met roken opgehouden.
Sognavo di essere su un'isola deserta.	Ik droomde op een onbewoond eiland te zijn.
Suppongono di poter partire presto.	Ze nemen aan snel te kunnen vertrekken.
Speriamo di arrivare presto.	We hopen gauw aan te komen.
Teme di non poter aver figli.	Ze vreest geen kinderen te kunnen krijgen.
Il prigioniero ha tentato di fuggire.	De gevangene heeft getracht te vluchten.
Non vedo l'ora di andare in vacanza.	Ik kan haast niet wachten om met vakantie te gaan.

Mi vergogno di non averlo fatto. Ik schaam me het niet gedaan te hebben.

In bovenstaande voorbeelden is het onderwerp van het werkwoord van de hoofdzin is gelijk aan dat van de bijzin. Zo is in bijvoorbeeld **Credo di aver dormito** het onderwerp van zowel **credo** als **aver dormito** *io*. Als je wil zeggen: *Ik geloof dat ze geslapen heeft* doe je dat door **Credo che (lei) abbia dormito**. In het Nederlands kun je kiezen tussen is een infinitief-constructie en een bijzin ingeleid door *dat*, in het Italiaans kun je —als de onderwerpen van hoofd en bijzin gelijk zijn— alleen maar een infinitief-constructie gebruiken.

In onderstaande gevallen is het verbindende voorzetsel tussen hoofdzin en bijzin ook **di**, maar nu is het mogelijk dat het onderwerp van de bijzin al in de hoofdzin voorkomt als meewerkend of als lijdend voorwerp van het werkwoord van de hoofdzin. De hoofdwerkwoorden van deze voorbeelden hebben een gemeenschappelijk betekenis-element: *aanraden, bevelen, verzoeken*. De infinitief-constructie is dan in het Italiaans verplicht.

Ti consiglio di dimenticarla.	Ik raad je aan haar te vergeten.
Gli ha ordinato di andarsene.	Hij heeft hem bevolen weg te gaan.
La prego di avere pazienza.	Ik verzoek u geduld te hebben.
Ti proibiscono di rispondere.	Ze verbieden je te antwoorden.
Propongono di dargli il premio.	Ze stellen voor hem de prijs te geven.
Cosa mi suggerisce di fare?	Wat raadt u me aan te doen?
Il suo medico gli ha vietato di fumare.	Zijn arts heeft hem verboden te roken.

Werkwoorden die het gemeenschappelijke element *zeggen, verklaren* hebben, kunnen ook *bevelen* gaan betekenen. In dat geval is de infinitief-constructie in het Italiaans de meest voorkomende, hoewel een constructie met **che** + conjunctief mogelijk is.

Le disse di tornare prima di mezzanotte.	Hij zei dat ze voor middernacht terug moest zijn.
Le disse che tornasse prima di mezzanotte.	Hij zei dat ze voor middernacht terug moest zijn.

Hieronder volgt een aantal voorbeelden van een infinitief-constructie van een *bijvoeglijk naamwoord* + **di**.

È capace di intendere e volere.	Hij is toerekeningsvatbaar.
Siamo contenti di partire.	We zijn blij dat we weggaan.
Lei è convinta di essere incinta.	Ze is er van overtuigd dat ze zwanger is.
Sono curiosi di sapere la verità.	Ze zijn benieuwd de waarheid te weten.
Sarei felice di restare qui.	Ik zou het prima vinden om hier te blijven.

Sono sicuro di averla vista.
Siamo stanchi di ripetere
la stessa cosa.

Ik weet zeker dat ik haar gezien heb.
We zijn het beu om hetzelfde
te herhalen.

Hieronder volgt een aantal voorbeelden van een constructie waarbij de infinitief afhangt van een zelfstandig naamwoord en verbonden wordt door **di**.

Hanno bisogno di vederla.
Non ha il coraggio di partire.
Avranno diritto di avere
asilo politico?
Aveva intenzione di licenziarci.
Ho paura di fargli del male.
Non ha avuto tempo di telefonarci.
Avresti voglia di venire a cena?

Ze hebben behoefte haar te zien.
Hij heeft te moed niet om te vertrekken.
Zullen ze recht hebben
op politiek asiel?
Hij was van plan ons te ontslaan.
Ik ben bang om hem pijn te doen.
Hij heeft geen tijd gehad ons te bellen.
Zou je zin hebben om te komen eten?

— Pensa, mamma, che
quando imparerò a legge-
re, a scrivere e ad allac-
ciarmi le scarpe, tu non
avrà più niente da fare!

Als een infinitief afhangt van **avere** of een bijvoeglijk naamwoord dat uitdrukt dat iets gedaan moet of kan worden, en na zelfstandige naamwoorden waarbij de infinitief het doel uitdrukt, is het voorzetsel **da**.

Non abbiamo niente da dirti.
Hai molto da fare?
Un'occasione da non perdere.
Ha da accendere?
Ha qualcosa da bere?

We hebben je niets te zeggen.
Heb je veel te doen?
Een niet te missen kans.
Hebt u een vuurtje?
Hebt u iets te drinken?

De combinatie met het werkwoord **stare** en het voorzetsel **per** is zeer belangrijk en heeft als betekenis 'op het punt staan iets te doen.' Zie ook 11.2.10.

Il ministro stava per dimettersi.

De minister stond op het punt om af te treden.

La ragazza stava per piangere. Het meisje barstte bijna in huilen uit.

11.3 Samengestelde tijden

Als men het hulpwerkwoord van de **passato prossimo** vervangt door een **imperfetto** ontstaat een voltooid verleden tijd die in het Italiaans **trapassato prossimo** wordt genoemd. Op analoge wijze worden ook andere samengestelde tijden gevormd. Het gebruik komt in de meeste gevallen overeen met dat in het Nederlands.

11.3.1 De condizionale passato

De **condizionale passato** vervangt in het Italiaans de toekomstige tijd wanneer het werkwoord van de hoofdzin in een verleden tijd staat. In het Nederlands gebruikt men in dit geval een onvoltooid toekomstige tijd of een verleden tijd.

Disse che l' avrebbe fatto .	Hij zei dat hij het zou doen.
Mi chiese dove sarei andato .	Hij vroeg me waar ik heen ging.
Pensavo che sarebbe venuto .	Ik dacht dat hij zou komen.

11.3.2 Hypothetische zinnen

In de meeste grammatica's onderscheidt men drie soorten voorwaardelijke (hypothetische) zinnen.

a. *reëel*

Se ti senti troppo sola, ti porto via.
Als je je te eenzaam voelt, neem ik je mee.

Se ti sentirai troppo sola, ti porterò via.
Als je je te eenzaam voelt, zal ik je meenemen.

b. *mogelijk*

Se vincessi la lotteria, comprerei una casa.
Als ik een prijs in de loterij zou winnen, zou ik een huis kopen.

c. *irreëel*

Se avessi una casa più grande, potreste stare da me.
zouden jullie bij mij kunnen logeren.

Se ci fosse il sole, tutto sarebbe più allegro.
Als de zon er was, zou alles veel vrolijker zijn.

Se avessi avuto tempo, ti avrei telefonato senz'altro.
Als ik tijd gehad had, zou ik je zeker gebeld hebben.

Se lui avesse vinto, gli avrebbero dato un premio.
Als hij gewonnen had, zouden ze hem een prijs gegeven hebben.

Zinnen van het type a. leveren voor Nederlanders, vertalend uit het Italiaans of naar het Italiaans, in het algemeen geen problemen op. Je kunt ofwel de tegenwoordige ofwel de toekomstige tijd gebruiken.

Bij type b. en c. ligt het gecompliceerder. Niet altijd is het onderscheid tussen type b. en c. even duidelijk. Om uit te maken welke tijd je moet gebruiken, doet het er in feite niet zo veel toe of iets mogelijk of niet mogelijk of irreëel is. Wat echter wel belangrijk is, dat men zich het volgende realiseert.

Voorwaardelijke zinnen bestaan uit een hoofdzin en een bijzin. De voorwaarde wordt uitgedrukt in de bijzin, en in de hoofdzin staat wat er gebeurt c.q. zou gebeuren als aan de voorwaarde wordt voldaan.

Bij type b. en c. moet je als richtlijn aanhouden dat in het voorwaardelijk gedeelte (dat is dus in de bijzin) een verleden tijd van de conjunctief gebruikt wordt en in het andere gedeelte (dat is dus de hoofdzin) de verleden tijd van de toekomstige tijd oftewel de **condizionale**. Het woordje **se** komt verreweg het vaakst voor als inleiding van de voorwaardelijke bijzin, maar men komt ook bijvoorbeeld **ammesso che** (gesteld dat), **a condizione che** (op voorwaarde dat), **nel caso che** (in het geval dat) tegen.

Verrò, ammesso che tutto vada bene.

Ik kom, gesteld dat alles goed gaat.

Nel caso che io non potessi venire, verrò mio fratello.

In het geval ik niet zou kunnen komen, komt mijn broer.

Fare (lasciare) + infinitief

Als **fare** of **lasciare** meteen gevolgd worden door een infinitief hebben we te maken met een causatieve constructie. Beide kunnen ze in het Nederlandse met *laten* vertaald worden, maar het *laten* van **fare** heeft de betekenis *verplichten* en het *laten* van **lasciare** dat van *toestaan*.

Men kan de volgende combinaties onderscheiden:

◦ onderwerp + vorm van **fare/lasciare** + infinitief + lijdend voorwerp van de infinitief.

Facciamo riparare la macchina?

Laten we de auto repareren?

Ha fatto fare dei nuovi vestiti.

Hij heeft nieuwe kleren (pakken) laten maken.

Als dit lijdend voorwerp gepronominaliseerd wordt, is de plaats van het pronomen de normale, namelijk voor de persoonsvorm.

La facciamo riparare?

Laten we de auto repareren?

Li ha fatti fare.

Hij heeft ze laten maken.

◦ onderwerp + vorm van **fare/lasciare** + infinitief + lijdend voorwerp van de infinitief + onderwerp van de infinitief (ingeleid door **a** of **da**).

Facciamo riparare la macchina al/dal meccanico?

Laten we de auto repareren door de mechanicien?

Ha fatto fare dei nuovi vestiti al/dal sarto.

Hij heeft nieuwe kleren (pakken) door de kleermaker laten maken.

Als de verschillende argumenten gepronominaliseerd worden, zijn dit de mogelijkheden:

La facciamo riparare la macchina al/dal meccanico?

Laten we hem repareren door de monteur?

Gli facciamo riparare la macchina?

Laten we hem de auto repareren?

Gliela facciamo riparare?

Laten we hem hem repareren?

Li ha fatti fare al/dal sarto.

Hij heeft ze door de kleermaker laten maken.

Gli ha fatto fare dei nuovi vestiti.

Hij heeft hem nieuwe kleren (pakken) laten maken.

Glieli ha fatti fare.

Hij heeft hem ze laten maken.

o onderwerp + vorm van **fare/lasciare** + infinitief + lijdend voorwerp van de infinitief + meewerkend voorwerp van de infinitief (ingeleid door **a**).

Hanno fatto sapere a mio fratello che era stato licenziato.

Ze hebben mijn broer laten weten dat hij ontslagen was.

Dit laatste voorbeeld leidt, bij pronominalisatie, ook tot:

Gli hanno fatto sapere che era stato licenziato.

Ze hebben hem laten weten dat hij ontslagen was.

Glielo hanno fatto sapere.

Ze hebben het hem laten weten.

Modale causatieve constructies met pronomina

Als er sprake is van een modale causatieve constructie, gelden de normale distributieregels voor onbeklemtoonde pronomina.

Dovrai farlo (Lo dovrai far) sapere anche a Marco.

Je zult het Marco ook moeten laten weten.

Dovrai farglielo (Glielo dovrai far) sapere.

Je zult het hem ook moeten laten weten.

Mia zia non mi voleva lasciar mangiare le cozze.

Mijn tante wilde me niet geen mosselen laten eten.

Mia zia non me le voleva lasciar (non voleva lasciarme) mangiare.

Mijn tante wilde ze me niet laten eten.

Lei dovrà lasciarlo (lo dovrà lasciar) andare.

Zij zal hem moeten laten gaan.

Ook deze werkwoorden kunnen in de infinitief, imperatief en gerundio staan. In dat geval wordt het pronomem —zoals altijd— daarmee in één woord geschreven.

Causatieve constructies als infinitief, imperatief of gerundio in combinatie met pronomina

Non abbiamo voglia di **farlo** riparare.

We hebben geen zin om hem te laten maken.

Non c'era tempo per **lasciarlo** fare le telefonate in Sicilia.

Er was geen tijd om hem te laten telefoneren naar Sicilië.

Fatemelo sapere al più presto possibile!

Laat het me zo gauw mogelijk weten!

Lasciami andare!

Laat me los!

Facendolo tradurre, ci saranno meno sbagli.

Als je het laat vertalen, zullen er minder fouten zijn.

Causatieve constructies: fare of lasciare gevolgd door wederkerend werkwoord

Als de infinitief die **fare** of **lasciare** volgt een wederkerend werkwoord is, wordt het wederkerende voornaamwoord weggelaten.

Perché non li fai accomodare in terrazza?

Waarom laat je ze niet op het terras zitten?

Lasciali divertire!
Laat ze lol maken!

Causatieve constructies. Het wederkerende werkwoord **farsi** + infinitief

Het wederkerende werkwoord **farsi** + infinitief wordt gebruikt in de volgende situaties.

Mi faccio tagliare i baffi.
Ik laat mijn snor afscheren.

Se ti vuoi far capire, devi parlare più forte.
Als je je verstaanbaar wilt maken, moet je harder spreken.

Fatti venire in mente qualcosa!
Laat je wat invallen!

Causatieve constructies. Veelvoorkomende combinaties van **fare** met infinitief

Veel gebruikte combinaties zijn: **far aspettare** *laten wachten*, **far bollire** *laten koken*, **far conoscere** *laten kennis maken met*, **far cuocere** *laten koken*, **far crescere** *laten groeien*, **far entrare** *binnen laten*, **far impazzire** *gek maken*, **far pagare** *laten betalen*, *in rekening brengen*, *betaald zetten*, **far sapere** *laten weten*, *meedelen*, **far uscire** *uitlaten*, **far vedere** *laten zien*, **farsi vedere** *zich laten zien*.

11.4 De lijdende vorm

De lijdende vorm krijgt men door het voltooid deelwoord van een overgankelijk werkwoord en een vorm van een hulpwerkwoord van de lijdende vorm te combineren.

Het Italiaans kent twee hulpwerkwoorden van de lijdende vorm, nl. **essere** en **venire**. Aangezien **essere** ook al als zelfstandig werkwoord, als koppelwerkwoord en als hulpwerkwoord van de voltooide tijd dienst doet, is het soms mogelijk een zin op twee manieren te interpreteren. De zin:

La porta è aperta.

kan men lezen als ‘De deur is open’, waarbij men dan **è** ziet als een vorm van het koppelwerkwoord **essere** en **aperta** als een bijvoeglijk naamwoord; maar ook als ‘De deur wordt opengedaan’. In het laatste geval wordt **è** opgevat als vorm van het hulpwerkwoord van de lijdende vorm **essere** en **aperta** als voltooid deelwoord van het werkwoord **aprire**. Het aantal zinnen dat op deze manier ambigu is, is niet zo groot, onder meer omdat de taalgebruiker middelen heeft om deze ambiguïteit te vermijden. Zo kan hij bijvoorbeeld in plaats van **essere** het hulpwerkwoord **venire** kiezen.

La porta viene aperta.

Deze zin is alleen maar te lezen als *De deur wordt opengedaan*.

Een andere manier om een lijdende zin eenduidig te laten zijn, is het expliciet vermelden van de handelende persoon of instantie. Zo is de zin

La porta è aperta da Mario.

alleen te interpreteren als lijdende zin, nl. *De deur wordt door Mario opengedaan*. Als men een lijdende zin voltooid wil maken, heeft men weer alleen de beschikking over **essere**, dat in dat geval —net zoals wanneer het als hulpwerkwoord van de voltooide tijd wordt gebruikt— zijn voltooid deelwoord ‘leent’ van **stare**.

La porta è stata aperta (da Mario).

betekent: *De deur is (door Mario) opengedaan*. Voor Nederlanders is het belangrijk zich goed rekenschap te geven van het feit dat het *geworden*, dat in het Nederlands niet zichtbaar is, in het Italiaans wél gerealiseerd wordt. Dit voltooid deelwoord **stato** heeft de gebruikelijke vier mogelijke uitgangen (‘o’, ‘a’, ‘i’, ‘e’). Welke uitgang gekozen moet worden, hangt uiteraard af van het geslacht en getal van het onderwerp.

Zoals men in het geval van een voltooide lijdende zin alleen maar **essere** kan gebruiken en niet **venire**, zo heeft men ook bij combinaties van modale hulpwerkwoorden en lijdende zinnen alleen de mogelijkheid om **essere** te gebruiken.

I ragazzi devono essere interrogati. ZDe jongens moeten verhoord worden.

Vogliono essere pagati subito.	Ze willen meteen betaald worden.
La porta dev'essere chiusa alle due.	De deur moet om tien uur gesloten worden.
Le lettere possono essere buttate.	De brieven kunnen weggegooid worden.

In het Italiaans wordt de lijdende vorm veel minder gebruikt dan in het Nederlands. Een manier om hem te vermijden is het gebruik van een constructie met het onpersoonlijke **si** (men)³⁸.

Als het werkwoord **andare** gecombineerd wordt met bepaalde participia als **perduto** (verloren), **smarrito** (kwijtgeraakt), heeft men ook te maken met een passieve constructie.

Verder kan men met **andare** + voltooid deelwoord een noodzakelijkheid uitdrukken; het heeft dan de betekenis: **deve essere** + participium (het moet gedaan/gezien etc. worden).

Si dice spesso che ...	Er wordt vaak gezegd dat ...
Il passaporto è andato smarrito.	Het paspoort is zoek geraakt.
Il lavoro va fatto subito.	Het werk moet meteen gedaan worden.

11.5 Wederkerende werkwoorden

Wederkerende werkwoorden zijn werkwoorden die met wederkerende voornaamwoorden gecombineerd kunnen worden. In het woordenboek kan men ze herkennen aan het **si** dat, nadat de eind-**e** is weggevallen, aan de infinitief vast wordt geschreven. Ze komen voor in alle vervoegingen. Dus er zijn werkwoorden op **arsi**, **ersi** en **irsi**.

Alle wederkerende werkwoorden worden met **essere** vervoegd.

De tegenwoordige tijd van **divertirsi** ziet er als volgt uit.

mi diverto	ik amuseer me
------------	---------------

³⁸Zie voor dit onderwerp 11.10

ti diverti
 si diverte
 ci divertiamo
 vi divertite
 si divertono

jij amuseert je
 hij amuseert zich
 wij amuseren ons
 jullie amuseren je
 zij amuseren zich

Wat vormen betreft zijn de wederkerende voornaamwoorden gelijk aan de onbeklemtoonde pronomina; alleen de derde persoonsvormen verschillen.

Soms is het gebruik van het wederkerend voornaamwoord pleonastisch. Een voorbeeld van een werkwoord waarbij het voornaamwoord pleonastisch is en we te doen hebben met een zogeheten **riflessivo apparente** (een 'schijnwederkerend werkwoord'), vinden we in:

Ci siamo bevuti un buon
 bicchiere di vino.
 Mi lavo i capelli.

We hebben een goed glas wijn
 gedronken.
 Ik was mijn haar.

De meervoudsvormen **vi**, **ci** en **si** kunnen ook *elkaar* betekenen.

Si baciano.
 Arrivederci.
 Diciamoci tutto!

Ze kussen elkaar.
 Tot ziens. (Tot we elkaar weer zien.)
 Laten we elkaar alles zeggen!

Ook bij wederkerende werkwoorden geldt, dat als een *lijdend voorwerp* in gepronominaleerde vorm voorafgaat, er aanpassing is aan dat lijdend voorwerp.

Ce **lo** siamo detto.
Se **le** è lavate, le mani.

Wij hebben het tegen onszelf gezegd.
Hij heeft ze gewassen, z'n handen.

Andarsene (weggaan) is een voorbeeld van een wederkerend werkwoord dat versterkt is met **ne**. **Andarsene** is krachtiger van betekenis dan **andare via**. Zo is er ook **starsene** (blijven).

me ne vado
te ne vai
se ne va
ce ne andiamo
ve ne andate
se ne vanno

ik ga weg
je gaat weg
hij gaat weg
wij gaan weg
jullie gaan weg
zij gaan weg

Zie voor het waarom van de klankverandering van het voornaamwoord paragraaf 25 en vergelijk ook 27.

11.5.1 Wederkerende werkwoorden in voltooide modale zinnen

Alle wederkerende werkwoorden worden, zoals gezegd, met **essere** vervoegd. Als een wederkerend werkwoord in een voltooide modale constructie wordt gebruikt, zijn er twee mogelijkheden. Staat het wederkerende voornaamwoord voorop, dan wordt het met **essere** vervoegd; volgt het, dan gebruikt men **avere**. In het geval van **essere** vindt de normale aanpassing in geslacht en getal plaats.

Lia non si è voluta alzare./
Lia non ha voluto alzarsi.
Ve ne siete dovuti andare./
Avete dovuto andarvene.
Ci siamo voluti ritornare./
Abbiamo voluto ritornare.
Ci siamo voluti riposare./

Lia heeft niet willen opstaan.
Jullie hebben moeten weggaan.
We wilden er naar terugkeren.
Wij hebben willen uitrusten.

Abbiamo voluto riposarci.

11.6 Koppelwerkwoorden

Koppelwerkwoorden zijn niet zelfstandig; ze vormen samen met het naamwoordelijk deel (zelfstandig of bijvoeglijk naamwoord) het gezegde. Naast **essere** kent het Italiaans nog een aantal koppelwerkwoorden, bijvoorbeeld: **costare** (kosten), **diventare** (worden), **morire** (sterven), **parere** (lijken), **sembrare** (lijken, schijnen), **stare** (zijn), **vivere** (leven).

La borsa è cara.	De tas is duur.
Il pesce costa poco.	De vis kost weinig.
È diventato direttore.	Hij is directeur geworden.
Sono morti poveri.	Ze zijn arm gestorven.
Non mi pare vero.	Het lijkt me niet waar.
Sembra pazzo.	Hij lijkt gek.
Dovete star zitti.	Jullie moeten stil zijn.
Vivevano felici.	Ze leefden gelukkig.

Bij koppelwerkwoorden past het naamwoordelijk deel van het gezegde zich in geslacht en getal aan aan het onderwerp.

11.7 Onpersoonlijke werkwoorden

Onpersoonlijk zijn die werkwoorden die geen onderwerp kunnen hebben. Ze worden ofwel in de infinitief gebruikt ofwel in de derde persoon enkelvoud.

Werkwoorden die een natuurverschijnsel uitdrukken zijn vaak onpersoonlijk: **fa bello** (het is mooi weer), **fa caldo** (het is warm), **fa freddo** (het is koud), **neve** (het sneeuwt), **piove** (het regent), **tuona** (het onweert).

È/Ha piovuto molto quest'anno.	Het heeft veel geregend dit jaar.
Era/Aveva nevicato poco.	Het had weinig gesneeuwd.

Accade, avviene, capita, succede betekenen alle 'het gebeurt, het geschiedt'.

Een ander groepje onpersoonlijke uitdrukkingen houdt een oordeel in: **basta** (het is voldoende), **è bene** (het is goed), **bisogna** (het is nodig), **conviene** (het is nuttig, het is passend, het schikt), **è necessario** (het is nodig), **pare** (het lijkt), **è peccato** (het is jammer), **sembra** (het schijnt), **è utile** (het is nuttig). Soms komen ze ook voor met een persoonlijk voornaamwoord, bijvoorbeeld: **ci pare** (het lijkt ons).

Capita spesso.	Het gebeurt vaak.
È pericoloso sporgersi.	Het is gevaarlijk uit het raam te leunen.
È peccato che sia andato così.	Het is jammer dat het zo gegaan is.
È utile informarsi bene.	Het is nuttig om zich goed te informeren.

11.8 Werkwoorden met een ‘vast’ pronominaal deel

Er zijn in het Italiaans een aantal werkwoorden die gecombineerd worden met één of meer pronomina. Vaak zijn ze idiomatisch van betekenis. Sommige zijn wederkerend. Het **la** verwijst naar een vrij vaag ‘**la cosa**’. De belangrijkste zijn: **andarsene** (weggaan), **cavarsela** (zich redden), **entrarci** (ermee te maken hebben), **farcela** (het redden), **metterci** (er over doen), **prendersela** (boos worden, kwalijk nemen), **sentirsela** (er voor voelen), **starci** (ergens voor in zijn, meedoen), **starsene** (zijn, zitten, blijven), **volerci** (nodig zijn).

Alle due devo andarmene.	Om twee uur moet ik er van door.
Parli il russo? Me la cavo.	Spreek je Russisch? Ik red me.
Cosa c’entro io?	Wat heb ik er mee te maken?
Non ce la fai più?	Red je het niet meer?
Ci hanno messo dieci ore.	Ze hebben er tien uur over gedaan.
Non prendertela!	Word niet boos!
Viene? No, non se la sente.	Komt hij? Nee, hij heeft geen zin.
Mio padre non se la è sentita.	Mijn vader voelde er niet voor.
Venite al mare?	Komen jullie mee naar zee?
Io ci sto.	Ik ben er voor in.
Se ne stanno a casa.	Ze zitten thuis.
Mi ci sono volute tre ore.	Ik heb er drie uur voor nodig gehad.

Ti ci vogliono tanti soldi?

Heb je zo veel geld nodig?

11.9 Enige opmerkingen over werkwoorden

De werkwoorden die op **iare** eindigen en een beklemtoonde 'i' hebben³⁹, behouden de 'i' in de tweede persoon enkelvoud, maar niet in de wij- en de jullie-vorm. Dus: **spïo, spïi, spïa, spiamo, spiate, spïano**. (bespioneren). Werkwoorden op **iare** met een onbeklemtoonde 'i' hebben slechts één 'i' in de jij-vorm. **Studio, studi, studia** etc.

Studi troppo.

Je studeert te hard.

Invii tu le lettere?

Verstuur jij de brieven?

Werkwoorden op **ciare, giare** en **sciare** verliezen de 'i' van de stam als de uitgang met een 'i' of een 'e' begint en worden in alle vormen met de klank van de infinitief uitgesproken. Dus: **mangio, mangi, mangia** etc. en ook: **mangerò, mangerai, mangerà** enzovoort.

Bij werkwoorden op (s)**cere** en **gere** blijft de uitspraak niet gelijk aan die van de infinitief. Dus **conosco, conosci, conosce, conosciamo, conoscete, conoscono**.

De regelmatige werkwoorden op (s)**cere** krijgen een **i** toegevoegd in het voltooid deelwoord, die het mogelijk maakt de uitspraak van de infinitief aan te houden. Dus: **conoscere** [(leren) kennen] **conosciuto** en **piacere** (bevallen) **piaciuto**.

Bij werkwoorden die uitgaan op 'care' en 'gare' wordt vóór de uitgang een 'h' ingelast, die maakt dat de uitspraak zo kan blijven als in de infinitief. Dus: **pago, paghi, paga, paghiamo, pagate, pagano**.

Werkwoorden op **gliare** en **gliere** verliezen de 'i' vóór een 'i'. Dus: **sbaglio, sbagli, sbaglia, sbagliamo, sbagliate, sbagliano**.

³⁹Het gaat slechts om enkele werkwoorden, waarvan de belangrijkste **invïare** (zenden), **sciare** (skiën) en **spïare** (bespieden) zijn.

De vormen van de belangrijkste onregelmatige werkwoorden staan in de appendix.

11.10 De onpersoonlijke vorm

In het Italiaans wordt *men* met het woordje **si** uitgedrukt. Voor het gevoel van een Italiaan gaat het eigenlijk om een passieve uitdrukking. Hij voelt dus: **Si canta molto in Italia** als: *Men zingt veel in Italië* of *In Italië wordt veel gezongen*.

Dat brengt met zich mee dat als men wil zeggen: *In Napels zingt men veel Napolitaanse liederen* het werkwoord in het meervoud moet komen te staan, omdat het onderwerp liederen meervoudig is.

Si **canta** una canzone napoletana.

Men zingt een Napolitaans lied.
Er wordt een Napolitaans lied gezongen.

maar:

A Napoli si **cantano** molte canzoni napoletane.

In Napels zingt men veel Napolitaanse liederen. In Napels worden veel Napolitaanse liederen gezongen.

— E' così, dunque, che si costruiscono le navi nelle bottiglie!...

Als er in combinatie met dit **si** een voltooide tijd gebruikt wordt, is het hulpwerkwoord **essere**. Het voltooid deelwoord staat in het meervoud als het werkwoord in de lijdende of wederkerende vorm staat en als het 'normaal' met **essere** vervoegd wordt. Werd het 'normaal' met **avere** vervoegd dan blijft de eindklank een **o**.

Si è studiato molto.

Men heeft hard gestudeerd.

Si è partiti alle tre.

Men is om drie uur vertrokken.

Niet alleen het voltooid deelwoord, maar ook het naamwoordelijk deel van het gezegde komt in het meervoud te staan met het onpersoonlijke **si**.

La vita è bella, ma anche
difficile se si è innamorati/e.

Het leven is leuk, maar ook
moeilijk als men verliefd is.

En zelfs niet alleen in onpersoonlijke constructies met **si**, maar ook in andere onpersoonlijke constructies.

Non basta essere ricchi per
essere felici.
È importante rimanere
se stessi.

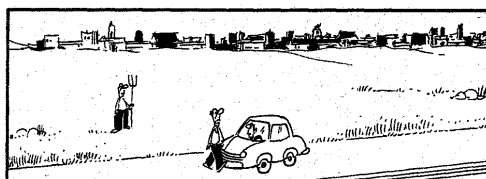
Het is niet voldoende rijk te zijn om
gelukkig te zijn.
Het is belangrijk om je zelf
te blijven.

Als dit **si impersonale** gecombineerd wordt met een wederkerend werkwoord krijgt men niet **si si** maar: **ci si**.

Ci si abitua facilmente.
Ci si pente spesso solo dopo.
Non ci si può fidare di lui.
Ci si è vergognati.

Men went er makkelijk aan.
Men heeft vaak pas later spijt.
Men kan hem niet vertrouwen.
Men heeft zich geschaamd.

In combinaties met onbeklemtoonde pronomina en **si impersonale** is de woordvolgorde altijd: *eerst* het pronomen en *dan* het onpersoonlijke **si**.

— No, la Torre di Pisa non è crollata. Non la si vede, sullo sfondo, perché qui siamo alle porte di Caserta...

Lo si dice.
La si vede quasi ogni giorno.

Men zegt het.
Men ziet haar praktisch elke dag.

Maar het partikel **ne** komt achter **si** en brengt de gebruikelijke klankverandering teweeg.

Se ne parla ogni tanto.

Men heeft het er nu en dan over.

Figuur 22: lavoratori su un campo di grano

12 TUSSENWERPSELS OF UITROEPEN

Tussenwerpsels zijn een beetje te vergelijken met gebaren. In de spreektaal worden ze zeer vaak gebruikt en alhoewel de betekenis vaak overduidelijk is, is het misschien toch nuttig om er een klein stukje aan te wijden.

Men behandelt vaak interjecties, tussenwerpsels die een bepaalde gemoedstoestand uitdrukken en de zogeheten onomatopeën (woord dat een geluid nabootst) in één hoofdstuk.

De meest voorkomende interjecties zijn⁴⁰: **ah** (wens), **ahi** (oei), **ahimè** (arme ik), **beh** (nou ja), **bah**, **boh** (wie weet), **dai** (kom op, hup), **eh** (ja, wat dacht je), **ehi** (pas op, let op, hee!), **già** (zo is het, tsja), **ohi** (ach), **ohimè** (arme ik), **mah**, **moh** (ongeloof), **su** (kom op, hup), **toh** (pak aan) **uffa** (verveling, oef).

Uitroepen van verbazing en ergernis zijn er zeer veel: **accidenti** (verdorie) **caspita!** (goh!), **macchè** (kom nou!), **mannaggia** (verdorie!) (in Rome en het zuiden), **o dio** (o jee)⁴¹, **perbacco**⁴² (**perdiana**, **perdinci**), **Santo cielo** (goeie hemel).

Bau bau dient om honden na te doen, **b'e** (schapen), **chicchiricchi** (haan), **cip cip** (vogels), **din don** (klokken), **drin drin** (deurbel), **miao** katten, een horloge **tic tac**. **La zanzara** is de mug. In strips vindt men veel woorden die een geluid weergeven: **clap!**, **crak!**, **grr!**, **Gulp!**, **snif! snif!**, **splash!** enzovoort.

Je hoort mensen ook dikwijls stopwoordjes gebruiken, woordjes die ze om de haverklap gebruiken zonder dat ze zich dat bewust zijn. Hier volgen een aantal: **cioè** (dat wil zeggen), **comunque** (hoe dan ook), **allora** (nou, dan), **dunque** (dus), **effettivamente** (inderdaad), **insomma** (nou), **in sostanza** (eigenlijk), **niente** (nou ja, ...), **non so** (weet niet), **praticamente** (praktisch), **va bene** (o.k.), **veramente** (echt).

⁴⁰De gegeven betekenis is een benadering.

⁴¹Letterlijk natuurlijk *O God*.

⁴²Letterlijk *Bij Bacchus*.

Figuur 23: *Guglielmo che guarda piazza del Duomo a Spoleto*

13 WOORDVOLGORDE

De volgorde van de woorden is in het Italiaans veel vrijer dan in het Nederlands. Het is dan ook niet gemakkelijk om vaste regels te geven.

Woordvolgorde hangt onder meer samen met de positie van de onderdelen van de zin en de intonatie.

Lepschy & Lepschy⁴³ melden dat er uitgerekend is dat voor de zin

Il gatto ha mangiato la carne.

240 manieren van uitspraak zijn; alle met een (iets) andere intonatie en ook alle iets verschillend van betekenis. Van de volgende zinnen:

- (a) Renato ha invitato tutti i suoi amici.
- (b) Tutti i suoi amici ha invitato Renato.
- (c) Ha invitato tutti i suoi amici, Renato.

heeft (a) meest 'neutrale' lezing. Deze zin wordt zonder nadruk uitgesproken en is een op zich zelf staande mededeling. In zin (b) krijgt het object, doordat het voorop is geplaatst, extra nadruk en in zin (c) heeft het onderwerp door zijn plaats in de zin meer reliëf.

Door het onderwerp achter het predikaat te plaatsen geeft men het predikaat extra nadruk.

Sono belli i fiori.	Mooi zijn de bloemen.
Mi piacciono i tuoi occhi.	Ik vind je ogen leuk.

Is het onderwerp een persoonlijk voornaamwoord, dan krijgt dit juist extra nadruk doordat het achteraan gezet wordt.

Ha fatto tutto lei.	Zij heeft alles gedaan.
---------------------	-------------------------

Vaak staat het onderwerp na het predikaat, wanneer de zin begint met een bijwoord.

Forse ha ragione Luigi.	Misschien heeft Luigi gelijk.
-------------------------	-------------------------------

In principe is de zinsvolgorde van stellende en vragende zinnen in het Italiaans gelijk en vindt er geen inversie plaats zoals in het Nederlands.⁴⁴ Begint de vraag echter met een vragend voornaamwoord of bijwoord dan staat het onderwerp meestal achter het predikaat.

L'ascensore è occupato.	De lift is bezet.
-------------------------	-------------------

⁴³Anna Laura Lepschy & Giulio Lepschy, *La lingua Italiana*, Bompiani 1981, p. 147.

⁴⁴De zinsmelodie is in de vraagzin heel anders dan in de stellende zin: hij gaat omhoog.

L'ascensore è occupato?	Is de lift bezet?
Dov'è il gabinetto?	Waar is het toilet?
Quando arriva il treno?	Wanneer komt de trein aan?
Come si chiama tuo figlio?	Hoe heet je zoon?

Samenvattend kan men stellen dat in zinnen met een onderwerp, een predikaat, en een lijdend voorwerp de 'neutrale' volgorde: subject (S), verbum (V), object (O) is. Kennelijk is het echter zeer dikwijls zo dat men er in het Italiaans behoefte aan voelt om het object extra reliëf te geven. Er is in elk geval een zeer duidelijke tendens te bespeuren om het object meer te doen uitkomen, ofwel door het 'aan te kondigen' via een lijdendvoorwerpspronomen, ofwel door het voorop te plaatsen. In het laatste geval is het verplicht om het object in gepronominaliseerde vorm te herhalen.

La luna, la vedi?	Zie je hem, de maan?
La vedi, la luna?	Zie je hem, de maan?
Li hai già incontrati, i Rossi?	De Rossi's, heb je die al ontmoet?
Spesso la cena la facciamo qui.	We eten vaak hier.
Questo libro, l'hai letto?	Heb je dit boek gelezen?
Le hai viste, le mie chiavi?	Heb je mijn sleutels gezien?

Als er sprake is van een lijdend voorwerp en een meewerkend voorwerp is de meest gebruikelijke volgorde: lijdend voorwerp (object) gevolgd door meewerkend voorwerp (indirect object).

Ha dato il libro a Carlo.	Hij heeft het boek aan Carlo gegeven.
---------------------------	---------------------------------------

14 WOORDVORMING

We onderscheiden twee processen van woordvorming: compositie (samenstelling) en derivatie (afleiding).

Een voorbeeld van het eerste is **grattacielo** (wolkenkrabber) dat is opgebouwd uit twee delen, nl. een werk-woordsdeel **gratta** (**grattare** betekent krabben) en een nominaal deel **cielo** (hemel)⁴⁵. Een voorbeeld van derivatie is bijvoorbeeld het zelfstandig naamwoord **fedeltà** (trouw) dat afgeleid is van het bijvoeglijk naamwoord **fedele** (trouw), of **ragazzino** (jongetje), dat ontstaan is door het achtervoegsel **ino** aan het woord **ragazzo** te plakken. Het Italiaans is vooral zeer rijk aan afleidingen, die zeer veel nuances van een bepaald begrip kunnen geven.

Achtervoegsels en voorvoegsels kunnen zich aan vele woordsoorten hechten. Zo kan men bijvoorbeeld het achtervoegsel **issimo** zelfs met een substantief verbinden. **Canzonissima** (**canzone** betekent *lied*) was een programma op de Italiaanse televisie.

14.1 Voorvoegsels en achtervoegsels

Dis of **s** duiden meestal op een ontkenning, een omkering van de betekenis van het basiswoord.

buccia	(schil)	→	sbucciare	(schillen)
contento	(tevreden)	→	scontento	(ontevreden)
coprire	(bedekken)	→	scoprire	(ontdekken)
gradevole	(aangenaam)	→	sgradevole	(onaangenaam)
onesto	(eerlijk)	→	disonesto	(oneerlijk)
piacere	(bevallen)	→	dispiacere	(spijten)
vantaggio	(voordeel)	→	svantaggio	(nadeel)

Ri voor een werkwoord is te vergelijken met het Nederlandse *her*.

fare	(doen)	→	rifare	(overdoen)
prendere	(pakken)	→	riprendere	(hervatten)

In de meeste grammatica's worden achtervoegsels onderscheiden naar het betekenis-effect dat ze teweeg brengen: verkleinwoorden (**diminutivi**), 'vergrootwoorden' (**accrescitivi**), 'vermooiwoorden' (**vezzeggiativi**) en 'verlelijkwoorden' (**peggiorativi**). Die betekenisverschillen lopen hier en daar echter nogal door elkaar.

⁴⁵In par. 3.3.7 komen een aantal samenstellingen aan de orde.

Hier volgen een aantal achtervoegsels; de lijst zou gemakkelijk tot enkele pagina's uitgebreid kunnen worden.

ello	cattivello (gemenig), poverello (arme) etc.
etto	furbetto (slimmig), fumetto (strip), poveretto (arme), ometto (mannetje) etc.
ino	lettino (bedje), ragazzino (jongetje), ragazzina (meisje) etc.
accio	tempaccio (vreselijk weer), ragazzaccio (rot jochie) etc.
one	librone (enorm boek), simpaticone (leuk iemand), benone (best) etc.
otto	giovanotto (jonge man), ragazzotto (grote jongen) etc.
oso	amoroso (liefdevol), delizioso (verrukkelijk), doloroso (pijnlijk), fiducioso (vol vertrouwen), generoso (edelmoedig), grandioso (grandioos), scherzoso (grappig), spiritoso (geestig) etc.
uccio	calduccio (behoorlijk warm), caruccio (duur, lief) etc.

15 LIJST VAN TERMEN EN BEGRIPPEN

Wetenschappelijke term	Nederlands	Italiaans
accent	accent	accento
accusatief	lijdend voorwerp	accusativo
	actieve zin	frase attiva
adjectief	bijvoeglijk naamwoord	aggettivo
adverbiaal	bijwoordelijk	avverbiale
adverbium	bijwoord	avverbio
antecedent		antecedente
attributief		attributivo
causativum	oorzakelijk werkwoord	causativo
comparativus	vergrotende of verkleinende trap	grado comparativo
compositum	samenstelling	composto
conjugatie	vervoeging	coniugazione
conjunctie	voegwoord	congiunzione
consonant	medeklinker	consonante
coördinatie	nevenschikking	coordinazione
copulativum	koppelwerkwoord	copula
datief	meewerkend voorwerp	dativo
declinatie	verbuiging	declinazione
derivatie	afleiding	derivazione
determinatief	bepaald	determinativo
diminutivum	verkleinwoord	diminutivo
enclitisch		enclitico
	directe rede	discorso diretto
femininum	vrouwelijk	femminile
futurum	toekomstige tijd	futuro
genus	geslacht	genere
hypothetische zin	voorwaardelijke zin	periodo ipotetico
	hoofdtelwoord	numero cardinale
	hoofdzin	frase principale
	hulpwerkwoord	ausiliare
imperatief	gebiedende wijs	imperativo
imperfectum	onvoltooid verleden tijd	imperfetto
indicatief	aantonende wijs	indicativo
	indirecte rede	discorso indiretto
infinitief	onbepaalde wijs	infinito
infix	tussenvoegsel	infixo
intransitief	onovergankelijk	intransitivo

inversie		inversione
masculinum	lidwoord	articolo
modus	mannelijk	maschile
morfologie	wijs	modo
	vormleer	morfologia
negatie	naamwoordelijk deel v. gezegde	predicato nominale
nomen	ontkenning	negazione
object	naamwoord	nome
participium	lijdend voorwerp	oggetto
participium perfectum	deelwoord	participio
participium presens	voltooid deelwoord	participio passato
partitivum	tegenwoordig deelwoord	participio presente
	delend lidwoord	di partitivo
passieve zin		passato remoto
pluralis	lijdende zin	frase passiva
possessivum	meervoud	plurale
predicatief	bezittelijk voornaamwoord	pronomie possessivo
prepositie		predicativo
proclitisch	voorzetsel	preposizione
pronomen demonstrativum	aanwijzend voornaamwoord	proclitico
pronomen personalis	persoonlijk voornaamwoord	pronomie dimostrativo
pronomen reflexivum	wederkerend voornaamwoord	pronomie personale
pronominalisatie	vervanging zinsdeel door v.n.w.	pronomie riflessivo
quantificator	hoeveelheidsaanduidend woord	pronominalizzazione
	rangtelwoord	quantificatore
relativum	betrekkelijk voornaamwoord	numero ordinale
singularis	enkelvoud	pronomie relativo
positivus	stellende trap	singolare
subject	onderwerp	grado positivo
subordinatie	onderschikking	soggetto
suffix	achtervoegsel	subordinazione
substantief	zelfstandig naamwoord	suffisso
superlativus	overtreffende trap	sostantivo
syntaxis	zinsleer	grado superlativo
transitief	overgankelijk	sintassi
	ver grootwoord	transitivo
vocaal	klinker	accrescitivo
	werkwoordsstam	vocale
		radice

16 AVERE EN ESSERE

infinitief	avere	essere
betekenis	hebben	zijn
hulpwerkwoord	avere	essere
gerundio (teg.dw.)	avendo	essendo
p.p./v. deelw.	avuto	stato/a/i/e
indic. pres. o.t.t.	ho hai ha abbiamo avete hanno	sono sei è siamo siete sono
indic. imperf. o.v.t.	avevo avevi aveva avevamo avevate avevano	ero eri era eravamo eravate erano
pass. rem.	ebbi avesti ebbe avemmo aveste ebbero	fui fosti fu fummo foste furono
indic. futuro t.t.t.	avrò avrà avrà avremo avrete avranno	sarò sarai sarà saremo sarete saranno
condizionale o.v.t.t.	avrei avresti avrebbe avremmo avreste avrebbero	sarei saresti sarebbe saremmo sareste sarebbero
imperativo geb. wijs	abbì abbia abbiamo abbiate abbiano	sì sia siamo siate siano
cong. pres. t.t. aanv. w.	abbia abbia abbia abbiamo abbiate abbiano	sia sia sia siamo siate siano
cong. imperf. v.t. aanv. w.	avessi avessi avesse avessimo aveste avessero	fossi fossi fosse fossimo foste fossero

17 REGELMATIGE WERKWOORDEN

infinitief	parlare	temere	dormire	capire
betekenis	spreken	vrezen	slapen	begrijpen
hulp.w.w.	avere	avere	avere	avere
gerundio (teg. dw.)	parlando	temendo	dormendo	capendo
p.p./v. deelw.	parlato	temuto	dormito	capito
indic. pres. o.t.t.	parlo parli parla parliamo parlate parlano	temo temi teme temiamo temete temono	dormo dormi dorme dormiamo dormite dormono	capisco capisci capisce capiamo capite capiscono
indic. imperf. o.v.t.	parlavo parlavi parlava parlavamo parlavate parlavano	temevo temevi temeva temevamo temevate temevano	dormivo dormivi dormiva dormivamo dormivate dormivano	capivo capivi capiva capivamo capivate capivano
pass. rem.	parlai parlasti parlò parlammo parlaste parlarono	temei temesti temè tememmo temeste temerono	dormii dormisti dormi dormimmo dormiste dormirono	capii capisti capi capimmo capiste capirono
indic. futuro t.t.t	parlerò parlerai parlerà parleremo parlerete parleranno	temerò temerai temerà temeremo temerete temeranno	dormirò dormirai dormirà dormiremo dormirete dormiranno	capirò capirai capirà capiremo capirete capiranno
condizionale o.v.t.t	parlerei parleresti parlerebbe parleremmo parlereste parlerebbero	temerei temeresti temerebbe temeremmo temereste temerebbero	dormirei dormiresti dormirebbe dormiremmo dormireste dormirebbero	capirei capiresti capirebbe capiremmo capireste capirebbero
imperativo geb. wijs	parla parli parliamo parlate parlino	temi tema temiamo temete temano	dormi dorma dormiamo dormite dormano	capisci capisca capiamo capite capiscano
cong. pres. t.t. aanv. w.	parli parli parli parliamo parliate parlino	tema tema tema temiamo temiate temano	dorma dorma dorma dormiamo dormiate dormano	capisca capisca capisca capiamo capiate capiscano
cong. imperf. v.t. aanv. w.	parlassi parlassi parlasse parlassimo parlaste parlassero	temessi temessi temesse temessimo temeste temessero	dormissi dormissi dormisse dormissimo dormiste dormissero	capissi capissi capisse capissimo capiste capissero

18 ONREGELMATIGE WERKWOORDEN

infinitief	accendere	andare	bere	chiedere
betekenis	aansteken	gaan	drinken	vragen
hulp.w.w.	avere	essere	avere	avere
gerundio (teg. dw.)	accendendo	andando	bevendo	chiedendo
p.p./v. d.w.	acceso	andato	bevuto	chiesto
indic. pres. o.t.t.	accendo accendi accende accendiamo accendete accendono	vado vai va andiamo andate vanno	bevo bevi beve beviamo bevete bevono	chiedo chiedi chiede chiediamo chiedete chiedono
indic. imp. o.v.t.	accendevo accendevi accendeva accendevamo accendevate accendevano	andavo andavi andava andavamo andavate andavano	bevevo bevevi beveva bevevamo bevevate bevevano	chiedevo chiedevi chiedeva chiedevamo chiedevate chiedevano
pass. rem.	accesi accendesti accece accendemmo accendeste accessero	andai andasti andò andammo andaste andarono	bevvi bevesti bevve bevemmo beveste bevvero	chiesi chiedesti chiese chiedemmo chiedeste chiesero
indic. futuro t.t.t.	accenderò accenderai accenderà accenderemo accenderete accenderanno	andrò andrai andrà andremo andrete andranno	berrò berrai berrà berremo berrete berranno	chiederò chiederai chiederà chiederemo chiederete chiederanno
condizionale o.v.t.t.	accenderei accenderesti accenderebbe accenderemmo accendereste accenderebbero	andrei andresti andrebbe andremmo andreste andrebbero	berrei berresti berrebbe berremmo berreste berrebbero	chiederei chiederesti chiederebbe chiederemmo chiedereste chiederebbero
imperativo geb. wijs	accendi accenda accendiamo accendete accendano	va' vada andiamo andate vadano	bevi beva beviamo bevete bevano	chiedi chieda chiediamo chiedete chiedano
cong. pres. t.t. aanv. w.	accenda accenda accenda accendiamo accendiate accendano	vada vada vada andiamo andiate vadano	beva beva beva beviamo beviante bevano	chieda chieda chieda chiediamo chiediate chiedano
cong. imp. v.t. aanv. w.	accendessi accendessi accendesse accendessimo accendeste accendessero	andassi andassi andasse andassimo andaste andassero	bevessi bevessi bevesse bevessimo beveste bevessero	chiedessi chiedessi chiedesse chiedessimo chiedeste chiedessero

infinitief	chiudere	conoscere	correre	dare
betekenis	sluiten	leren kennen	rennen, hard rijden	geven
hulp.w.w.	avere	avere	avere, essere	avere
gerundio (teg. dw.)	chiudendo	conoscendo	correndo	dando
p.p./v.d.w.	chiuso	conosciuto	corso	dato
indic. pres. o.t.t.	chiudo chiudi chiude chiudiamo chiudete chiudono	conosco conosci conosce conosciamo conoscete conoscono	corro corri corre corriamo correte corrono	do dai dà diamo date danno
indic. imp. o.v.t.	chiudevo chiudevi chiudeva chiudevamo chiudevate chiudevano	conoscevo conoscevi conosceva conoscevamo conoscevate conoscevano	correvo correvi correva correvamo correvate correvano	davo davi dava davamo davate davano
pass. rem.	chiusi chiudesti chiuse chiudemmo chiudeste chiusero	conobbi conoccesti conobbe conoscemmo conosceste conobbero	corsi corresti corse corremmo correste corsero	diedi desti diede demmo deste diedero
indic. futuro t.t.t.	chiuderò chiuderai chiuderà chiuderemo chiuderete chiuderanno	conoscerò conoscerai conoscerà conosceremo conoscerete conosceranno	correrò correrai correrà correremo correrete correranno	darò darai darà daremo darete daranno
condizionale o.v.t.t.	chiuderei chiuderesti chiuderebbe chiuderemmo chiudereste chiuderebbero	conoscerei conosceresti conoscerebbe conosceremmo conoscereste conoscerebbero	correrei correresti correrebbe correremmo correreste correrebbero	darei daresti darebbe daremmo dareste darebbero
imperativo geb. wijs	chiudi chiuda chiudiamo chiudete chiudano	conosci conosca conosciamo conoscete conoscano	corri corra corriamo correte corrano	da' dia diamo date diano
cong. pres. t.t. conj.	chiuda chiuda chiuda chiudiamo chiudiate chiudano	conosca conosca conosca conosciamo conosciate conoscano	corra corra corra corriamo corriate corrano	dia dia dia diamo diate diano
cong. imp. v.t. aanv. w.	chiudessi chiudessi chiudesse chiudessimo chiudeste chiudessero	conoscessi conoscessi conoscesse conoscessimo conosceste conoscessero	corressi corressi corresse corressimo correste corressero	dessi dessi desse dessimo deste dessero

infinitief	decidere	dire	dirigere	dovere
betekenis	besluiten	zeggen	leiden	moeten
hulp.w.w.	avere	avere	avere	avere
gerundio (teg. dw.)	decidendo	dicendo	dirigendo	dovendo
p.p./v.d.w.	deciso	detto	diretto	dovuto
indic. pres. o.t.t.	decido decidi decide decidiamo decidete decidono	dico dici dice diciamo dite dicono	dirigo dirigi dirige dirigiamo dirigete dirigono	devo devi deve dobbiamo dovete devono
indic. imp. o.v.t.	decidevo decidevi decideva decidevamo decidevate decidevano	dicevo dicevi diceva dicevamo dicevate dicevano	dirigevo dirigevi dirigeva dirigevamo dirigevate dirigevano	dovevo dovevi doveva dovevamo dovevate dovevano
pass. rem.	decisi decidesti decise decidemmo decideste decisero	dissi dicesti disse dicemmo diceste dissero	diressi dirigesti diresse dirigemmo dirigeste dirissero	dovei dovesti dovè dovemmo doveste doverono
indic. futuro t.t.t.	deciderò deciderai deciderà decideremo deciderete decideranno	dirò dirai dirà diremo direte diranno	dirigerò dirigerai dirigerà dirigeremo dirigerete dirigeranno	dovrò dovrai dovrà dovremo dovrete dovranno
condizionale o.v.t.t.	deciderei decideresti deciderebbe decideremmo decidereste deciderèbbero	direi diresti direbbe diremmo direste direbbero	dirigerei dirigeresti dirigerebbe dirigeremmo dirigereste dirigerèbbero	dovrei dovresti dovrebbe dovremmo dovreste dovrèbbero
imperativo geb. wijs	decidi decida decidiamo decidete decidano	di' dica diciamo dite dicano	dirigi diriga dirigiamo dirigete dirigano	
cong. pres. t.t. aanv. w.	decida decida decida decidiamo decidiate decidano	dica dica dica diciamo diciate dicano	diriga diriga diriga dirigiamo dirigiate dirigano	deva, debba deva, debba deva, debba dobbiamo dobbiate devano, debbano
cong. imp. v.t. aanv. w.	decidessi decidessi decidesse decidessimo decideste decidessero	dicessi dicessi dicesse dicessimo diceste dicessero	dirigessi dirigessi dirigesse dirigessimo dirigeste dirigessero	dovessi dovessi dovesse dovessimo doveste dovessero

Infinitief	fare	giungere	leggere	mettere
betekenis	doen	bereiken	lezen	leggen, zetten
hulp.w.w.	avere	avere	avere	avere
gerundio (teg. dw.)	facendo	giungendo	leggendo	mettendo
p.p./v.d.w.	fatto	giunto	letto	messo
indic. pres. o.t.t.	faccio fai fa facciamo fate fanno	giungo giungi giunge giungiamo giungete giungono	leggo leggi legge leggiamo leggete leggono	metto metti mette mettiamo mettete mettono
indic. imp. o.v.t.	facevo facevi faceva facevamo facevate facevano	giungevo giungevi giungeva giungevamo giungevate giungevano	leggevo leggevi leggeva leggevamo leggevate leggevano	mettevo mettevi metteva mettevamo mettevate mettevano
pass. rem.	feci facesti fece facemmo faceste fecero	giunsi giungesti giunse giungemmo giungeste giunsero	lessi leggesti lesse leggemmo leggeste lessero	misi mettesti mise mettemmo mettete misero
indic. futuro t.t.t.	farò farai farà faremo farete faranno	giungerò giungerai giungerà giungeremo giungerete giungeranno	leggerò leggerai leggerà leggeremo leggerete leggeranno	metterò metterai metterà metteremo metterete metteranno
condizionale o.v.t.t.	farei faresti farebbe faremmo fareste farebbero	giungerei giungeresti giungerebbe giungeremmo giungereste giungerebbero	leggerei leggeresti leggerebbe leggeremmo leggereste leggerebbero	metterei metteresti metterebbe metteremmo mettevereste metterebbero
imperativo geb. wijs	fa' faccia facciamo fate facciano	giungi giunga giungiamo giungete giungano	leggi legga leggiamo leggete leggano	metti metta mettiamo mettete mettano
cong. pres. t.t. aanv. w.	faccia faccia faccia facciate facciano	giunga giunga giunga giungiamo giungiate giungano	legga legga legga leggiamo leggiate leggano	metta metta metta mettiamo mettiate mettano
cong. imp. v.t. aanv. w.	facessi facessi facesse facessimo faceste facessero	giungessi giungessi giungesse giungessimo giungeste giungessero	leggessi leggessi leggesse leggessimo leggeste leggessero	mettessi mettessi mettesse mettessimo mettete mettessero

infinitief	nascere	parere	perdere	piacere
betekenis	geboren worden	schijnen	verliezen	bevallen
hulp.w.w.	essere	essere	avere	essere
gerundio (teg. dw.)	nascendo	parendo	perdendo	piacendo
p.p./v.d.w.	nato	parso	perso/perduto	piaciuto
indic. pres. o.t.t.	nasco nasci nasce nasciamo nascete nascono	paio pari pare paiamo parete paiono	perdo perdi perde perdiamo perdete perdono	piaccio piaci piace piacciamo piacete piacciono
indic. imp. o.v.t.	nascevo nascevi nasceva nascevamo nascevatē nascevano	parevo parevi pareva parevamo parevatē parevano	perdevo perdevi perdeva perdevamo perdevatē perdevano	piacevo piacevi piaceva piacevamo piacevatē piacevano
pass. rem.	nacqui nascesti nacque nacchemmo nasceste nacquerò	parvi paresti parve paremmo pareste parvero	persi perdesti perse perdemmo perdeste persero	piacqui piacesti piacque piacemmo piaceste piacquero
indic.futuro t.t.t.	nascerò nascerai nascerà nasceremo nascerete nasceranno	parrò parrai parrà parremo parrete parranno	perderò perderai perderà perderemo perderete perderanno	piacerò piacerai piacerà piaceremo piacerete piaceranno
condizionale o.v.t.t.	nascerei nasceresti nascerebbe nasceremmo nascereste nascerebbero	parrei parresti parrebbe parremmo parreste parrebbero	perderei perderesti perderebbe perderemmo perdereste perderebbero	piacerei piaceresti piacerebbe piaceremmo piacereste piacerebbero
imperativo geb. wijs	nasci nasca nasciamo nascete nascano		perdi perda perdiamo perdete perdano	piaci piaccia piacciamo piacete piacciano
cong. pres. t.t.aanv. w.	nasca nasca nasca nasciamo nasciate nascano	paia paia paia paiamo paiate paiano	perda perda perda perdiamo perdiate perdano	piaccia piaccia piaccia piacciamo piacciate piacciano
cong. imp. v.t. aanv. w.	nascessi nascessi nascesse nascissimo nasceste nascessero	paressi paressi paresse paressimo pareste paressero	perdessi perdessi perdesse perdessimo perdeste perdessero	piacessi piacessi piacesse piacissimo piaceste piacessero

infinitief	potere	prendere	raggiungere	richiedere
betekenis	kunnen	nemen	bereiken	vereisen
hulp.w.w.	avere	avere	zie: giungere	zie: chiedere
gerundio (teg. dw.)	potendo	prendendo		
p.p./v.d.w.	potuto	preso		
indic. pres. o.t.t.	posso puoi può possiamo potete possono	prendo prendi prende prendiamo prendete prendono		
indic. imp. o.v.t.	potevo potevi poteva potevamo potevate potevano	prendevo prendevo prendevo prendevo prendevo prendevo		
pass. rem.	potei potesti potè potemmo poteste poterono	presi prendesti prese prendemmo prendeste presero		
indic. futuro t.t.t.	potrò potrai potrà potremo potrete potranno	prenderò prenderai prenderà prenderemo prenderete prenderanno		
condizionale o.v.t.t.	potrei potresti potrebbe potremmo potreste potrebbero	prenderei prenderesti prenderebbe prenderemmo prendereste prenderebbero		
imperativo geb. wijs		prendi prendi prendiamo prendete prendano		
cong. pres. t.t. aanv. w.	possa possa possa possiamo possiate possano	prendi prendi prendi prendiamo prendiate prendano		
cong. imp. v.t.aanv. w.	potessi potessi potesse potessimo poteste potessero	prendessi prendessi prendessi prendessi prendessi prendessero		

infinitief	potere	prendere	raggiungere	richiedere
betekenis	kunnen	nemen	bereiken	vereisen
hulp.w.w.	avere	avere	zie: giungere	zie: chiedere
gerundio (teg. dw.)	potendo	prendendo		
p.p./v.d.w.	potuto	preso		
indic. pres. o.t.t.	posso puoi può possiamo potete possono	prendo prendi prende prendiamo prendete prendono		
indic. imp. o.v.t.	potevo potevi poteva potevamo potevate potevano	prendevo prendevo prendevo prendevo prendevo prendevo		
pass. rem.	potei potesti potè potemmo poteste poterono	presi prendesti prese prendemmo prendeste presero		
indic. futuro t.t.t.	potrò potrai potrà potremo potrete potranno	prenderò prenderai prenderà prenderemo prenderete prenderanno		
condizionale o.v.t.t.	potrei potresti potrebbe potremmo potreste potrebbero	prenderei prenderesti prenderebbe prenderemmo prendereste prenderebbero		
imperativo geb. wijs		prendi prendi prendiamo prendete prendano		
cong. pres. t.t. aanv. w.	possa possa possa possiamo possiate possano	prendi prendi prendi prendiamo prendiate prendano		
cong. imp. v.t.aanv. w.	potessi potessi potesse potessimo poteste potessero	prendessi prendessi prendessi prendessi prendessi prendessero		

infinitief	riscuotere	rispondere	riuscire	rivedere
betekenis	innen	antwoorden	slagen	weezien
hulp.w.w.	avere	avere	zie uscire	zie vedere
gerundio (teg. dw.)	riscuotendo	rispondendo		
p.p./v.d.w.	riscosso	risposto		
indic. pres. o.t.t.	riscuoto riscuoti riscuote riscuotiamo riscuotete riscuotono	rispondo rispondi risponde rispondiamo rispondete rispondono		
indic. imp. o.v.t.	riscuotevo riscuotevi riscuoteva riscuotevamo riscuotevate riscuotevano	rispondevo rispondevi rispondeva rispondevamo rispondevate rispondevano		
pass. rem.	riscossi riscuotesti riscosse riscuotemmo riscuoteste riscossero	risposi rispondesti rispose rispondemmo rispondeste risposero		
indic. futuro t.t.t.	riscuoterò riscuoterai riscuoterà riscuoteremo riscuoterete riscuoteranno	risponderò risponderai risponderà risponderemo risponderete risponderanno		
condizionale o.v.t.t.	riscuoterei riscuoteresti riscuoterebbe riscuoteremmo riscuotereste riscuoterebbero	risponderei risponderesti risponderebbe risponderemmo rispondereste risponderebbero		
imperativo geb. wijs	riscuoti riscuota riscuotiamo riscuotete riscuotano	rispondi risponda rispondiamo rispondete rispondano		
cong. pres. t.t.aanv. w.	riscuota riscuota riscuota riscuotiamo riscuotiate riscuotano	risponda risponda risponda rispondiamo rispondiate rispondano		
cong. imp. v.t.aanv. w.	riscuotessi riscuotessi riscuotesse riscuotessimo riscuoteste riscuotessero	rispondessi rispondessi rispondesse rispondessimo rispondeste rispondessero		

infinitief	salire	sapere	scegliere	scendere
betekenis	n. boven gaan	weten	kiezen	af dalen
hulp.w.w.	essere	avere	avere	essere
gerundio (teg. dw.)	salendo	sapendo	scegliendo	scendendo
p.p./v.d.w.	salito	saputo	scelto	sceso
indic. pres. o.t.t.	salgo sali sale saliamo salite salgono	so sai sa sappiamo sapete sanno	scelgo scegli scegliamo scegliete scelgono	scendo scendi scende scendiamo scendete scendono
indic. imp. o.v.t.	salivo salivi saliva salivamo salivate salivano	sapevo sapevi sapeva sapevamo sapevate sapevano	sceglievo sceglievi sceglieva sceglievamo sceglievate sceglievano	scendevo scendevi scendeva scendevamo scendevate scendevano
pass. rem.	salii salisti salii salimmo saliste salirono	seppi sapesti seppe sapemmo sapeste seppero	scelsi scegliesti scelse scegliemmo sceglieste scelsero	scesi scendesti scese scendemmo scendeste scesero
indic. futuro t.t.t.	salirò salirai salirà saliremo salirete saliranno	saprò saprai saprà sapremo saprete sapranno	sceglirò sceglirai sceglirà scegliremo sceglierete sceglieranno	scenderò scenderai scenderà scenderemo scenderete scenderanno
condizionale o.v.t.t.	salirei saliresti salirebbe saliremmo salireste salirebbero	saprei sapresti saprebbe sapremmo sapreste saprebbero	sceglierei scegliresti sceglierebbe scegliremmo sceglireste sceglierebbero	scenderei scenderesti scenderebbe scenderemmo scendereste scenderebbero
imperativo geb. wijs	sali salga saliamo salite salgano	sappi sappia sappiamo sappiate sappiano	scegli sceлга scegliamo scegliete scelgano	scendi scenda scendiamo scendete scendano
cong. pres. t.t.aanv. w.	salga salga salga saliamo saliate salgano	sappia sappia sappia sappiamo sappiate sappiano	sceлга sceлга sceлга scegliamo scegliate scelgano	scenda scenda scenda scendiamo scendiate scendano
cong. imp. v.t. aanv. w.	salissi salissi salisse salissimo saliste salissero	sapessi sapessi sapesse sapessimo sapeste sapessero	scegliessi scegliessi scegliesse scegliessimo sceglieste scegliessero	scendessi scendessi scendesse scendessimo scendeste scendessero

infinitief	scrivere	sedersi	sorridere	spendere
betekenis	schrijven	gaan zitten	glimlachen	uitgeven
hulp.w.w.	avere	essere	zie: ridere	avere
gerundio (teg. dw.)	scrivendo	sedendosi		spendendo
p.p./v.d.w.	scritto	sedutosi		speso
indic. pres. o.t.t.	scrivo scrivi scrive scriviamo scrivete scrivono	mi siedo ti siedi si siede ci sediamo vi sedete si siedono		spendo spendi spende spendiamo spendete spendono
indic. imp. o.v.t.	scrivevo scrivevi scriveva scrivevamo scrivevate scrivevano	mi sedevo ti sedevi si sedeva ci sedevamo vi sedevate si sedevano		spendevo spendevi spendeva spendevamo spendevate spendevano
pass. rem.	scrissi scrivesti scrisse scrivemmo scriveste scrissero	mi sedei ti sedesti si sedè ci sedemmo vi sedeste si sederono		spesi spendesti spese spendemmo spendeste spesero
indic. futuro t.t.t.	scriverò scriverai scriverà scriveremo scriverete scriveranno	mi sederò ti sederai si sederà ci sederemo vi sederete si sederanno		spenderò spenderai spenderà spenderemo spenderete spenderanno
condizionale o.v.t.t.	scriverei scriveresti scriverebbe scriveremmo scrivereste scriverebbero	mi sederei ti sederesti si sederebbe ci sederemmo vi sedereste si sederebbero		spenderai spenderesti spenderebbe spenderemmo spendereste spenderebbero
imperativo geb. wijs	scrivi scriva scriviamo scrivete scrivano	siediti si sieda sediamoci sedetevi si siedano		spendi spenda spendiamo spendete spendano
cong. pres. t.t.	scriva scriva scriva scriviamo scrivate scrivano	mi sieda ti sieda si sieda ci sediamo vi sediate si siedano		spenda spenda spenda spendiamo spendiate spendano
cong. imp. verl. tijd	scrivessi scrivessi scriveste scriveste scriveste scriveste	mi sedessi ti sedessi si sedesse ci sedesimo vi sedeste si sedessero		spendessi spendessi spendesse spendessimo spendeste spendessero

infinitief	stare	tenere	uscire	valere
betekenis	zijn, zitten	houden	uitgaan	waard zijn
hulp.w.w.	essere	avere	essere	essere
gerundio (teg. dw.)	stando	tenendo	uscendo	valendo
p.p./v.d.w.	stato	tenuto	uscito	valso
indic. pres. o.t.t.	sto stai sta stiamo state stanno	tengo tieni tiene teniamo tenete tengono	esco esci esce usciamo uscite escono	valgo vali vale valiamo valete valgono
indic. imp. o.v.t.	stavo stavi stava stavamo stavate stavano	tenevo tenevi teneva tenevamo tenevate tenevano	uscivo uscivi usciva uscivamo uscivate uscivano	valevo valevi valeva valevamo valevate valevano
pass. rem.	stetti stesti stette stemmo steste stettero	tenni tenesti tenne tenemmo teneste tennero	uscii uscisti uscì uscimmo usciste uscirono	valsi valesti valse valemmo valeste valsero
indic. futuro t.t.t.	starò starai starà staremo starete staranno	terrò terrai terrà terremo terrete terranno	uscirò uscirai uscirà usciremo uscirete usciranno	varrò varrai varrà varremo varrete varranno
condizionale o.v.t.t.	starei staresti starebbe staremmo stareste starebbero	terrei terresti terrebbe terremmo terreste terrebbero	uscirei usciresti uscirebbe usciremmo uscireste uscirebbero	varrei varresti varrebbe varremmo varreste varrebbero
imperativo geb. wijs	sta' stia stiamo state stiano	tieni tenga teniamo tenete tengano	esci esca usciamo uscite escano	vali valga valiamo valete valgano
cong. pres. t.t. aanv. w.	stia stia stia stiamo stiate stiano	tenga tenga tenga teniamo teniate tengano	esca esca esca usciamo usciate escano	valga valga valga valiamo valiate valgano
cong. imp. vt.t. aanv. w.	stessi stessi stesse stessimo steste stessero	tenessi tenessi tenessi tenessimo teneste tenessero	uscissi uscissi uscisse uscissimo usciste uscissero	valesi valesi valesse valessimo valeste valessero

infinitief	vedere	venire	vivere	volere
betekenis	zien	komen	leven	willen
hulp.w.w.	avere	essere	avere	avere
gerundio	vedendo	venendo	vivendo	volendo
p.p./v.d.w.	visto	venuto	vissuto	voluto
indic. pres. o.t.t.	vedo vedi vede vediamo vedete vedono	vengo vieni viene veniamo venite vengono	vivo vivi vive viviamo vivete vivono	voglio vuoi vuole vogliamo volete vogliono
indic. imp. o.v.t.	vedevo vedevi vedeva vedevamo vedevate vedevano	venivo venivi veniva venivamo venivate venivano	vivevo vivevi viveva vivevamo vivevate vivevano	volevo volevi voleva volevamo volevate volevano
pass. rem.	vidi vedesti vide vedemmo vedeste videro	venni venisti venne venimmo veniste vennero	vissi vivesti visse vivemmo viveste vissero	volli volesti volle volemmo voleste vollaro
indic. futuro t.t.t.	vedrò vedrai vedrà vedremo vedrete vedranno	verrò verrai verrà verremo verrete verranno	vivrò vivrai vivrà vivremo vivrete vivranno	vorrò vorrai vorrà vorremo vorrete vorranno
condizionale o.v.t.t.	vedrei vedresti vedrebbe vedremmo vedreste vedrebbero	verrei verresti verrebbe verremmo verreste verrebbero	vivrei vivresti vivrebbe vivremmo vivreste vivrebbero	vorrei vorresti vorrebbe vorremmo vorreste vorrebbero
imperativo geb. wijs	vedi veda vediamo vedete vedano	vieni venga veniamo venite vengano	vivi viva viviamo vivete vivano	vogli voglia vogliamo volete vogliamo
cong. pres. t.t. aanv. w.	veda veda veda vediamo vediate vedano	venga venga venga veniamo veniate vengano	viva viva viva viviamo vivate vivano	voglia voglia voglia vogliamo vogliate vogliamo
cong. imp. v.t. aanv. w.	vedessi vedessi vedesse vedessimo vedeste vedessero	venissi venissi venisse venissimo veniste venissero	vivessi vivessi vivesse vivessimo viveste vivessero	volessi volessi volesse volessimo voleste volessero